

Caiete Silvane

Revistă de cultură

73

Viorel Mureșan

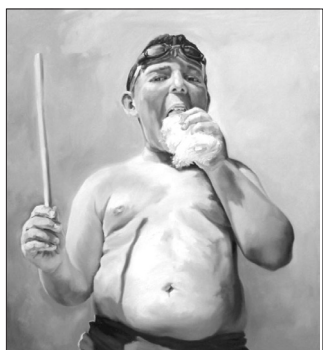
Geo Bogza:

*Poemul inectivă
și alte poeme*

Lucian Perța

**Apelul
de seară**

**Dan Damaschin
– Masaccio**

**Poem pentru
„Caiete Silvane”**

**Ileana Petrean
– Păușan**

**Andrei Rus,
pe drumul
spre film**

**Poetul Ioan Es. Pop la „Transilvania culturală”:
„Poezia este fundamental un exercițiu
de mântuire”**

::Palindrom pictural::

Opera deschisă, concept cu adevărat palindromic, conține metamorfoze sonor- picturale. Serialismul își diversifică interpretările pornind de la cele de natură morfologică (liniară) în muzică vizând înălțimea, durata, intensitatea și timbrul, până la cele de natură mozaică ca receptare, în pictură. Putem viza în muzică pornind de la minimalism la aglomerări sonore și picturale ce sugerează globalismul, multigestualismul, toate (posibil) palindromice și nu numai neapărat timbrale. Sigura posibilă întrebare ar fi între aceste extreme, cât este comentariu muzical tratat contemporan sub formă de aglomerări (texturi) sonore și picturale cât este gest, personaj suprapus?

Putem imagina morfologic palindroame și supraordonări palindromice grupate pe serii sonore și picturale, durate și intensități.

Studii:
2009 – prezent
Universitatea de Artă și Design Cluj-Napoca,
Programul de studii doctorale, Arte vizuale,
coordonator prof. univ. Florin Maxa
2007 – 2009
Instituția: Universitatea de Artă și Design Cluj-
Napoca, Programul de Studii Postuniversitare de
Master
Specializarea: Arte Plastice – Pictură
2003 – 2007
Instituția: Universitatea de Artă și Design Cluj-
Napoca, Facultatea de Arte Plastice
Specializarea: Pictură
2000 – 2003
Instituția: Universitatea de Litere Craiova
Specializarea: Psihopedagogie
1982 – 1986
Instituția: Liceul nr.3, Târgu Jiu

Experiență profesională:
2005 – prezent
Instituția: Palatul Copiilor, Târgu Jiu
Funcția: Profesor de pictură
2001 – 2008
Instituția: Colegiul Național Tudor Vladimirescu,
Târgu Jiu
Funcția: Profesor de educație plastică

membră a Uniunii Artiștilor Plastici, filiala Cluj-
Napoca, România

Activitate expozițională:
Expoziții personale:
2001 – „Rapsodiile toamnei”, Târgu Jiu, Muzeul de
Istorie
Expoziții de grup:
2010 – „Vecinii”, Hunedoara, Deva
2009 – „Keeping memory”, Teatrul Gong, Sibiu
2009 – „Expoziția Absolvenților UAD”, Expo
Transilvania, Cluj
2009 – „PhotoVechia”, Casa de Cultură a Studenților
Cluj; Galeria 7+, Turda; Muzeul de Istorie și Artă,
Zalău
2007 – „Miracolul Craciunului”, Târgu Jiu, Galeria
de Artă
2007 – „Expoziția absolvenților UAD”, Expo
Transilvania, Cluj
2006 – „Miracolul Craciunului”, Târgu Jiu, Muzeul
de Artă
2000 – „Sărbătoare”, Târgu Jiu, Muzeul de Artă

CONTACT:
e-mail: brandtgeorgiana@yahoo.com
tel: +40 769 69 24 52

Georgiana Brandt

27 iulie 1966, Târgu Jiu

Poem pentru „Caiete Silvane”

Dan Damaschin – Masaccio

Izgonirea din rai

Istoria nefericirii umane
începe aici.
Căința, remușcarea, rușinea,
cele dintâi lacrimi își au izvorul
în această scenă ce conține
promisiunea suferinței inepuizabile.
Ca dintr-o fântână durată spre a nu
seca nicicând,
din fresca aceasta izvodește întâiul
hohot de plâns
aparținând celor dintâi oameni, o
tânguire de necurmat,
pentru care nu mai poate fi nici o
umbră de consolare,
geamătul din adâncul adâncurilor
purces,
al celor care, încredințându-li-se
odată
bunul bunurilor,
într-o clipă au pierdut totul,
prin propria voință, prin propria
alegere.

(din ciclul **Rugăciunile pictorilor**)

Mon(t)parnas pentru o zi¹

Puține sunt ocaziile de a vedea laolaltă scriitori, mai cu seamă poeți care, dincolo de apartenența la aceeași generație (și considerăm această divizare a literaturii extrem de păguboasă, dată fiind varietatea vocilor fiecărei așa-zise generații), se citesc sau se recitesc cu o incredibilă plăcere, își cunosc biografiile mai bine decât... autobiografia, se aplaudă și cer bisuri, în vremuri care par să fi divorțat, de mult, de tot ce înseamnă camaraderie autentică. Grație laudabilei inițiative a directorului noului Centru de Cultură și Artă, Daniel Săuca, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj, al revistei „Caiete Silvane” și al scriitorului Flavius Lucăcel, de a începe o serie de întâlniri lunare cu mari poeți români, zălăuanii iubitori de poezie au participat în 27 ianuarie a.c. la un eveniment unic prin „personajele”, rolurile pe care acestea le-au jucat și admirabila regizare de care se fac *vinovați* cei menționați anterior.

Întâlnirea a fost prilejuită de lansarea volumului *Acasă e mereu în altă parte*, al poetului Ioan Es. Pop, în prezența editorului Ion Vădan, director al Editurii Dacia XXI din Cluj-Napoca. Volumul deschide colecția „Poeți contemporani” și întregeste panopia impresionantă a celor peste cincisprezece colecții care au ajuns să cuprindă, așa cum ne mărturisea editorul, peste 400 de titluri, unele reeditate datorită epuizării rapide a stocului.

Dincolo de frumusețea poemelor inedite cu care ne-a răsfățat autorul, impresionante au fost și mărturiile celor care i-au fost sau îi sunt aproape în viață sau... în poezie, Ion Vădan și poetul Viorel Mureșan, rememorările biografice cutremurătoare sau contrapunctul artistic asigurat de invitații speciali de la Carei: minunata recitatoare Adriana Zob Claudia, instrumentistii Vlad Pașca, Lörincz Szilvester, interpreta de muzică medievală Lörincz Tünde și Adrian Țineghe, realizatorul unui DVD ce conține un recital de poezie Ioan Es. Pop.

Reperle temporale ale operei autorului, succintele prezentări ale volumelor anterioare sau ale aprecierilor critice extrem de favorabile de

care s-a bucurat poetul, atât în țară, cât și în străinătate, ca să nu amintim decât desemnarea poetului de către Radiodifuziunea suedeză ca poet al lunii august, au fost completate de lectura unora dintre cele mai reușite poeme din volumele sau antologiile publicate începând cu 1994.

Intervenția poetului Ion Mureșan a venit ca răspuns la inedita provocare lansată de Viorel Mureșan: vorbind despre Ioan Es. Pop ca poet prezent în manualele școlare, poetul sălăjean nu s-a rezumat la lectura poemului care se regăsește în manualul de clasa a XII-a, Editura Sigma, ci a incitat auditoriul, format și din profesori, elevi din Zalău, la... a răspunde cerințelor care însoțeau textul poemului lui Ioan Es. Pop sau a-l provoca, la rândul lor, pe marele poet să realizeze instant o analiză a propriei poetici. Interpretarea pe care a oferit-o cunoscutul poet clujean textului a fost remarcabilă nu doar prin profunzimea și eleganța ideilor (ca să nu mai vorbim de plusul adus de nonverbal și paraverbal), ci și prin generoasa aplecare asupra textului unui coleg într-ale poeziei, admirabilă lecție de solidaritate de breaslă. Viu,

dinamic, exuberant – cam așa ar putea fi calificat, într-un crescendo natural, discursul lui Ion Mureșan, contrastând parcă regizat cu intervenția atât de temperată, caldă, ba ironică, ba ludică, ba de-o sobrietate dureroasă a lui Ioan Es. Pop.

S-au bucurat de eveniment și alte nume sonore ale poeziei transilvănene: Viorel Tăutan, Marcel Lucaci și Daniel Hoblea care, așa cum ne-am permis să sugerăm chiar din titlu, ne-au oferit, pentru o zi, o imagine a unui posibil Parnas al secolului XXI.

Carmen ARDELEAN

Foto: În ordine, de la stânga la dreapta: poetul Viorel Mureșan, dramaturgul Flavius Lucăcel, poetul Ioan Es. Pop, poetul și traducătorul Daniel Hoblea, poetul Ion Mureșan, poetul și ziaristul Daniel Săuca, poetul Viorel Tăutan.

¹ Montparnasul e una dintre cele mai importante gări pariziene, ce face legătura cu nord-vestul țării. Întâmplător, Zălăul corespunde acestui reper geografic.

Poetul Ioan Es. Pop la „Transilvania culturală”: „Poezia este fundamental un exercițiu de mântuire”

Un nou invitat de marcă la emisiunea „Transilvania culturală” de la Radio Transilvania Zalău: poetul Ioan Es. Pop. Dialogul a fost prilejuit de lansarea, la Zalău, a volumului „Acasă e mereu în altă parte” (Dacia XXI) și de lectura publică susținută de autor în sala Porolissum a Consiliului Județean Sălaj în 27 ianuarie 2011. În continuare vă ofer câteva fragmente din dialogul purtat cu poetul Ioan Es. Pop.

„Dacă urci pe dealul din Vărai te uiți în Lemniu și în Purcăreț”

Rep.: Mai întâi, câteva cuvinte despre acest nou volum al tău...

Ioan Es. Pop: Acest nou volum este unul relativ vechi, în sensul că el reprezintă o antologie, cumva pentru uzul locului, pentru cei de acasă - nu degeaba se numește *Acasă e mereu în altă parte* - în care am structurat, am adunat niște texte care pornesc de la locul nașterii și merg, încet, încet, de-a lungul existenței, din diverse destinații până într-un loc numit Momfa, care este nedefinit deocamdată și pe care probabil îl vom defini într-o zi. Așadar, acest volum, care are în jur de 80 de pagini, s-a dorit un omagiu adus zonei mele, care este foarte apropiată de zona dvs. Eu sunt din Vărai, la granița Sălajului cu Maramureșul. Dacă urci pe dealul din Vărai te uiți în Lemniu și în Purcăreț. Asta este zona căruia și oamenilor cărora am vrut să le dedic această carte, mai ales pentru că probabil acestea sunt poemele pe care le vor înțelege cel mai bine.

Rep.: Este o carte autobiografică?

I.E.P.: În măsura în care Poezia poate fi autobiografică, da, este o carte care urmărește un traseu biografic, dar biograful este doar un pretext pentru a ajunge la lucruri mai sufocante, mai degrabă necunoscute decât cunoscute.

Rep.: Este acesta un spațiu mirific sau este un spațiu mai controversat? Mai contemporan decât spațiile mi-orice de altădată, ca să mă exprim așa...

I.E.P.: În măsura în care pot să mitizez, mitizez în două feluri asupra unui spațiu, mai ales asupra spațiului în care trăiesc. Fie descrii totul ca un teritoriu sufocant și care ți-a spart pornirile din prima copilărie și care după aceea te-a dus

pe un anume drum în viață, fie o faci să pară un paradis terestru. În cazul meu, Văraiul și zona Chioarului meu, ca și după aceea, mai târziu, Ieudul, și mai târziu Măneștiul, și mai târziu, Oltețului 15 din București, și mai târziu, Pantelimon 113, sunt spații care poartă în ele și binele și răul, și întunericul și lumina, au și lucruri splendide, mirifice, și porțiunile lor de întuneric. Poate chiar din acest întuneric mi-am tras puțină lumină pe care am putut să o obțin.

Rep.: Se poate spune atunci că poezia ta este realistă ori că tinde spre acest lucru?

I.E.P.: Se poate spune mai degrabă că este o poezie autenticistă. Nu biografistă, nu realistă. Sau și biografistă și realistă dar mai ales autenticistă. Asta însemnând că în acest autenticism intră și realismul, și exteriorul, și interiorul....

Rep.: E o tendință în poezia română sau ești un caz aparte?

I.E.P.: Nu, nu sunt un caz aparte. Mie îmi place să spun că aparțin Generației 90, generației apărute cu cărți după 1990, din care a făcut parte un geniu, cum a fost Cristian Popescu, dispărut dintre noi, din care fac parte alții precum Daniel Bănuțescu ori Mihail Gălățanu. Acest grup de poeți împărtășesc, până la urmă, aceeași tentație a biograficului, o înclinație spre a spune povești despre propriile tale experiențe. Este o poveste de existență și, totodată, o meditație asupra creației.

„Pentru această Generație 90, nu este interesant ceea ce este Poezia, ci cât și ce poate ea vorbi despre viața autoru- lui și a omului care ascultă”

Rep.: E un mod de a fi în literatură? Sau e o experiență asumată și prizabilă la public? Cât o mai fi publicul de poezie în zilele noastre.

I.E.P.: Am observat că atunci când te dezvălui, chiar și la modul aproape biografic, pentru publicul de poezie de astăzi, ascultător/cititor de poezie, este mai uman și mai atractiv decât atunci când începi să faci filosofia poeziei, să scrii pe marginea a ceea ce este poezia. Adică, pentru această Generație 90, nu este interesant ceea ce este Poezia, ci cât și ce poate ea vorbi despre viața autorului și a omului care îl ascultă.

Rep.: Să mai ascultăm un poem.

I.E.P.: *mă întorc acasă după ani și ani de umblat prin bucurești
și mă întorc cu o plasă goală în mână
și iese ea la poartă și îmi zice păi,
dragul nostru, parcă ai zis că mergi la câștig
parcă ziceai că tu, în doi ani, o să câștigi
cât alții în patru
și uite că acum n-ai nimic.*

*ba uite, dragilor, chiar nimic am câștigat.
și aduc atâta nimic acasă cât n-a putut aduna
nimeni în ăștia doi ani.
nici n-am putut căra de unul singur atâta
nimic cât am câștigat.*

*în urma mea vinarele-ncărcate cu nimic,
gata să se rupă sub greutate.
când or să se deșarte toate-n curtea noastră
nimeni n-o să aibă atâta nimic ca și noi.*

*într-un an, doi o să fie mai căutat decât aurul.
o să vindem din el numai când va fi la mare preț.
fiți siguri, dragilor, atâta nimic n-are nimeni,
doi ani am tot adunat numai cu gândul la voi.*

Rep.: Există speranță în această poezie? Sau mai există speranță?

I.E.P.: Firește. Cineva sau câțiva au interpretat această poezie, acest text ca pe o definiție a poeziei. Ca un vid plin. Ca să nu cădem neapărat în filosofie, noi știm cum funcționează chestiunea asta cu vidul plin și cu acele teorii orientale, sigur abia în vid, în gol, în nimic este plinul adevărat. Da, din acest punct de vedere este o poezie optimistă. Poezia, în general, nu este nici

optimistă, nici pesimistă, este așa cum vrea ea.

Rep.: Dă ea speranță?

I.E.P.: Cred că da. Chiar și prin disperare. Am auzit despre experiențe de felul ăsta. S-ar putea să fie fictivă, s-ar putea să fie reală, că un medic și-a construit o clinică în care vrea să vindece oamenii depresivi și le pune poezie neagră, autorii negri, un Baudelaire, Trakl, din tot ceea ce poate să cutremure și că după ce ascultă acele texte, pacienții spun, Dumnezeuule, cât de mult au suferit ăștia!, înseamnă că eu sunt un om fericit! (...)

„Poezia s-a născut odată cu rugăciunea”

Rep.: Cât de mântuitoare mai este Poezia în zilele noastre?

I.E.P.: Nu s-a schimbat deloc niciodată. Este fundamental un exercițiu de mântuire. Am spus la un moment dat că Poezia s-a născut odată cu rugăciunea. Au fost la început unul și același lucru. După aceea, în timp, s-au despărțit. Poezia s-a despărțit de rugăciune, pentru că simțea nevoia să mai cârtească, să se îndoiască, să pună probleme, chiar să injure. Și atunci ea a devenit cumva parte, dar păstrează și astăzi, ca și ieri, să nu credeți că adevărata poezie de astăzi e mai proastă decât cea de ieri sau mai puțin preocupată de originar, de ceea ce a fost la început. Poezia poartă în sine magia și focul acelei rugăciuni pri-

mordiale din care a apărut.

Rep.: Mai poartă și acea luptă a lui Iacov?

I.E.P.: Absolut. În mod cert. Ba chiar cu mai mult curaj. Dar, eu nu aș vrea să se creadă neapărat că Poezia este ceva împotriva firii. Nu. Este în spiritul firii, dacă pot să spun așa. Atunci când este poezie este naturală. Nu trebuie să falsifici nimic, nu trebuie să încifrezi. Poezia este mai deșteaptă decât autorul ei, pentru că ea are o organizare proprie, o matematică proprie pe care i-o transmite autorul. (...)

Rep.: Este Poezia o artă regală? Sau mai este?

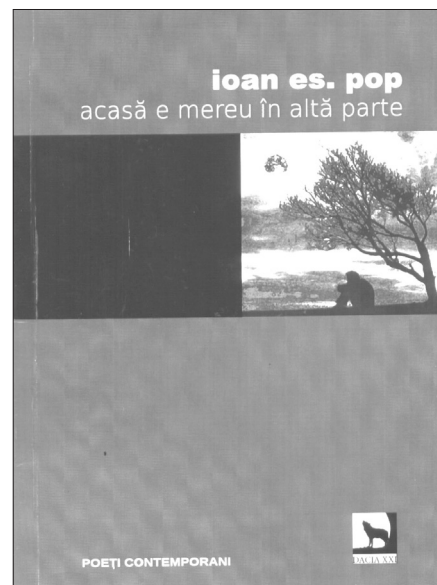
I.E.P.: Nu. Din acest punct de vedere, eu am o definiție pe care nu încetez să o repet, pentru că mi se pare relativ adevărată. În viitoarea mea carte, care va apărea prin martie la „Cartea Românească”, apar aceste două versuri: *Istoria este poezia învingătorilor iar poezia este istoria celor învinși*. Din acest punct de vedere este regală numai pentru cei în care poate intra. (...)

Rep.: V-am întrebat asta și pentru că din câte am putut eu să observ în ultimii ani, sunteți unul dintre puținii oameni de cultură prin excelență poeți, ceea ce este un lucru destul de rar. Cum vă așumați această postură?

I.E.P.: Simplu. Nu sunt poet. Sau sunt poet numai în măsura în care ceea ce am scris la un moment dat a fost considerat poezie. Dacă ar fi fost publicată în urmă cu 30 de ani, sau 40 de ani, nu ar fi fost apreciată ca poezie, ci ca un soi de povestire în versuri. Ceva de genul ăsta. Numai că dacă veți reciti, dacă veți avea timp, veți vedea că la mine și poemele sunt narațiuni, spun o poveste. Mai mult, toate cărțile mele, părți copioase din aceste cărți, au povești în proză, care pot să fie asimilate poeziei. Dar tot așa și poezia poate fi asimilată prozei. În programul Generației 90, de acum 20 de ani, se spunea la un moment dat că noi visăm să întoarcem literatura la origini – când nu existau genuri literare, când poezia era unită cu proza, cu dramaturgia, cu tot ceea ce astăzi este despărțită. Să încercăm să reunificăm textul literar și să folosim toate uneltele, și ale prozei, și ale dramaturgiei, și ale poeziei. Am încercat. Nu știu cât am reușit. Dar aceasta este poezie numai în măsura în care poate fi acceptată ca poezie. Este proză în măsura în care poate fi acceptată ca proză.

„Mai degrabă există bătălii înăuntrul unei generații”

Rep.: Eu cred, totuși, că sunteți un poet prin excelență și rămân la această părere. Ați vorbit de mai multe ori în această emisiune despre Generația 90. La această emisiune s-a vorbit și despre Generația 80, l-am avut invitat pe poetul Ion Mureșan, s-a vorbit și despre Generația 2000, l-am avut

invitat pe Claudiu Komartin. Văd, observ asta și din presa literară, din ceea ce se întâmplă în zona culturală oarecum elitistă a României, că sunt trei generații, 80, 90 și 2000, care încearcă fiecare, prin reprezentanții lor, să-și asume o anume întâietate. Este bună această învălmășeală? Este firească? Sau nu are rost să povestim despre această chestiune?

I.E.P.: La început este firească. La orice generație, ca să se poată numi generație, și ca să reziste, apare un context în care generațiile anterioare, mai vechii, spun că a lor este împărăția și puterea, iar cei tineri nu pot veni individual. Vin în grup, vin cumva în haită. Unii sunt foarte valoroși, alții sunt valoroși, alții sunt mai puțin valoroși. În general intră în istoria literară, atâta cât pot intra, în grup. (...) După care individul valoros se desparte de grup și devine scriitor autentic. Nu toți din acel grup. Și atunci își dă seama câte legături subterane există între el cu cei dinaintea lui și cu cei care vin după el. Din acest punct de vedere, scriitorul este contemporan cu toată istoria literară.

Rep.: Există, totuși, o bătălie a generațiilor astăzi?

I.E.P.: Există, dar mai degrabă există bătălii intergeneraționiste, înăuntrul unei generații. Douămiiștii se mai încaieră între ei, pentru că este firesc. Cei mai în vârstă, nouăzeciști, nu ne mai încăierăm. Ne-am dat seama până unde am putut merge fiecare. Mă rog, eu nu am vocația încăierării. Nu m-am încăierat niciodată, dar am cunoscut bătălii și în interiorul generației. Mai puțin între generații. Mă rog, mai agăț Generația 2000, mai agăț Generația 80, revendicându-se mai degrabă din nouăzeciști, dar astea, cum să vă spun, nu au nicio motivație și sunt în ordinea literaturii adevărate simple accidente, simple anedocte. (...)

Daniel SĂUCA

LECTURĂ PUBLICĂ ȘI LANSARE DE CARTE ȘI DVD VIDEO IOAN ES. POP LA ZALĂU

Consiliul Județean Sălaj, Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, revista „Caiete Silvane” și scriitorul Flavius Lucăcel vă invită **joi, 27 ianuarie 2011, de la ora 16**, în sala Porolissum a Consiliului Județean la lectura publică susținută de unul dintre cei mai importanți poeți contemporani din România, **Ioan Es. Pop**. Cu acest prilej se va lansa volumul „*Acasă e mereu în altă parte*” de Ioan Es. Pop. Prezintă directorul Editurii Dacia XXI, Ion Vădan, precum și poetul Viorel Mureșan. În continuare va avea loc lansarea dvd-ul video Ioan Es. Pop, moment însoțit de un recital de muzică și poezie susținut de Ioan Es. Pop și de un grup artistic din orașul Carei, format din Adriana Claudia Zob, Adrian Țineghe (realizator), Vlad Pașca, Lőrincz Tünde și Lőrincz Szilvester.

Centrul de Cultură și Artă al județului Sălaj
Zalău, P-ța Unirii, Nr. 7; Tel.: 0260-612 870; www.caiete-silvane.ro

Colecția de călimări

Geo Bogza:

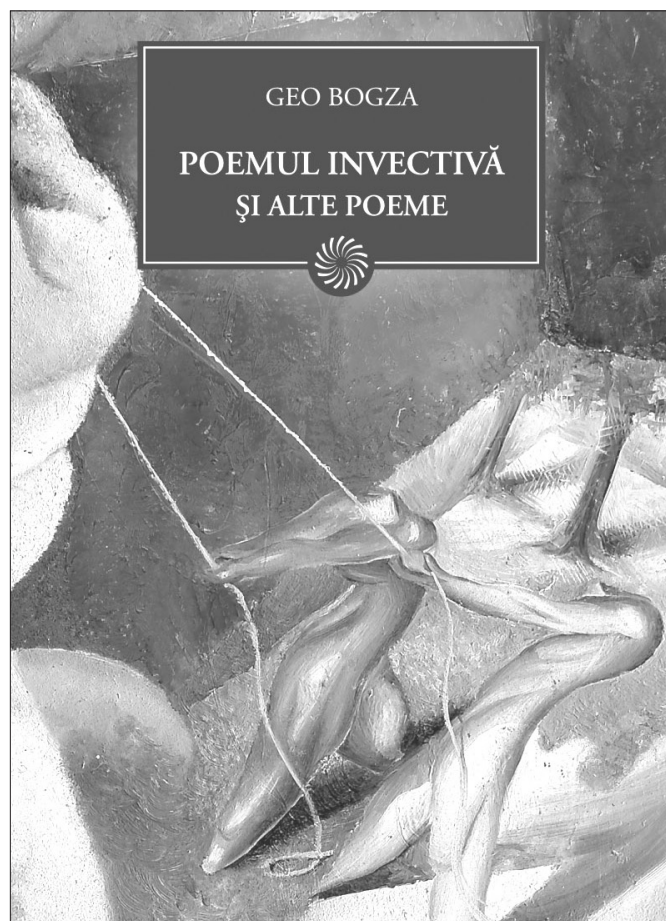
Poemul Invectivă și alte poeme

(partea I)

Cea mai populară colecție din istoria cărții care s-a tipărit la noi, **Biblioteca pentru toți**, a fost, în sfârșit, resuscitată de *Jurnalul Național*, în 2009. Săptămână de săptămână, noua serie a imprimat aproape o sută de cărți din literatura română, în condiții tipografice, nu de lux, dar mai mult decât onorabile, la preț accesibil. Primul titlu din Geo Bogza, **Poemul Invectivă și alte poeme**, aduce în actualitate opera poetică a unui scriitor controversat, dar încă influent asupra evoluției poeziei, atât la nivel formal, cât și în straturile ei de adâncime. Nota asupra ediției precizează: *Prezentul volum reproduce integral edițiile princeps ale volumelor de poezie publicate de către Geo Bogza până în 1945 inclusiv (Jurnalul de sex, Editura unu, 1929, Poemul Invectivă, Editura unu, 1933, Ioana-Maria. Șaptesprezece poeme, Tipografia Vremea, Editura Azi, București, 1937, Cântec de revoltă, de dragoste și moarte, Editura Fundația Regele Mihai I, București, 1945).*

Ediția de față, **Poemul Invectivă și alte poeme**, Editura *Jurnalul Național*, București, 2010, e însoțită de o prefață de Paul Cernat, intitulată sugestiv, **Tineretea unui poet de avangardă**. Pătrunzătorul studiu al tânărului critic se ocupă mai cu seamă de volumele avangardiste ale poetului, poezia de mai târziu fiind expediată, ca mai puțin interesantă. Cronologia, ilustrată cu fotografii din arhiva Muzeului Național al Literaturii Române și din arhiva lui Ionel Cucu, precum și referințele critice, sunt asigurate de Teodora Dumitru. Câteva precizări din prefața lui Paul Cernat privind destinul primelor două volume ale poetului sunt convingătoare pentru demersul nostru de a comenta prezenta ediție: *Primele sale plachete de versuri Jurnal de sex (1929) și Poemul Invectivă (1933), pentru care a fost arestat și închis de două ori la Văcărești sub acuza de «atentat la bunele moravuri», nu au fost niciodată reeditate în volum de atunci încolo, în România. /.../ Singura reeditare autonomă de până acum a Poemului Invectivă s-a realizat în 1986, la Panciova în Banatul sârbesc din fosta Iugoslavie... În țară, volumul a fost reeditat abia șase ani după căderea regimului comunist. Dar atenție, nu singur, «ci la pachet», strecurat undeva spre finalul cărții de convorbiri realizate în ultimul an de viață al scriitorului și apărute la trei ani după dispariția acestuia (Eu sunt ținta. Geo Bogza în dialog cu Diana Turconi, 1996, pp. 29-30).*

Poemele din placheta **Jurnal de sex** par astăzi simple și stângace exerciții de avivare a limbajului crud, din care va țâșni câțiva ani mai târziu **Poemul Invectivă**. Doar titlurile micilor poezii, niște infinitive lungi cu formă de plural, definind acțiuni, uneori aluziv-erotice, dau minusculului volum o notă de elaborare după un program prestabilit: **Începeri, Coborâri, Neajungeri, Lunecări, Unduiri, Fugiri, Sclipiri, Râniri, Măcinări, Vietuiri, Creșteri, Umbriri, Adânciri, Pătrunderi, Rotiri, Lepădări, Așezări.**

Abia acum, publicul cititor se poate apropia de realitate palpabilă a **Poemului Invectivă**. O suită de douăzeci și trei de secvențe, cu tot atâtea titluri sugestive, compun un mozaic breughel-ian de viziuni păgâne, care transfigurează experiențe teribile în pagini de literatură veristă. Principiul tematic ordonator al seriei este **erosul** manifestat în forme aberante, ciclul întreg constituind o veritabilă colecție de rame cu reprezentări ce avansează de la banal la absurd. Legătura între poeme are un dinamism subteran neexprimat, dar perceptibil, căci, de altfel, întreaga suită ce reprezintă **Poemul Invectivă** reclamă virtuți cinematografice într-o măsură asemănătoare cu o altă culegere a autorului, **O sută șaptezecizeci și cinci de minute la Mizil**.

Incipitul ciclului plasează piesajul uman sub incidența predestinării, de aceea, toate situațiile narate sau descrise vor trece dincolo de pitoresc, bătând înspre tragic sau infernal: *Tu mi-ai fost scrisă mie / Nu deprimării, nu tristeții mele / Ci adevăratului eu, puternic și fără nici un pic de milă (Prefață la un roman de dragoste).* **Poemul efebilor unși cu undelelemn** înserează motivul adolescentului per-

vers, recurent în succesiunea paginilor ce alcătuiesc placheta și nu străin de **O ședere în iad** a lui A. Rimbaud. Apelând la percepția vizuală, secvența e realizată cinetic și cinematografic, iar punctele de încordare maximă sunt atinse auditiv: *Pupila e arc / Femeia își știe săgeata privirii / Efebii în trupuri goale unse cu untdelemn / Îngălbenesc pe plaja unde / Pupila e arc / Și femeia știindu-și săgeata privirii / Își caută oasele de silex și osul / Obscurul os răvnit cu dinții rânjiți / De ceata efebilor unși cu untdelemn. // Fantomatic mai marele dezastrelor sexuale / Trece în mână cu șiragul de chei / Efebii nu îl cunosc, dar i se prosternă / Și el îi binecuvântează cu un zâmbet, cu o împărtaşanie / Cu marea și foarte tragică împărtaşire; / De acum pot să lingă virginele porți / Și un voiaj înăuntrul arcadelor / Sau să plângă dezamăgirea dezamăgirilor eterne.*

Cruzimea și nefirescul imaginilor converg uneori spre monstruos, având drept unic scop șocarea cititorului, scoaterea lui din inerție prin avivarea cutelor sufletești ascunse, ca în romanele impudice ale lui Apollinaire. Într-un astfel de context, incestul urmat de paricid sau de uciderea fiului vinovat par simple fapte diverse: *Pulpa goală până la șold a mamelor tinere / Și efebii cu oase de flaut, cu oase de aluminiu / Predestinați ai monstruoaselor tentative sexuale / Își trec cu furie degetele prin sânge și memorie / Și urcă gâfâind pe planta dulce și otrăvitoare a mamelor tinere. // Ar trebui un imn pentru căldură, un altul pentru alunecare / Numai în căldura suavă a dormitoarelor materne / Pot naște aceste flori monstruoase ale sexualității / Aceste tentative superbe de dragoste și moarte / Când alunecă pe șold pe pulpa goală a mamelor tinere. / Și prin ferestre răsună pocnetul de armă al tatălui întors în clipa tragică a ejaculării (**Poemul efebilor predestinați**).*

În imaginarul bogzian, femeia și bărbatul sunt îmbrânchiți în mitologie, trăiesc în vecinătatea monștrilor acronici, au un *modus vivendi* aproape de arhetipal. E aceasta o opțiune etică, un fel de a refuza realitatea, așezând între ea și individ un parapet de întuneric și insanități. Numai acceptând o astfel de convenție, principiul feminin poate primi forme estetice ca acestea: *Femeia veștețită cu cărbuși grefați pe ovare / A auzit cântând cocoșii de ziuă: cucurigu / Și leoarcă de sudoare s-a deșteptat țipând speriată / Visase un bivol roșu cu sexul pus în coarne (**Falimentul comerțului biologic**), sau: De atâtea ori femeia cu închinarea crudă / pornește grav smintită spre umeda poiată / Ca-ntinsă printre smârcuri, de-a dreptul despoiată / Să fie ciugulită de rațele cu cioc / Emailat și palid, frumos ca un ghioc (**Femeia și rațele**). La rândul lui, principiul masculin, degenerând în necrofilie, e împins la un gest – poate – unic în literatură: *Un blestem vechi și grav (poftirea de muiere) / I-a dat prin cap să-ncerce nebună împerechere / Ar vrea să intre-n humă la moarta lui femeie / Să-i sufle peste buze culori de curcubee / Să-i isce-n trupul supt de viermi și ecavații / O foame pentru care nu-i ajungeau argații (**Balada tatălui denaturat**).**

Categoria estetică a grotescului pălește în fața paginii bogziene, căci – semantic – textul nu e doar grotesc, e și sordid. Chiar prin titlu (**În anul acela vechile așezări se zdruncină**) poemul e ancorat într-o realitate temporală de dinainte sau de după istorie: *Fetele au răscolit prin bălțile din preajma caselor puhave / Căutând sămânță omenească de pe vremea când neluată în seamă / Se scursese odată cu lăturile, cu excrementele și resturile de mâncare / Prin stranii procedee de onanie / (Sămânța omenească altădată ca un*

*colier de perle, ca o bijuterie / Era acum verde și putredă) / Fetele au pus flămânde gura în mocirlă / Și au supt-o pe toată, picătură cu picătură / Apoi întinse cu pântecul la soare / Au așteptat / Așa cum nu se așteaptă decât în biblie și în legende. Într-un poem precum **Efebii Gherdap provoacă moartea batozei psihopate** e surprins, într-o formă de reificare, amorul obiectelor, după modelul unor pagini bizare de ale lui Urmuz.*

Prin comparație cu **Flori de mucigai** de Tudor Arghezi și **Cântece țigănești** de M.R. Paraschivescu, în **Poemul Invectivă** funcționează cea mai agresivă estetică a urâtului și de o natură mai specială: cu plasarea accentului pe motive exclusiv sexuale. Dimensiunea socială a textului lui Geo Bogza e de asemenea mai accentuată, ceilalți doi poeți lăsându-se mai des pradă ludicului. Spunem mai des pentru că o dată și Bogza e surprins în ipostaza de *poeta artifex*. La el jocul asonanțelor și al aliterațiilor poate fi de mare efect în a reda zbenguiala erotică: *Trec în grupuri trupuri crude / Despuiate paparude / Negre, parcă fierte-n smoală / Și cu țâța, nicovală / De nici un ploid încă suptă / Doar de dinți de silex ruptă / Când coconi, fii de cucoană / Li se atârnavă la rană / Și fumau ca pe-un trabuc / Țâța lor de cauciuc (**Tam-tamul paparudelor apropiate**). Aceste paparude apropiate nu sunt cumva fiicele barbienei Domnișoara Hus?*

Unele dintre piesele **Poemului Invectivă** par scrise după gramatica textuală a **Florilor de mucigai**, având seducție epică și suspans, dar și cruditătea limbajului din **Pui de găi**. E cazul a două poeme învecinate în volum: **La închisoarea de hoți din Doftana** și **Balada ucigașului Maruth**, din ultima ilustrându-ne afirmațiile cu câteva distihuri: *Erji, ca un copil / Alături dormea, tiptil / Maruth suferea / Ca o bufniță, ca o cucuvea. // Adânc pocnită în creier / Bătrâna muri în cântec de greier. // Sunt nopți de crime grozave / Când au cântat păsări, aproape bolnave. // Erji-apoi Maruth / Lipindu-se de ea, palid, pierdut. // Erji nebuna n-a vrut, a țipat // Maruth a izbit-o numai o dată. // Afară se crăpa de ziuă / Și pântecul lui Erji crăpa: ca o puiă. Altele au robustețea și chiar structura unora dintre poveștile din seria **La lilieci** de Marin Sorescu, apărute cu 40-50 de ani mai târziu. Aici ar putea intra titluri precum: **Anica nebuna, Prezentarea eroului legendar, Gheorghită cizmarul**, poeme, de asemenea, învecinate în volum, de unde bănuim stabilirea unor criterii, nu neapărat tematice, cât mai degrabă de ordin tehnic, care au precedat organizarea cărții.*

La sfârșitul lecturii se poate afirma convingător că, în majoritatea poemelor, tema centrală e o *cerință erotică tumultuoasă*, cum s-ar exprima Freud. Peste multe din versuri plutește o ceață onirică, mai evidentă în **Balada domniței care s-a culcat cu câini**. Aici imaginile sunt ordonate ca pilitura de fier în jurul unui fetiș sexual, totul având la origine o deviere psihică pornită de la o scenă văzută: *Ce princiară-i stema de flăcări dintre pulpe / Domnița o mângâie cu înfiorate mâini / Și își reamintește de haitele de câini / Cum îi văzuse odată cum morfoleau o vulpe.*

Încăput pe mâna cititorului de azi, poemul lui Geo Bogza nu-și propune să-l vindece de maladiile unui secol crepuscular. Am spune că: dimpotrivă! De aceea, marile îndrăzneli și deschiderile **Poemului Invectivă** le putem descifra în filigranul poeziei anilor '90 – 2000.

Viorel MUREȘAN

Confesiune în note distincte

Desacralizarea resimțită agresiv definește versul poetului sătmărean Ioan Nistor, iar cotidianul aflat într-o bancrută ontologică devine preocuparea artistului pe care îl surprindem pe scena lirică rostind un soliloc, marcă a singurătății, a disoluției, a rupturii de întreg.

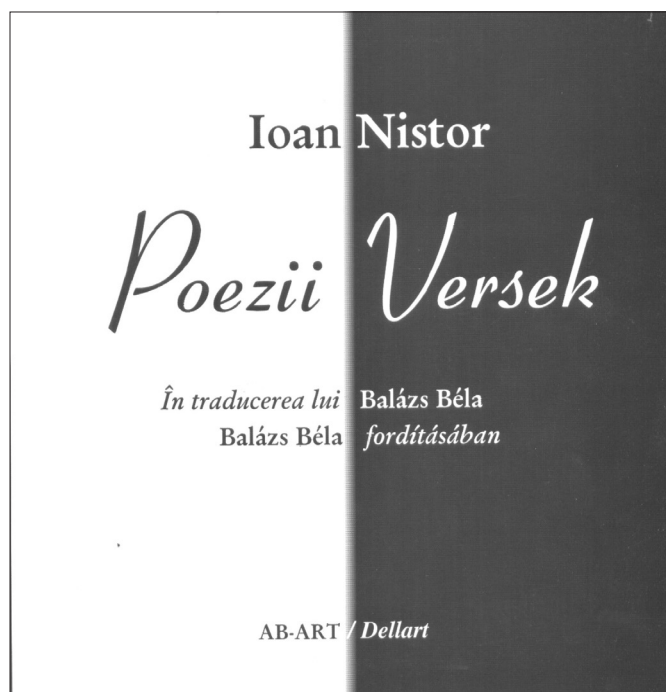
Poemul *Bulgări de zăpadă* selectat în deschiderea volumului bilingv român-maghiar intitulat simplu **Poezii**, apărut în 2010, se dorește a fi esența ideatică a tomului: „Se întâmplă multe lucruri sucute-răsucite/ nu se mai găsesc drept paralele și unghiuri ascuțite/ nici praf pentru strănut”.

Construit în contraste și accentuând anumite simboluri ce revin pe tot parcursul scrierii, *lumină-întuneric, alb-negru, trecut-prezent, zăpadă-moarte*, cartea este un glissando neoexpresionist reprezentat într-o notă confesivă. Zăpada și tăcerea, corespondenta uneori a morții, sunt cuvinte în jurul cărora se organizează discursul liric primind diferiți determinanți expresivi și cromatici: „bulgăre de zăpadă”, „poduri de omăt”, „zăpada albastră”, „tăcere metalică”, „gloanțele tăcerii”, sintetizând, în esență, fragilitatea, inconsistența, poetul având meritul de a transfigura verbul într-un gliptic rafinat: „În noaptea aceasta ne vor cotropi zăpezile/ râuri cosmice ne vor inunda cu albul amețitor/ – minuscule făpturi ca mătasea îmbrățișării – /vor topi cu lumina lor indiferențele noastre cotidiene” (*Mai înalți*).

Mașina de scris este convertită într-un confident rece, dar acaparator, util, singura căreia poetul i se poate confesa fără a fi judecat și fără a fi întrerupt. Cu ea poartă artistul un prelung dialog, un dialog în tăcere, a cărei ecou îl însoțește printre căutările sale lirice. Dacă scriitorii care nu au aparținut unei perioade prolifice din punct de vedere tehnic aveau ca obiceiuri de scris reclusiunea în spațiul taciturn și nocturn al încăperii unde erau secundă de forță creatoare a fumului de țigară, scriitorul noii generații esteacompaniat în exercițiul creației de sunetul clapelor mașinii de scris sau mai nou al calculatorului. Și Mircea Cărtărescu în *Cuvinte împotriva mașinii de scris* mărturisește că nu poate crea nimic dacă nu este însoțit de zgomotul produs de mica „fabrică de poezie”. Această „piscă mecanică” îi asigură un confort interior menit a stărni resorțurile imaginarului. Autorul *Orbitorului* dorește dimpotrivă să se despovăreze de acest obicei care ilustrează o experiență artistică revolută, poate aceasta fiind cauza dificultății comunicării simțită atât de acut de noul val de scriitori: „Niciodată n-am zidit-o în sângele meu/ nu mi-a răspuns nici la ură nici la iubire/ muzica ei este propria mea himeră// Versuri nu scrie singură/ telefoane nu dă mâinii// (...) și atâtă libertate îmi dăruiește/ cu toate că în urne secrete nu i-am depus niciodată/ aura de praf// Mașina de scris îmi ascultă poemele de amor/ și psalmii amari/ într-o tăcere metalică rece ca eternitatea/ ea mă devoră ușor/ și nedureros/ începând dinspre cuvinte” (*Mașina de scris*).

Poemul este descoperit de Ioan Nistor ca fiind un spațiu prielnic defulării, o deschidere spre universalitate, o retorică a esențelor: „Rața sălbatică/ nu-și află loc de odihnă/ în ramurile poemului// Ea veșnic deschide/ ferestre/ aeriene/ pentru gloanțele tăcerii” (*Rața sălbatică*).

Moartea devine un alt motiv prezent în lirica lui Ioan Nistor, un poet elegiac neoexpresionist ce își construiește din poem o hartă a spiritului, o oglindă în care își reflectă conștiința. Discursul liric se coagulează la nivel tematic în jurul polifoniei realului, a unor trăiri caleidoscopice. Versurile artistului trădează angoasele și crispările spiritului modern pe structura cărora se impune decepția și cerebralitatea: „întune-

ricul să fie doar o treaptă a luminii/ care se naște/ așteptam cu orbitele pline de zăpadă/ cu teama că spectacolul se va amâna/ brusc și fără motiv/ doar stafia morții/ întunecată/ se zări atunci la geam/ în toată splendoarea” (*Eclipsa*).

Energia poetului se concentrează asupra prezentului, accentuând latura meditativă, iar ineditul cade pe inteligența lingvistică a artistului. Decriptăm în poetica sa o strădanie de a armoniza materialitatea și sensul concretizate într-o formulă inspirată. Singura salvare în fața neantului inexorabil pare a fi cuvântul. Fiecare logos reconstituie, într-o anumită proporție, geneza cosmică, prin verb se depășesc limitele realului convulsiv, aflat sub incidența superficialității: „fiecare silabă e o victorie împotriva neantului/ prin galerii de eter îți cosești zilele și nopțile/ pentru floarea neliniștii sângerânde” (*Oglinda*).

Ființa insulară își radiografiază trăirile într-o poetică a sincerității: „în van/ cu palmele mă apăr/ diluviul va acoperi/ fragila insulă” (*Insula*).

Pe urmele poemului nescris este arta poetică a lui Ioan Nistor ce relevă un tip de lirism irigat de conștiința creatoare și dezvăluind, printr-o dialectică a agoniei redată pe un ton patetic sibilinic, o criză interioară materializată prin impasul în care se află creația, o disipare a ființei aflată într-o haotică transumanță între cer și pământ; între condiția de a fi și a nu exista.

Poezia definitivă este tăcerea prin care poetul încearcă să asimileze toate sensurile, în maniera lui Saint-John Perse care *visa* să realizeze „un mare poem clădit pe nimic” sau cum Flaubert tindea să scrie un „roman fără subiect”: „în fântâna săpată îndelung/ era un fel de smoală/ numai nisip amestecat cu puroi/ cădea pământ/ venea argila grea din cer înapoi/ pe frunte/ pe buze/ în oase/ pământ diform/ pământ arid/ greu// fiecare încerca să-și sfărâme zidul –/ eu căutam apa/ eu săpam izvor în zidul meu/ acolo singur ghemuit/ tot mai aproape de cer/ poate tot mai departe/ călătoream de fapt în regatul propriei tăceri/ ca într-un munte negru/ un munte cu vârful aplecat către moarte” (*Pe urmele poemului nescris*).

Poetul ambiționează a crea *poemul total* care să cuprindă

într-o formulă estetică întregul lumii, să miște sensul cuvintelor care au devenit „de beton” și să reflecte prin poem „realitatea nevăzută”. Poetica lui Ioan Nistor este o irizare aurorală la nivel ideatic, poetul trăind într-o dimineață a lumii și căutând îndărătul ei, sensuri: „îmi sap galeria proprie de bună voie și nesilit de nimeni/ ca un căutător de aur/ în cavernele întunericului, în transparența ametoitoare/ a luminii/ și în betonul cuvintelor// știu că undeva pe pământ sau sub pământ mă așteaptă/ sculptura de aur/ nefăcută de mâini/ mai frumoasă ca nefertiti/ știu că undeva/ într-o peșteră nevăzută de ochi/ e un cristal/ e un ciob de oglindă care păstrează/ realitatea nevăzută” (*Realitatea nevăzută*).

Ioan Nistor își asumă un nou tip de retorică, într-o sinteză a limbajelor eterogene creând senzația de autenticitate; poemul concentrează ideea de suferință, de evanescență a ființei, de hazard în mâna destinului, iar poetul, un Ossiris modern risipit, plonjează în planul ideilor, se dematerializează sub aura iubirii până la disoluția totală, își întocmește propria fișă clinică într-un discurs oximoronic, stănescian. Acest dans al ideilor se realizează în spațiul alveolar al poemului, fie pe verticală, atingând zenitul, fie ancorând în nadirul încremenit în neființă: „sunt un pumn de pulbere/ răsucit de vârtej// dar te pândesc precum fiara flămândă/ femeie de carne de sânge de nervi de respirări cerești/ îmi întărâți simțurile îmi umfli globurile ochilor/ floarea de sânge își ia zborul pe nervii mei/ îmi ia mințile/ îmi transformă privirile în pumnale și degetele în menghine de oțel// adună-mă/ numai carnea sfârțecată de vie astâmpără foamea/ leopardului/ numai nervii arcuiți ca oțelul/ numai nervii pieptănați în unghii ca fuioarele// sunt praful de pe asfalt așteptând ploaia/ să mă înalțe sau/ să curg în canalul negru” (*Pumnul de pulbere*).

Ansamblul liric scoate la iveală și latura vitriolantă, nu doar cea metafizică a poetului, ce nu eludează din discursul poetic socialul și elementul politic, redate într-un limbaj ironic, acid, eufemistic, îndreptat împotriva unui regim compro-

mis, surprinzând societatea într-un picaj amenințător: „pe toate canalele de televiziune se aclama noul caesar/ chel și pe dinăuntru și pe dinafară/ iar clownii mărunți făceau tumble hlizindu-se: noi suntem/ făcătorii de minuni în eprubetă/ noi, făcătorii de oameni după chipul și asemănarea noastră/ urmați-ne pe noi idioților!” *Floarea de asfalt* (I).

Poeemele din grupajul *Vertebrele strigătului* nuanțează într-un text confesiv, subiectiv, personalitatea scriitorului, zbateră lui coagulată într-o expresie lirică autentică. Ceea ce rezultă este impresia de sinceritate, de ecou sorescian prin expresia ultimă a poetului „scară la cer”: „numai în strigăt sunt pur/ numai în strigăt sunt eu însumi/ în strigătul trecător ca un fulger// acolo e și întunericul și soarele/ acolo e și durerea și bucuria// versul meu de rezervă/ scara spre cer/ așezată pe-o literă” *Vertebrele strigătului* (21).

Volumul glisează în final spre o lirică postmodernă, o poezie a cotidianului, o radiografie a orașului bolnav de singurătate în care ființa agonizează taciturn într-un furnicar neobosit și indiferent de la înălțimile căruia poetul observă freamătul nesemnificativ al străzii: „și totuși cel mai favorabil unghi din care poți/ studia misterele străzii este platforma de la/ ultimul etaj un turn de fildeș căptușit cu miros/ de asfalt postmodern/ de aici ochii tăi pot trece în galop viguros/ pot traversa pereții de aer socratic/ pot judeca lumea într-un chip original/ aici la porțile orientului unde totul e rău/ și vorba și tăcerea și fapta/ și lenea /(...)/ oho, priviți de aici boieri dumneavoastră/ toată lumea tace și merge undeva// și mănâncă pâine caldă” (*Unghiuri de vedere*).

Ioan Nistor ne oferă astfel spre lectură un volum generos, ofertant din punct de vedere interpretativ, ce dezvăluie profunzime la nivel ideatic, ingeniozitate lingvistică și o disponibilitate ușor sesizabilă, pentru registre ale creației distincte.

Imelda CHINȚA

Știri culturale

“Despre frumusețea uitată a vieții”, o nouă carte semnată Andrei Pleșu, la Humanitas

“Despre frumusețea uitată a vieții”, o nouă carte semnată de scriitorul, eseistul, esteticianul și istoricul de artă Andrei Pleșu a apărut la Editura Humanitas, în seria dedicată autorului.

Apărut, potrivit scriitorului, “în urma unei inițiative prietenești” a lui Gabriel Liiceanu, în cele 280 de pagini, volumul reunește o serie de articole publicate de acesta în ultimii ani în “Dilema Veche” și “Adevărul”.

“Sunt încercări de a ieși din vârtejul ‘actualității’ sau de a lua temele ‘actuale’ drept puncte de plecare către orizonturi aflate dincolo de tranzitoriu și conjunctural. E vorba, în fond, de câteva gânduri rapide asupra unor subiecte esențiale, la care, în ‘clipa cea repede’ a vieții zilnice nu mai apucăm să reflectăm”, mărturisește Pleșu în Notă asupra ediției.

Pentru eseist, textele reunite în “Despre frumusețea uitată a vieții” sunt “nu expuneri sistematice și pretențioase, ci provocări de moment, sugestii de parcurs”.

“Veacul nu ne mai lasă răgazuri nici să citim tratate, nici

să le scriem. Dar nota fulgurantă, reflexia frugală, schița de demaraj sunt încă posibile și utile. Cel puțin așa sper”, mai notează autorul.

Andrei Gabriel Pleșu (n. 23 august 1948, București) este unul dintre cei mai apreciați intelectuali români.

A fost cercetător la Institutul de Istoria Artei și a participat, alături de Gabriel Liiceanu, la seminariile private ținute de Constantin Noica la Păltiniș.

După prăbușirea regimului comunist, înființează institutul de studii avansate “New Europe College” (Colegiul Noua Europă), revista culturală “Dilema” (azi, “Dilema veche”).

A îndeplinit funcția de ministru al Culturii (28 dec. 1989 - 16 oct. 1991) și al Afacerilor Externe (29 dec. 1997 - 22 dec. 1999), dar și pe aceea de membru în Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (2000 - 2004).

Printre volumele sale se numără “Minima moralia”, “Jurnalul de la Tescani” și “Despre îngeri”, “Obscenitatea publică”, “Note, stări, zile 1968-2009”. AGERPRES

Erudiție și sobrietate

Uneori, simt nevoia să mă întorc în trecut (cu predilecție, într-un trecut literar), să (re)iau din biblioteci sau anticariate (câte mai sunt!) cărți atinse de patina vremii, cu foile ușor îngălbenite. Dar, „cărțile au soarta lor” și năvala anilor nemiloși nu le-a putut răpi nici farmecul inefabil, nici valoarea intrinsecă. Este aceasta o mai veche obsesie a mea pentru „trecutul viu” sau poate că e, mai curând, o dragoste filială pentru anumiți scriitori, care mi-au fost călăuze morale și mi-au descântat tinerețea...

Originar din Brașov (n.1 mai 1928), eseist, teoretician literar și (de peste patru decenii!) profesor de filozofie și estetică la Facultatea de Filozofie a Universității din București, Ion Ianoși este, fără îndoială, unul dintre seniorii culturii române. A debutat editorial cu *Romanul monumental și secolul XX* (1963, Premiul Uniunii Scriitorilor), iar cărțile numeroase, publicate de-a lungul vremii, probează spiritul enciclopedic, îmbrățișând deopotrivă literatura, filozofia, estetica, istoria literară, memorialistica. Amintesc doar câteva dintre multele lucrări imuabile: *Thomas Mann* (1965), *Dostoievski - tragedia subteranei* (1968), *Alegerea lui Iona* (1974), *Estetica* (1978), *Hegel și arta* (1980), *Literatură și filozofie* (1986), *Romanul unei drame* (1991), *Idei inoportune* (1995), *Constantin Noica - între construcție și expresie* (1998), *Prejudecăți și judecăți* (2002), *Eu - și el. Însemnări subiective despre Ceaușescu* (2006) etc.

Definitorie pentru scriitorul Ion Ianoși, *Opțiuni* (Editura Cartea Românească, București, 1989) e o carte oarecum atotcuprinzătoare și autoreferențială, în sensul că reunește eseuri despre artă, creație și libertate, pagini memorialistice, însemnări pe marginea propriei activități de „constructor”, solilocvii ori confesiuni extrem de lucide privind opțiunile asumate, la răscrucele vieții.

Astfel, conceptul de „libertate” devine, explicit sau implicit, un adevărat laitmotiv al majorității eseurilor. Simplele definiții și subtilele nuanțări nu reușesc să lămurească, în deplinătatea lui, acest termen, pentru că fiecare dintre noi înțelegem *alt-ceva* prin „libertate”. Într-un fel, pare firesc, de vreme ce - așa cum precizează însuși autorul - libertatea nu este una singură și elementară, ea vizând sfere diferite de aplicabilitate. Putem vorbi, așadar, despre „libertatea de a munci și de a avea timp liber, de a învăța și de a exercita meseria dorită, de a alege mediul optim de împlinire, de a împărtăși credințe și opinii ș.a. Există libertăți economice, politice, spirituale.” Fiindcă viața lor s-a manifestat sub semnul libertății de acțiune și de creație, adesea, cele mai mari personalități din istoria omenirii au comis și cele mai mari erori. Este și cazul lui Heidegger, care a fost (și e) considerat un simpatizant al nazismului. Cu privire la eroarea filozofului german, explicațiile reale - pe cât de rarissime, pe atât de sărace - s-au redus la atât : „...o mare prostie.” Oricum, „nici o etichetare nu acoperă realitatea întreagă”, iar ceea ce trebuie „judecat” nu e nicicum biografia, ci opera, pentru că, indiferent de numărul contestatarilor, Heidegger rămâne „un gânditor prea important pentru a fi degradat în pretext pentru filipice.”

Desigur, în orice om există o doză (mai mică sau mai mare) de naivitate și, câteodată, fie din comoditate, fie din ignoranță, el ori nu vrea, ori nu poate să creadă în existența „răului absolut”, a „libertății de a trage cu pușca”. Lucrul acesta îl onorează, dar îi slăbește, în schimb, instinctul de apărare. Ianoși se referă, de pildă, la genocidul populației armenilor din Turcia. O libertate rău înțeleasă a făcut ca, în anul 1915, să fie uciși circa două milioane și jumătate de armeni, ceilalți (aproximativ un milion)

reușind să fugă în Caucaz. Prin urmare, așa-zisele libertăți ale unora care contravin binelui altora sunt - deseori - tragice devieri de la normalitate : „Orice genocid e o anormalitate”, una din șirul celor mai cumplite. Din păcate, faimosul secol XX n-a reușit să evite nici alte anomalii similare!...

Dacă mai știm ce înseamnă demnitate națională, dacă iubim cu aceeași intensitate cele două patrii - „patria de pământ” și „patria de litere” (Nichita Stănescu), atunci inima trebuie să aleagă, firesc, libertatea de a vorbi limba patriei. Provenind dintr-o familie evreiască, Ion Ianoși mărturisește că limba cea dintâi pe care și-a însușit-o a fost maghiara, secondată de germană, dar că, ulterior, a făcut o alegere esențială: limba română! Apreciat pentru generozitatea lui tolerantă, eseistul simte primejdia disensiunilor interetnice și avertizează: „Nimic nu-mi pare mai imperios necesar, azi și mâine, decât ca popoarele, fiecare popor în parte să-și promoveze valorile naționale și să-și refuze pseudovalorile naționaliste (...). Naționalismul este cancerul organismului național contemporan. El nu va putea fi însă extirpat, până când naționalul nu va fi recunoscut și cunoscut în toată complexitatea lui.” Iată câteva aserțiuni pertinente și totodată actuale, ce ar trebui să ne pună pe gânduri...

Bogați ori săraci, inteligenți sau mediocri, fericiți ori nefericiți avem cu toții libertatea de a decide dacă lăsăm sau nu „urme” cât mai adânci ale trecerii noastre prin lume. Cei care luptă pe frontul Cuvântului vor avea, poate, șansa de a „trece peste nemărginirea timpului” (Eminescu). Ei trebuie să știe că la război nu toate bătăliile sunt victorii; mai sunt și înfrângeri. Nu este însă acesta un motiv pentru lamentații și renunțări. Nimeni n-a dat asigurări vreodată unui scriitor că va ajunge „de seamă” ori că va merge pe un drum presărat numai cu flori. De aceea frustrarea, lașitatea, abandonul nu-și au rostul în nicio împrejurare, iar indignarea lui Ianoși este îndreptățită, atunci când afirmă: „Ca să fiu sincer până la capăt: nu îi simpatizez pe confrății care ne părăsesc! Nu înțeleg pentru ce și-au ales meseria de scriitor, dacă renunță la cadrul ei firesc. Gestul lor lovește și în literatura părăsită și în literații ne(pre)dispuși a o abandona.”

Frumusețea volumului constă în caracterul său eterogen, susținut - printre altele - de unele interogații existențiale („Dacă ești muritor, mai merită să trăiești? Dacă merită - atunci cum?”), de schimbul de scrisori cu Gabriel Liiceanu (publicat și în *Epistolar*, 1987), precum și de o savuroasă fiziologie a mitocanului creionată, mai întâi, de Paul Zarifopol, într-un eseu intitulat *Pentru precizarea noțiunii mitocan* (*Adevărul*, 3 noiembrie 1931). Se pare că, la început, mitocanul era smeritul călugăr ce locuia în afara mănăstirii... Așa cum îl descrie Ion Ianoși, mitocanul e, astăzi, identic, până la un punct, cu „omul-kitsch”. Îi place să ne prezinte surogate cărora le conferă o valoare unică. Are pretenția la infailibilitate și își impune cu violență părerea. El este practic prin excelență, practic cu ferocitate, fiind un executor atât cu gura, cât și cu băta. Mitocanul știe „tot” și „de toate”, dar admite o singură știință: neștiința lui. E permanent în mișcare: se îngheșuie, țipă, bruscăază. Morala: „Unde domnesc mitocanii, nici iarba nu mai crește, cu de la sine putere.”

Remarcabilă prin erudiție și sobrietate, prin eleganța și concizia stilului, prin expresia simplă și rafinată, *Opțiuni* se constituie într-o carte fermecătoare, deschisă larg ca o fereastră, pentru toate generațiile din orice veac și orice epocă.

Marcel LUCACIU

Între două lumi

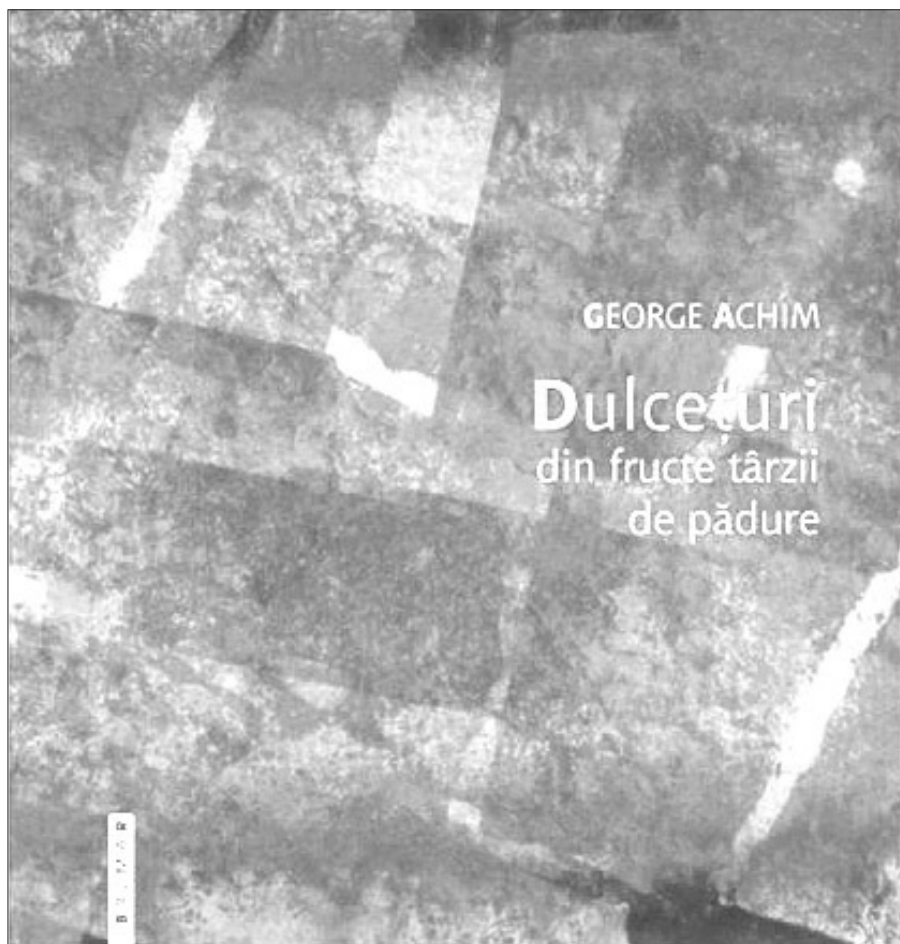
Dulcețuri din fructe târzii de pădure, George Achim

După 16 ani de la publicarea anteriorului volum de versuri, *Dinspre ieri spre nicăieri*, la Editura Dacia, timp în care și-a exersat condeiul, la fel de inspirat, în zona criticii literare, George Achim a decis să-și înfrângă „autoexigența” despre care vorbea într-un interviu acordat Ancăi Goja în iulie 2010 și să ofere tiparului ultimele sale creații lirice.

Lansat la Bookfest în 2010, volumul *Dulcețuri din fructe târzii de pădure*, cu o postfață de Ion Pop și cinci tălmăciri în limba germană de Hans Dama, ilustrat de Valer Sasu, a apărut la Editura Brumar, Timișoara, în condiții grafice excepționale în deplin acord cu indubitabila calitate și rafinamentul stihurilor. Cu o structură duală, evocând două coordonate fundamentale ale existenței poetului: dragostea în ciclul *Minunile vin înainte de inserare* și toposul spiritual natal, *Marmația*, volumul reiterează și la nivel poetic o permanentă luptă a contrariilor. Sedus ba de luciditate, ba de fantazare, exacerbandu-și fie conștiința tragică, fie instinctul oniric, poetul pare să fie frământat de o interogație ce îi aparține lui Debussy și care sintetizează spiritul impresionismului: „Se poate reda misterul unei păduri măsurându-se înălțimea copacilor?”

E greu de spus dacă suntem în fața unui volum ce conține în corpore o dialectică a iubirii, a maturității sau a primordialei spaime a omului modern care nu mai știe și nu mai poate să se raporteze la esențele lumii. Pulverizându-și senzațiile, percepțiile, reprezentările, asemenea marilor pictori impresionisti (de altfel, poetul e un fiu observator al artelor vizuale, al picturii, pasiune trădată de referințele regăsite în versuri), George Achim reușește să creeze o atmosferă în care nuanțele (fie cele ale sentimentelor, fie cele lingvistice) sunt armonizate de o delicată fluiditate a stărilor. E aici o asceză a simțurilor, a unei senzualități intelectualizate, a maturității, pe care ajunge să o propovăduiască din convingerea că timpul și vârsta nu pot impieta sentimentul sau amintirea, că realul, adesea incomfortabil sau insuficient, poate fi corectat prin lentilele izbăvitoare ale oniricului.

Primul ciclu al volumului, ce dă și titlul unuia dintre poeme, reproducând intertextual cuvinte pe care e posibil să

le fi citit „mai demult, undeva”, stă sub semnul imaginarului autoreferențial. Trei par a fi dominantele ciclului care, aflate într-o abia intuită simbioză, îi definesc existența: puternica nevoie de acaparare, de stăpânire a anotimpului, obsesia sintaxei văzute ca lege ce guvernează păienjenishul senzațiilor, al impresiilor și acribia pusă în slujba dificilei încercări de a găsi soluții la ecuația unui tardiv amor. Crâncena luptă a ochiului cu privirea, jocul perspectivelor spațiale (departe-aproape, interior-exterior, real-imaginar) permit conturarea unei adevărate fenomenologii a vizualului. Cu o notă dominant descriptivă, punctate cu discrete inserții narative sau sugestive construcții incidente, poemele sunt proiecții senzoriale ale ființei, încercări de realizare a unei geografii a umanului.

Imaginile unei topos mitic, clădite de imaginația incitată de omniprezența făptură feminină ce nu se rezumă la a-l însoți, ci pare să-i acompanieze perfect existența, să renască după mu-

lajul perfect iscat de trudnica minte a poetului, servesc drept suport amplei comparații pe care e construit poemul *O aripă de inger pe zăpadă*: „și odată cu aburul cald aromat ce te-nvăluie brusc / realizezi dezarmat că ai putea să te-nrăgostești de ea pătimaș ca de prima zăpadă, / strălucitoare și pură, despre care nu știi cu adevărat cât poate dura / și dacă mâine locul acesta nu va rămâne doar un peisaj oarecare, dezolant cenușiu, / străbătut trist și inform, ca o față săpată de riduri adânci, de pârâiașele iuți și pustiitoare / ale muntelui”. Zăpada, motiv recurent în primele poeme, pare să împrumute propria transluciditate textului, fiind, în același timp, un declanșator al sinesteziilor, ca în poemul *La capătul întinericului, zăpada...* Scenariul erotic ce e minuțios dantelat de o percepție exacerbată e suprimat de o dureroasă conștientizare, cu iz supra-realist, a propriei condiții: „e vremea îți spui să te lepezi de pielea zgrunțuroasă a unei vârste confuze / de crusta închis sângerie năclăită cu spaime și vagi

tresăriri a rutinei”. Finalul confirmă ipoteza identificării iubitei cu supralicitatul motiv al zăpezii. *Winter Report*, deși plasat în volum la distanță de câteva pagini, e o continuare a poveștii ce mustește de senzorial. Eterică, volatilă, prezența feminină e o dulce maladie ce-i invadează ființa: „rămâne doar să-ți deschizi larg capilarele pentru a o primi și limfa ta să se electrizeze de atingerea fierbinte a șoldului ei.” și încearcă un faustic pact cu poetul, pe care îl camuflează inteligent în cunoscutul mit al creatorului: „Aș vrea să intru în poemul tău [...] / aș vrea să mă zidești acolo din joacă și să-mi lași numai o ferestruică pentru sentimentele / de circumstanță, pentru conveniențe ori pentru alte mărunțișuri civile”.

Poemul care dă titlul primului ciclu e construit pe aceeași opoziție natură-iubită. Cu toată reprezentarea sublimă a celestului, a cosmicului, sublimată și prin antiteza cu replica sa minoră, banală, derizorie – lumina orașului în pragul înserării –, cea care tronează rămâne, prin efervescența, incandescența derutantă tot fantasma feminină: „după un timp ea aluneca delicat în camera ovală și strâmtă de la capătul crepusculului, / mă atingea / iradia / anestezia ușor, abia perceptibil, cu degetele neobișnuit de fierbinți / apoi se așeza la pian pentru impetuoasele și inevitabilele preludii armonice”.

Dulcețuri din fructe târzii de pădure e o metaforică sugestie a semnificațiilor întregului volum. Psihanalizându-și existența anterioară, trăirile, „starea aceasta care urcă în noi precum sevele dau primăvara năvală” zăvorâte până acum în „debaraua de sentimente uzate, printre conveniențe și felonii, prins în tangajul ametiților dintre iluzii și spai-me”, poetul decide nu doar să *îmblânzească* târziile fructe de pădure, ci și să le conserve esențele pentru *degustări* în tihnă.

Teroarea realului resimțită în serile solitare îl determină să apeleze la un interesant „exercițiu de mistificare”. E clipa metaforizărilor superioare, căci mansarda „promițătoare de fericiri ilicite” devine „o lojă austeră, dar blândă a cerului”, iar trupul „asemenea unei catedrale odată trufașe / înnegrite de vreme de fumul orașului și de secrete damnațiuni abisale” e supus unei salubrizări cu „un superînălbitor corosiv, un dizolvant implacabil pentru vinovății refulate, / alibiuri precare, jumătăți de adevăr, lașități și tăceri doar în parte asumate” (*O ipocrită penitență urbană*). În *Reparație generală* apare aceeași idee

a recondiționării trupului, a unei mecanici complexe a acestuia.

Construind imaginea femininului când prin metaforizare, când prin metamorfozare, fixând-o vizual, în propriile simțuri, singur ori prin tertipul ipostazei lirice terțiare – „V-a căutat o femeie foarte frumoasă, mă întâmpină cu un zâmbet bizar portăreasa” (*O femeie frumoasă cu ochi verzi obosiți*), uneori auditiv – „*obrigado, muito obrigado*, îmi sună stăruitor în auz un glas de femeie gutural și profund” (*Fado*) sau dinamic – „se unduiește domol în traiecte de o circularitate discretă”, poetul ajunge să o configureze pictural, amintind în *Mic inventar de clipe sublime* de lirica erotică stănesciană: „felină arămie cu întunecimi fabuloase”, „îi strălucesc senzual colții de sîdef sclipitori”. Preocupat să-i schițeze destine, să-i brodeze o existență din care nu se exclude, poetul ajunge să-i mărturisească, stărnit de impudica întrebare a iubitei – „dacă m-ai avea sclavă / în villa ta rustică, ce ți-ar plăcea cel mai mult să-mi faci?” –, un adevăr dureros, ascuns în spatele unei afirmații aparent șăgalnice: libertatea, atunci când îi este oferită, îi pare omului o îngrozitoare povară.

Meditația devine dureroasă și atunci când e vorba de hipertrofica adâncire în sine. Simbolica barieră fonică ce-i împiedică necesarul contact cu lumea, reducându-l la o incomodă mașinărie ce se aude doar pe sine, doar „muzica incertă a propriilor atomi”, diagnosticată de bizara prezență a bătrânului orelist (care amintește de poemul sorescian *Boala*): „ați auzit prea multe, ați depășit pragul critic”, poate fi eludată, în viziunea poetului, doar printr-o suprarealitate „a treia ureche”: „ce e într-adevăr de auzit, să auzim doar cu dânsa”.

Poemele următoare, fără a eluda categoric prezența feminină, se focalizează pe spectrul larg al senzațiilor declanșate fie de o dedublare a tânărului în adult (*O eterică scară de urcare la cer*), fie de o nevoie de radiografiere a autobiografiei (*Libertango*), fie de necesara revenire la condiția de creator care percepe lumea transfigurator. 374 de greieri pe-o creangă de frasin, în iarbă, *Despărțirea de lucruri* sau *Un întuneric fierbinte și blând* sunt arte poetice în care tonul ludic sau elegiac camuflează o meditație tristă asupra condiției poetului, a destinului creației sau a travaliului scriitoricesc.

Primul dintre acestea e, în fond, a *Altă matematică* ce amintește de poemul stănescian, dar care se îndepărtează de acesta prin inedita paradigmă pe care o propune. Pornind de la un fapt

aparent banal – **pentru plicul ce conține** poemele sale, cu greutatea de 187 de grame (187 de grame de suflet), plătește câțiva cenți –, poetul, trecând la o radicală schimbare de registru – știința a dovedit că sufletul nu cântărește decât 0,5 grame – ajunge, în urma unui „riguros” calcul matematic, la concluzia că în plicul său au încăput exact 374 de suflete care, în mod și mai paradoxal, „încă nici nu se cunosc prea bine între ele, sunt adunate pentru prima dată împreună” și din care „Am putea pune cu ușurință de-un mic sat cosmopolit și autarhic”. Alternativa e la fel de năucitoare, cu aceeași susținere științifică: „din cele 187 de grame de hârtie velină – îmi dă asigurări maestrul tipograf Walthermar Kührer – / se poate reface veridic o creangă de frasin – din nefericire lipsită de frunze – cam de mărimea / brațului meu drept, pe care, în iarbă, să cânte timid în fiecare noapte 374 de greieri / ori la rigoare să facem din ea un instrument de suflat, de pildă duduk sau caval, / din buza căruia să se scurgă încet nostalgia”. E, poate, una dintre cele mai frumoase arte poetice în care, alternând ironicul și sobrietatea, poetul închide esența, dureroasă, în fond, a creației poetice și a destinului acesteia.

Motivul morții sugerat prin lebăda neagră din Schönbrunn, al existenței virtuale, compensatorii, din poemul *E-mail*, amănuntele vestimentare din *Duduk* sau *Strofele finale pentru domnișoara Ping* re poziționează prezența feminină. Revenit în planul real, *Pe strada Bolintineanu*, poetului nu-i rămâne decât să aștepte, odată trecută *primăvara senzualității*, „anotimpul culesului de fructe amare.”

Dacă în primul ciclu temporalitatea era abia punctată, existența fiind în mod clar dominată de o curgere naturală a anotimpurilor, o existență-calendar, în al doilea ciclu, *Marmația*, asistăm la o abrogare a legilor cunoscute ale temporalității, o temporalitate îndoielnică ce secondează o rememorare care rămâne mereu datoare oniricului. Dialogând cu figurile reprezentative ale spațiului natal, ale lumii rurale îndeobște, uneori într-un spațiu atemporal sau chiar într-o aspațialitate asumată, alteori în metropole europene, poetul realizează o spectaculoasă antropografie, o istorie până acum nescrisă a mentalităților sfârșitului de secol XIX și începutului de secol XX. Reconstituind lumea arhaică, poetul reușește să confere personajelor din poveștile copilăriei sale statutul de persoane, răsturnând obișnuita dihotomie persoană-personaj. În acest

microcosm arhetipal „se învecinează cu cine dorește, hotarele ei sunt numai de fum”, în care „poți trece cu ușurință dintr-un secol în altul”, „provincie imperială din inima mea” (*Marmația*), cea care domină este puternica „vox populi” care pătrunde și în ofertantul plan al oniricului.

Dialogul în vis devine, așa cum e cazul poemului *Tata*, o formă de recuperare a unei imposibile prezențe. Analizându-i existența, previzionând asemenea unui proroc sau, poate, a unei parce, destinul ce ar putea să fie un duplicat mai reușit al destinului moșului său sau al tatălui, figura paternă încearcă, dintr-o zonă abstrasă simplei percepții umane, să-i „diriguiască” existența: „Ține-te tare de torțile lumii, că mi se pare că a cam luat-o la vale”. E în aceste poeme o calculată, dar atât de naturală concurare a registrelor stilistice, atât la nivelul limbajului, cât și al permanentelor alternări ale adevărilor de atunci și de acum.

Universul poetic e gradat populat cu ființe care „au trăiri uneori stranii, cu o sensibilitate particulară, prin care relaționează cu universul într-un alt fel decât noi, modernii, mai simplu, mai natural”, mărturisește autorul în interviu. Apropiat de Ion Pop, prin universul zugrăvit, de Sorescu în *La liliaci* sau de *Georgicele* lui Cărtărescu, George Achim e extrem de persuasiv atunci când e vorba de nota originală. Figurile reprezentative al miraculosului spațiu al *Marmației*, pe care îl reconstituie chiar eludând barierele temporale sau spațiale, sunt embleme ale unei spiritualități aparte, nu neapărat moromețiene, ci a dacilor liberi.

Văduva Rozalia înțelege grava voce a naturii – reprezentată aici de cântecul cucului, motiv popular cunoscut – și leapădă „basmăuă și viața-i cernită”, metamorfozându-se, sub imboldul iubirii neîmplinite până la imboli: „acum deodată observ că a devenit tânără de tot, femeie înaltă, blondă, subțire, cu părul / adunat la spate, în conici bogat.” Moșu’ Grigore, „veche cătană, pedantă și fercheșă”, cu sufletul încă pribeag prin țări străine, pe unde l-a purtat războiul, e o prezență jovială, un narator desăvârșit. Bunicul Gheorghe, fire meditativă, spirit interogativ, aplecat spre marile mistere ale lumii, nemulțumit parcă de folosul cu care a trecut prin „pârdalnică de lume” nepotul său, uimește prin întrebarea adresată celui care, în momentul dialogului, e mai bătrân decât el (amintind de superbul vers blagian: „Sunt mai bătrân decât tine,

Mamă”): „te întreb eu, care am cosit, am arat ți-am bătut câmpul cu picioarele goale, oare poți tu să-mi spui și mie ce-i roua?” Dincolo de emoția pe care o trezește, întrebarea ascunde în subsidiar evocarea momentului propriei morți, magistral ilustrată: „și-n dimineața aceea [s.n.] era udă / iarba de dânsa, am simțit-o cu buzele chiar, dar n-aș putea să-i dau o definiție clară.” Misterul pe care îl ascunde aceasta e, în fond, misterul morții, iar poetul, recunoscându-și „incompetența”, înțelege sensul interogației și afirmă cu subînțeles: „fii tu pe pace, când o să aflu, îndată dau o fugă să-ți spun”.

Prezența Babei Onica, „moașa totemică”, descrierea fabuloasă a acesteia, e întreruptă de o intervenție ce amintește de cunoscuta formulă mediană a basmului, căreia poetul îi înglobează și considerații de ordin lingvistic, spre savoare a lectorului avizat. În *Achim Ana, născută Lazăr*, ce evocă figura străbunicii „saboită” (croitoreasă), intervențiile instanței auctoriale devin adevărate didascalii care susțin latura dramatică, teatrală a textelor. Din același registru... profesional fac parte și Baba Ilca, „torcătoare și țesătoare” ce amintește de figura mitică a Ariadnei, care, grație unei științe inexplicabile, reușește să reconstituie, în țesăturile sale, o „heptogramă cerească”; *Nașa plăcintelor* e bucătăreasa a cărei imagine e evocată doar printr-o simplă enumerare (ca în *Moșii caragialieni*) a bucatelor pe care știe să le gătească, din perspectiva meselor pantagruelice pe care le organiza și care își găsește corespondentul masculin în Bandi, șvabul măcelar din Sâncrai.

Ileana, vrăjitoarea satului, cea care ghicea în apă, ajunge să-și vadă propriul sfârșit pe care-l acceptă fără ripostă, după o transfigurare ce amintește de Mădălina devenită Madeleine din *Ciuleandra*. Intellectuala Anișca și senzuala „domnișoara Letiția” încheie galeria ipostazelor feminine.

Mai puternice, mai cutremurătoare prin experiențele evocate, prin viziune sau prin înțelegerea superioară a lucrurilor, a semnelor existenței sunt ipostazele masculine.

Moș Simion evocă, paradoxal, momentul nocturn al propriei nașteri care explică întreaga existență lăutărească aflată sub semnul plutonic al întunericii. Spirit pozitiv, deschis, prezență superioară ce vede în artă lumina, „raiul înflorit” e străbunicul Ilie. Hedonist e și Pașca Onisim, „bărbat pe plăcere”, craiul satului pe care, invers decât în *Loștița*, îl caută neîncetat „știma văilor

și a apei”. Un Meșter Manole profund e și Ieronim Ursa care se apropie prin abnegație de Victoruț Hossu, figură ce evocă experiența tragică a colectivizării care a declanșat, frumos spus, „stricarea rânduiei” lumii.

Se detașează însă moșul *Niculae*, al cărui limbaj spiritualizat pare să fie o minunată *tară* a familiei și căruia poetul își permite să-i împrumute, cu generozitate, neologismul pentru savoare extraordinară a textului, dar și armele polemicului temperat prin ironia subtilă: „Nu prea cred eu că ai tu ce să scrii despre mine, Gheorghită, / dintre moșii tăi eu sunt cel mai prozaic, mă probezește blând, într-o doară, moșul meu Niculae, / că ce am făcut eu? Nici măcar n-am murit de tânăr, ca să mă transformi tu în erou tragic” sau „nici nu pricepe cum s-o fi nimerit că numai mie nu mi s-a întâmplat nimic spectaculos și dramatic, / să ai tu de unde decela un sâmbure tragic pe care să-l îmbraci în melancoliile alea lungi / care nu știu de unde-ți vin... că la mine toate au fost clare, fără ocoliș și s-au potrivit simplu / și oblu, ca drumul cel mai scurt între două puncte, bunăoară A prim și B prim.” Contrat și provocat să povestească momente îmbrăcate în spectaculos, *Niculae* refuză, având convingerea lipsei de importanță a amănuntului biografic personal, oferind o comodă soluție insistentului intervievator: „Dar dacă vrei, ca scriitor ce te afli, suspans și aventură, mai inventează și tu puțintel...”

La o primă vedere, s-ar putea vorbi de o incongruență a celor două cicluri ale volumului, dată fiind tematica, ipostaza lirică sau instanța narativă care domină discursul. Modul în care trebuie percepută această disonanță pe care autorul tinde s-o amplifice provocator e, în esență, unul extrem de simplu: prins între două lumi (una arhaică ce-i domină universul interior și una modernă care-i secătuieste existența cotidiană – echivalente ale apolinicului și dionisiacului), ba chiar patru lumi, dacă avem în vedere eterna pendulare între real și oniric, poetul găsește, prin reunirea celor două cicluri în același volum, un căutat și necesar echilibru interior. Aproape parnasiene prin prețiozitate, poemele primului ciclu sunt, totuși, creația unui poet care credem că se regăsește mai mult în jovialele, dar atât de profunde judecăți ancestrale și care, prin limbajul savuros, ce ascunde minunate reflecții metafizice, rămâne un intraductibil asemenea lui Creangă.

Carmen ARDELEAN

Testamentul

(fragment din cartea „Impresiile unui călător toamnătic” în curs de editare la Ed. Caiete Silvane)

Mă apropiam de casă. Da, da. Sentiment unic pentru fiecare în parte, deși unii dintre cei care se întorseseră măcar odată de peste horate, din vreo excursie, delegație, festival, mi-l relataseră ca pe o supremă bucurie. Îl înțelegeai la adevărata dimensiune – subiectiv, fără îndoială – abia când însumi mi-am unit glasul cu al celorlalți din autobuz într-un chiot să spargă timpane și geamuri la vederea punctului de frontieră, de parcă evadasem dintr-o lungă detenție, departe de țară, de ai noștri și acum, scăpați printr-un miracol de presupuși urmăritori, intram în zona inviolabilității personale. Făcusem parte din delegația română la Festivalul Internațional al Păpușarilor Amatori desfășurat la Chrudim, în Cehoslovacia, unde spectacolul nostru s-a bucurat de aprecierea unanimă pentru calitatea interpretării și, poate, mai mult pentru mesajul său umanist convertit în simboluri ușor descifrabile. Asemeni unui limbaj internațional cum este muzica, pictura, matematica...

Despărțirea de prietenii mai tineri sau mai vârstnici, cu care trăisem evenimente de neuitat în cele două săptămâni cât ne-am aflat peste hotare, s-ar fi transformat într-un episod melodramatic, lamentabil, dacă n-ar fi existat dorința acută de-a mă grăbi să-mi revăd părinții, rudele, concetățenii, casa – la construirea căreia puseseam umărul serios în primele două vacanțe studențești – și, mai cu seamă, pe Mircea, prietenul, veselul și echilibratul meu „frate” mai tânăr cu cinci ani, tovarășul de joacă din anotimpurile copilăriei, apoi de „aventuri” adolescente. Așa că, după îmbrățișări patetice și promisiuni ferme de a ne căuta în viitor, fie și numai pentru a ne mai întreba de sănătate, fiecare s-a grăbit spre cei ce așteptau cu nerăbdare, ori doar curiozitate, revederea...

Îmi priveam chipul răsfrânt în geamul rezemat pe întunericul lăptos al înserării, pătrunsă adânc înspre limita nopții, cum era tăiat cu violența vitezei de fulgerarea vreunui bec ascuns în dosul pomilor desfrunziți pe jumătate de grindina ce bănuise, zicea o voce hâșăită alături. „Știi ei când trebuie să-și lepede haina de clorofilă, pomii. Când să îmbrățnescă spre odihna hibernă” – se auzi o alta, puternică, limpede, baritonală. „Și când au de suportat nedreptatea naturii, se întristează, iar omul nu poate face nimic”, filozofă proprietarul vocii limpezi...

Tam-tam-ul roților mă învăluie ademenitor și numai senzația apropierei de locurile „aventuroasei” mele copilării mă ținea să nu cad în somnul acela obositor provocat de trepidațiile regulate ale vagonului. Someșul mă însoțea tăcut, ba apropiindu-se imprudent de terasament, ba îndepărtându-se până sub dealuri. Deodată, din spatele încovoiat bătrâ-

nește al unui pisc, îl recunoscui, părea dinspre Nord-Vest un Vezuviu miniatural, începură să se înșire clipind parcă de emoție luminile orașului, ascunzându-se apoi în în dosul altei spinări ca într-un maraton prometeic cum nu mai văzusem. Pe urmă totul dispăru când trenul intra pe o porțiune fără curbe traversând râul pentru a doua oară. „Urmează Jibou,... Jiboul...urmează”, glasul neutru al conducătorului ordonă parcă degetelor cuiva să acționeze întrerupătorul; lumina se-nstăpâni brusc și, pentru câteva clipe, șocul îmi închise pleoapele. Când le-am ridicat observai că, abstras de amintiri și explorări în întuneric, n-am realizat când compartimentul își oferise celelalte locuri altor stăpâni decât cei în compania cărora mă știam. Îmi aruncai privirea preventiv spre plasa unde-mi aranjase bagajul: geamantanașul din piele, îmbrăcat în husă de doc gri, era la locul său, alături de sacoșa cadrilată pe care o cumpărasem acolo, acum burlășită cu diverse cadouri.

Trenul pătrunse în gară cu scârțâit obișnuit de frâne, dezecilibrându-i la macazuri pe călătorii ieșiți pe culoare sau pregătiți în ușa compartimentului, cu bagajele în mâini, să coboare. Un șuierat lung și se opri destul de violent pentru a-i lipi pe unii de alții. Gara construită înainte de 1950, cu o arhitectură amintind complexe balneare montane ale acelor ani, era intens luminată, parcă prea intens pentru cei câțiva oameni aflați în tranzit.

Mă aflam în ușa vagonului. „Coboară, băiatule, îmi ziceam, coboară și pune piciorul pe pământul urbei tale, a copilăriei și adolescenței unde ai avut primii prieteni, unde-ai simțit primele săgetări ale unei idile precoce. Mimi, blonda și plina de afecțiune colegă din clasa I, care, atunci când ai stat răcit la pat o săptămână, venea să-ți spună ce lecții noi ați făcut, iar tu o îndemnai să vină lângă tine, și ea nu refuza și-ți îndeplinea dorința, și nu mai știi de ce erai foarte fericit, iar atunci când, după un an, ea a plecat cu părinții din localitate în altă parte, tu ai plâns și n-ai vrut să spui de ce...” De cum am luat-o pe alea ce duce către centru, ochii mi se opriră pe siluetele ca niște umbre ale acoperișurilor celor trei turnuri indicând prezența castelului situat pe platoul ce domina orașul. Castelul unde era amplasată școala generală, clasele V-VII, pe vremea copilăriei și care fusese martorul atâtor „aventuri” de toate genurile... O lui voinică spre casă. Era ora 10:30. Ai mei se culcaseră, desigur, nu știau că vin, voiam să le fac o surpriză.”

Mircea ridică privirea de pe caiet. Îl usturau ochii. Absorbit de lectură, n-a observat când soarele alungase petecul de umbră în care s-a refugiat. Își aminti cum a

intrat în posesia acestor pagini manuscrise, tot într-o după-amiază ca aceasta, în urmă cu aproape cinci ani, când Victor l-a căutat acasă, ca-n vremea studenției, să mai converseze, să joace o partidă de șah sau table, alături de un pahar cu vin de casă, rece, păstrând aroma strugurilor și cum, în timp ce jucau, după un moment de tăcere acesta i-a cerut hârtie și „ceva de scris”, cu privirea atârănând într-un punct nedefinit, „mi-am amintit un detaliu peisagistic pe care l-am observat din tren în seara când m-am întors acasă de la festival, știi, ți-am povestit, luminile orașului alergând ca un Prometeu purtând făclia, la fiecare pas imaginea acesteia rămânând imobilizată în aer, asemănător truajelor electronice în cinematografie și televiziune; trebuie să le notez, am de gând să scriu o carte autobiografică sau măcar un reportaj, îmi place și mie proza scrisă la persoană întâi, e parcă mai aproape de tine, te identifici ușor cu naratorul personaj, de parcă ai fi trăit tu însuși întâmplările prin care trece acesta.”

Oarecum buimăcit de atitudinea lui Victor, se aștepta la o mutare - îi dăduse șah la rege - s-a răsucit cu scaun cu tot înspre măsuta de televizor unde își ținea caietele cu notițe de la cursuri, din vremea studenției, alese unul la întâmplare și i-l dădu împreună cu un pix. Victor le luă, se mută cu scaun cu tot mai la dreapta și începu să scrie febril, tăind câte un cuvânt sau expresie și notând altele deasupra. Scrise astfel vreun sfert de oră, după care goli paharul de vin și cu tonul cel mai normal, „te rog să mă scuzi, însă, dacă pierd câte o... revelație, cine știe când mă mai caută sau dacă mă mai caută” zise, „hai să vedem cum se poate ieși din șah” și mută, nu mai ține minte ce piesă și cum s-a terminat runda, căci făceau câte una alcătuită din trei, cinci partide.

Era trist, stare ce-l încerca foarte rar. Devenise celebru pentru optimismul său debordant, cel puțin aparent. Avea „școală” în acest gen de atitudini, școala mamei sale: să nu le arăți niciodată celor din jur cât ești de supărat, nu le da ocazia să se bucure, că o fac și atunci când sunt gata să plângă împreună cu tine... Vorbele astea le auzise rostite și de mama lui Victor, de parcă trăiseră aceleași experiențe. Știa prin câte trecuse tanti Tătaru, așa cum continua să-i spună și acum mamei prietenului său. Aceasta fusese încolțită de nenumărate ori de către cei care îi jinduiau postul și a scăpat ajutată de o perfectă stăpânire a disimulării, adevărata artă a umilinței aparente care dispărea odată cu trecerea pragului casei.

Acum era cu adevărat trist. Câte adevă-

ruri ar trebui să nu existe pentru ca omul să fie cu adevărat fericit! Cel mai bun prieten al său „trecuse Styxul”, cum obișnuia acesta să spună auzind de moartea vreunui cunoscut. Expresia devenise banală pentru cei din anturajul său, ceva ca „iar plouă” într-o zonă unde acest fenomen are loc zilnic. Și nu era singura expresie pe care o folosea, încât cei care nu-l cunoșteau ar fi putut crede că „face paradă” pentru a-i induce în eroare asupra gradului ridicat de cultură, de care, în fond, nu suferea.

Acum era cu adevărat trist. Primise vestea la câteva zile după înmormântare. Fusesse trimis la un schimb de experiență în sudul țării. Cum s-a întors, primul drum l-a făcut la cimitirul central; Victor își exprimase preferința pentru acest cimitir deoarece aici își petrecuseră ei, „detașamentul” lor, o bună parte din jocurile copilăriei. I se spusese despre această opțiune apriorică. De ce, totuși, preferase acest cimitir celui de pe deal? Întrebarea îl fulgeră doar pentru o clipă, apoi o uită la fel de brusc cum îi venise. Se simțea golit de orice alte sentimente. Mergea ca un robot și n-ar fi știut să dea cuiva vreo explicație despre cauza absenței sale, deși aceasta era cât se poate de clară. Era frustrat – cu ce drept?! – de cel mai bun prieten al său (acum avea certitudinea pe care unii încercaseră nu o dată să i-o zdruncine și, uneori, aproape că reușiseră). Îl salutară câțiva cunoscuți, prieteni, colegi, n-ar fi putut spune că l-a recunoscut pe careva. O stare de neliniște acută îl cuprindea încetul cu încetul. Punea pe el stăpânire o frică inexplicabilă. Se po-

meni în locul unde până nu de mult fusese casa și curtea pe care le cunoscuse așa cum își cunoștea propria-i casă și grădină. Dar, mai cu seamă, curtea, unde discutaseră de-atâtea ori pe cele mai diverse teme. Curtea, unde jucau în vacanță șah și table tachimându-se reciproc, la umbra viței de vie întinsă pe deasupra.

Aici, acum, privegheat de trei tei tineri pe care îi plantase nenea Tătaru cu pasiunea-i recunoscută pentru flori – zidul dinspre curte al casei era, de primăvara până toamna târziu, tapetat cu trandafiri cățărători până sub streășină – fusese construit un bloc cu patru nivele, cu spații comerciale la parter, o librărie. La vederea vitrinei frumos aranjate („uite că au apărut și în comerțul orașuluiăștia oameni cu simț estetic!”) mâna căută într-un gest nerăbdător spre buzunarul din stânga, sub căptușeală. Avu brusc revelația motivului pentru care pornise de-acasă. Îl „ardea” scrisoarea aflată în buzunarul cămășii, ca un petec de platoșă. Era a doua de când se știa. Prima i-o scrisese din armată, o scrisoare plină de haz, dacă-și mai amintea bine. Pe a doua, cea de pe inimă, mai bine nu s-ar fi întâmplat să fie scrisă!, o primise acasă în absența sa. Soția lui n-o deschisese, deși pe plic era trecut numele și adresa expeditorului – prietenul de care izbutise, în parte, să-l îndepărteze, din motive pe care acesta le intuise, dar se purtase cu atâta discretă condescendență încât, după o perioadă suficient de lungă pentru a se introduce în societatea noilor cunoștințe și prieteni la un nivel ceva mai ridicat (ma-

gistrați, medici, șefi de întreprinderi sau instituții, oameni influenți), își schimbaseră radical atitudinea „îngăduindu-le” să se întâlnească mai des. Dar era o convenție stabilită în mod tacit de a nu deschide niciunul scrisorile adresate celui alt personal, ci doar cele care purtau în preambulul adresei specificarea: Fam.

Era scrisă cu cerneală roșie. Asta l-a intrigat din momentul în care a desfăcut plicul. N-o fi avut în acele momente cerneală de altă culoare? Sau așa a vrut, să folosească o culoare simbolică! „Nu cred”. Îl știa un estet echilibrat care n-ar fi recurs la astfel de simboluri facile, puerile. „Dar mai poți să știi ce procese au loc în conștiința unui om, oricâtă clasă ar avea, înaintea unui sfârșit iminent?” Citise cu înfrigurare acest ultim mesaj al bunului și, poate, singurului său prieten, de vreo trei ori, cuprins de senzații diferite.

Tot ceea ce-i scrisese, conținutul scrisorii era, desigur, un testament. Original, e adevărat, nu numai prin culoarea cernelii ci, mai ales, prin conținutul straniu, de-un comic trist.

Astăzi abia își făcuse curaj și, după ce trecu pe la părinți, le adusesse câteva portocale, porni, fără să le spună unde și de ce, să îndeplinească dorința, ultima dorință încredințată lui, Doamne!, de ce tocmai lui?, O, da! Pentru că Victor îl socotise mai mult decât pe un frate. Prieten.

Viorel TĂUTAN

Abonează-te la

Caiete Silvane^{*}

Revista lunară de cultură a județului Sălaj

Abonament revistă
3 lei/lună; 36 lei/an

Abonament revistă + carte
(apărută la Editura Caiete Silvane)
7 lei/lună; 84 lei/an

Centrul de Cultură și Artă al județului Sălaj

***Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție (0260-612870).**

Cărțile României

■ Una din cărțile de proză scurtă pe care am citit-o pe nerăsuflăte a fost „*Clipe salvate*” (Ed. Nicol, București, 2008), scrisă de **Catia Maxim**. Am cum-părat-o anul trecut de la Târgul de Carte „Gaudeamus” din capitală pentru că o știam pe autoare de pe site-ul „Bocancul literar”, unde este și acum o prezență mai mult decât activă.

Prozele se referă în totalitate la experiențele erotice ale unor femei ajunse la vârste critice, neîmplinite în sentimentele lor cele mai mai ascunse. Avem aici diverse fețe ale femeii ce se decupează clar din vâl-mășagul vieții sociale – și aici re-marc atenția autoarei față de *femeia în sine*, pe care nu o pune în lumina vulgară a scrierilor contemporane.

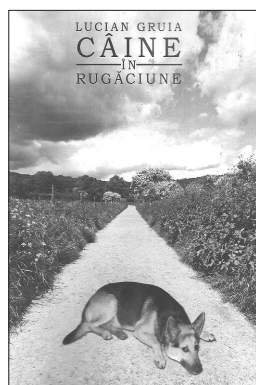
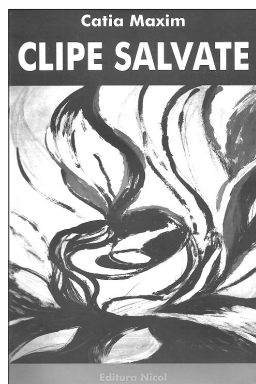
Mai mult decât atât, găsim presărate în fiecare text fragmente ca: „(...) A realizat că nu mai poate construi castele durabile pe un teren atât de fragil cum este omul. A învățat că nimic nu durează, căci cu toții ne naștem într-un univers instabil. Condiția umană presupune terenuri mlăștinoase, instabile. Nimic nu se poate con-strui durabil. Suntem supuși oscilațiilor.” - (**Zburătorul**) sau: „(...) În acel moment uimirea lui nu a mai cunoscut margini. Se pare că s-a foit puțin jenat și Universul.” - (**Punct și de la ca-păt**). Acestea întrerup cursivitatea povestirilor schimbând grila valorică liniară (a discursului simplu) prin înlocuirea cu puncte valorice suplimentare.

Scrierile **Catiei Maxim** din acest volum sunt dovada că se poate scrie despre erotism și fără a intra în sexualitate ca într-un film porno, stil folosit cu o plăcere maladivă de mai toți autorii tineri. Recomand „*Clipe salvate*” ca pe o replică pe deplin opozabilă literaturii erotice a vremurilor noastre care a făcut din sex și pistol o țintă literară, ignorând frumusețea unui apus de soare, de pildă.

■ O altă carte de proză scurtă care vine să detoneze mor-manul de scrieri vulgare este „*Câine în rugăciune*” (Ed. Delia-na, București, 2009, autor: **Lucian Gruia**). Scrise în stilul aproape SF-ului practicat de Mircea Eliade (vezi „La țigănci”), cele 13 texte cuprinse în volum ne introduc în atmosfera atât de calmă a ruralității, deși, în unele, acțiunea se petrece în apartamentul său dintr-un mare oraș.

De o savoare caragialeană este „*Două măștișoare*”, un text scurt dar percutant, însă de o gravitate ce te pune pe gânduri este „*Greierii dintre blocuri*”. Citind, am avut impresia că autorul a adunat între coperte texte scrise în ani diferiți – deși ca stil ele se înscriu într-o identitate comună.

„*Câine în rugăciune*”, textul de deschidere, e dureros de actual. Mi-a adus aminte de un altul pe care l-am scris eu mai demult – desigur, păstrând proporțiile și tematica fiecăruia în parte. Tocmai acesta m-a atras către **Lucian Gruia**, un autor care s-a născut la Dej, în nordul pe care nu uită să-l pomenească în peri-plul său prin literatura actuală. Personal, aș fi vrut ca volumul de mai sus să nu se termine așa repede (conține cu puțin peste 100 pagini de proză), să mai rămân în preajma aerului și spațiului în care a fost construit. Dar mi-am adus aminte de „*Bomboniera*” (ultima proză a căr-ții) și m-am retras în spatele bibliotecii, de acolo e mai ușor să supraviețuiești pasiunilor.

■ În plină aiurare literară, postmodernistă sau cum s-o mai fi numind, volumul de versuri „*Tehnici de (ne)rezistență*” (Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010) ar putea fi gestul bizar al unui om închis în spațiul concentra-ționar de care vorbea Soljenițin. Poemele diferă ca tonalitate și une-ori ca expresie lingvistică, ceea ce ne duce cu gândul la un puzzle (voit sau involuntar, n-are importanță din moment ce în asta rezidă încercarea de-a atrage atenția cititorului).

Ca să pătrunzi în scrierile lui **Cristi Iordache** trebuie să deslu-șești întâi imaginile mărunte căci numai așa poți analiza întregul. Aflăm, astfel, următoarele:

1. Cu mâinile se poate construi ori se poate dărâma; se poate ucide ori se poate iubi; se pot face bani ori se poate face artă.

2. Când ajungi să ai două mâini (nu una, sau niciuna), ai de ales; totul e bine până când afli că ai trup.

3. Când știi că ai trup, afli că este timp. Când afli că este timp, începi să înveți noțiunea de vreme.

4. Când afli ce e vremea și înveți cum să lucrezi cu ea, când știi cum se aplică vremea pe trup, cum integrala vieții este o incizie în venele timpului - nu în ale vremii - devii, cu adevărat, OM.

Cristi Iordache a reușit, prin eliminare, să atingă umanitatea din el însuși: „*în tăcere mângâi pielea iubitei cu flori/ îi simt zborul și aripile care mă strâng/ mă odihnesc pe pântecul ei/ zvâcnește/ i-ating coapsele/ cu obrazul neras și buzele*” (poemul „**Nu am vrut să ucid fluturii**”). Sunt poeme care stau sub semnul unei imprecizii bine contro-late, poeme scrise parcă pentru a descumpăni lectorul, nu pentru a-l ajuta să înțeleagă demersul poetic iar acest refuz discret îi dă autorului puteri depline asupra textelor. Nu lasă cititorului posibilitatea de a controla scrie-re. Desigur, acest lucru intrigă dar mințile mobilate vor sesiza cu ușurință această tehnică venită din vremuri obs-cure, această fandare curajoasă în teritoriul care îndeobște aparține criticii literare.

Cristi Iordache este conștient că poezia este o lume paralelă cu cea în care trăiește la modul social. Mi se pare bi-nevenit aici următorul fragment : „*Cine controlează progresul către viitor? Puternicii, cei care au pentru acest lucru forța și condițiile pe care alții nu le au; bogătașii de astăzi, care nu se mai afirmă prin trudă ca să creeze de exemplu o întreprindere, ci prin viclesugul unei cariere de partid sau prin uzufructul unei moșteniri. Și din acest punct de vedere este vorba de o alienare, de o pierdere josnică a sinelui.*” (**Luigi Giussani**, „**Sensul re-ligios**”, volumul I al „**ParCursului**”); cu această unealtă la dispoziție putem purcede la drum prin paginile acestei cărți din care ajungem să înțelegem până la urmă că suntem, cu toții, niște învingători.

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Poeme de Ion Burnar

Balada omului simplu

Stau în mijlocul vostru
ca un turn cu ceas
la care în graba voastră
nu vă uitați deloc
doar într-o dimineață
de nu mai sunt la locul știut
auziți cum bate-n pieptul vostru
o inimă mai puțin.

Poezia

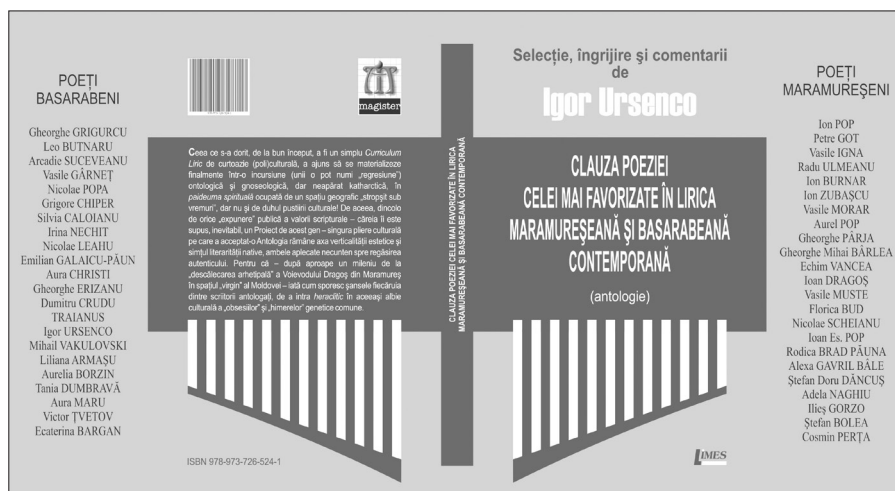
Arta de a înșira soldații
cu puștile bine încărcate
în cel mai perfect lanț de trăgători
ca dușmanul să se convingă
de frumusețea pierderii
cele mai importante bătălii
ale sale.

Apa

Poetul moare-ntotdeauna după război
cu tratatul de pace ieșit din buzunare
generalii îlucid tocmai bine
să nu mai existe dubii că mai e cineva
pe câmpul de luptă,
sângele lui necesar ca apa sămbetei
spală toate păcatele noastre
la defilare să fim
strălucitori și cu cizme de rouă
în picioare.

Poezia începe

Mai sunt cai
statuia unui cal
da matias rex
abatoarele funcționează bine
de lași o secundă istoria-n armuri
poți auzi cavaleri nechezând
spre păstrarea tradiției
ura ura strigă și pământul
bine cusut în pieile lor

la naiba
poezia începe
după ce tai un petic
dacă nimic nou pe frontul de est

tristețile
domnului Caragiale
eu vă iubesc toți mă iubiți
în stație se-aud vocile înșirilor
dând ora exactă

O zi fără împărați

Și iar învinge legea gravitației
învățând de la păsări greutatea
pământului
și iar mă bucur de nesupunerea inimii
că-l scoate din răbdări pe dariu al lui is-
taspte
plus stupizenia domnului alfred nobel
de a-și căuta malurile anual
și-un secol care umblă cu un fir de iarbă
scriind mereu pericol în loc de Pericle
și iar mă bucur că fac istoria la zi
sufocarea e doar în punctele cardinale
mult mai mici
decât cele patru cămări ale vieții.

Elegie pentru frumusețea satului

Nu mai am loc de atâta lume de-atâta
istorie
nici măcar un par pentru propriu-mi cap
să lumineze electric

între subiect și predicat

să mergi cu ultimii cai la abator
cu o carte de estetică în mână
să privești soarele-n coamele lor
ajustându-ți privirea mereu
după ultimele principii ale artei
știuleții de porumb veritabili
și alte sulți de jertfă din istorie
să cosești iarba care-a mai rămas
fără să strigi în gura mare iată un fir de
iarbă
și-n clipa când ești ciocănit pe spate
pentru diagnostic
să te abții la timp
de-a zice intră

Din „CLAUZA POEZIEI CELEI
MAI FAVORIZATE ÎN LIRICA
MARAMUREȘEANĂ ȘI BASARABEANĂ
CONTEMPORANĂ”
(antologie), Selecție, îngrijire și prezentare
de Igor URSENCO, Ed. Limes, 2010.

Poeme de Adelina Dozescu

confesió I

fiecare secundă e o lovitură de bici
 în piept muzica și moartea – același refren prost
 Marius nu se deosebește de un copil autist
 îi par o simplă kore
 decupată din revistele cu femei singure
 vede în atingerile mele traiectorii greșite ale mâinilor
 în je t'aime exerciții pentru dicție
 râde când îi spun că singurătatea-i
 poartă numele

confesió II

Puțin îmi pasă de moarte -
 în game pot da replay sau log off de cate ori vreau
 Mă imaginez pușcaș marin,
 tu fugind încontinuu,
 eu doar să trag
 Poate îți voi nimeri pieptul - ar fi
 sinucidere...
 Dar uit că-s nemuritoare, nu îmi place jocul.
 La Discovery channel este un documentar despre pruncii
 avortați,
 Pentru o clipa îmi vine să tai bucăți din mine,
 Apoi să mătur tot, nu cumva să revii ...

kore 2

Corina se trezește dis-de-diminează
 pune
 cafea în 2 căni
 dă drumu la gaz

Corina își imaginează că face dragoste
 zgârie pereții/ strânge mâinile la piept
 I love you I love you se aude dintr-un radio

crede că M. își schimbă vocea de dragul ei
 își mușcă buza și începe să râdă

Corina se întoarce pe cealaltă parte a patului
 când plânge
 își aprinde o țigară
 realizează că M. îi lipsește

pune urechea la podea și ascultă pașii
 uneori fericirea poartă mărimea 44

pas d'applaudissements, s'il vous plaît!

ăla care se joacă la butoane
 știe că nu contează ce vezi
 ci marca de ochelari

orbii cunosc alfabetul braille-
 noi gratulăm cu *monsieur*
 clovnu de serviciu
 empatizăm cu filmele de la tv
 inventăm noi modalități de a muri
 spunem *i love you* doar pentru doom-uri,
 în timp ce ne trimitem mașinile în vizită la
 prieteni
 creștem copiii cu michey mouse
 potrivim ceasurile în funcție de leafă
 seara dăm drumu la radio
 și punem prezervativele să
 facă dragoste
 nu înainte de-a închina o rugăciune
 pentru capra vecinului...

De unde vin

sunt mulți ca tine ce văd în Dumnezeu un personaj
 din desenul animat difuzat de Paști sau Crăciun,
 în durere garanția de a fi viu
 îngerii și-au luat concediu
 se pot licita fecioarele
 zdrobi pigmeii ca pe niște muște
 de unde vin se iubește numai duminica
 între o emisiune tv și un meci de fotbal,
 copiii sunt o rată la bancă
 un deficit în bilanțul
 producătorilor de prezervative
 e 2009 d.Hr,
 încă nu s-a descoperit fericirea
 și moartea apare ca o pană de curent...

Apocaliptic

Conectați la USB-uri stăm față-n față
 Mama, tata sunt de mult transexuali sau androizi
 (dragostea crește singură)
 Tu mă iubești -
 îmi spune inima ce-o port pe tricou,
 Mă iubești ca pe floarea de canabis
 vânată de brutari
 În lume totul e ok...
 Dumnezeu ne mai ține în șah
 trimițând îngerii să latre în van:
 Raiul e un bar periferic, Heaven,
 Copiii noștri stau îngropați într-un prezervativ,
 În timp ce păsările detonează bombe la tv,
 Noi mimam, cu mâna pe telecomandă,
 o rugăciune către un God
 căruia îi lipsește subtitlarea...
 Plictisit, El va spune finish-
 Vor rămâne doar integrate
 linse de îngeri.

Jocul de-a Dumnezeu

Îți iei un tricou pe care scrie «I am God»,
 Porți mai multe (mio)carduri - sfidezi muritorii de
 rând,
 Îngerul săracului moare de foame în jocul tău stupid
 Râzi, nu contează
 Tragi în tot ce zboară - inima Corinei cade la level 2...
 Poți inventa alte fecioare,
 pe care să le metamorfozezi în barbiile prietenilor
 sau să le schimbi pe jocuri mai elaborate gen monopoly...
 Ai mașinuțe sofisticate - pigmeii sunt jerfte sub roțile tale
 Tu îți vezi de drum
 Mii de pupincuriști îți veghează „templele” -
 îndesând în saci milostenia ce-o refuzi săracilor
 Ești orb, chiar de folosești sisteme cu infraroșu...
 Îngerul tău s-a plictisit,
 se crede câine de companie...

Femeia Cratiță se căsătorește cu domnul Card

Iubirea lor stă în sticle de bulion,
 Curge în pahare de 100 ml.
 Lipsită de picanterii, madam se desenează cu frunze de

pătrunjel,
 Are o privire piperată și buzele sărate
 Domnul Card dă ordine în funcție de cotațiile bursiere,
 Își lasă haina în coș,
 Așteaptă prânzul după un ceas elvețian
 Care îi programează privirea
 Copiii lor pendulează între mângâieri delicate și inimi
 triumphiulare
 Își fac mustăți din pătrunjel,
 Se joacă de-a șefii
 E noapte, femeia Cratiță trage perdeaua...

Introspecție

Mă simt goală - inima e prea subțire ca
 s-acopere distanța dintre două păcate
 Dumnezeu îmi scapă printre degete,
 Mă simt atât de goală -
 încât mâna mea desenează lumină...

Joc

Dumnezeu stă în sfera mea -
 Îl învârt printre degete
 Mama e plecată la târg
 să vândă mileuri în formă de inimă
 Îmi iau 2 somnifere -
 porția de inexistență pentru
 o zi ...
 Adorm cu cerul la cap
 și-mi trimit Godul la culcare
 Lumea moare în reprize de 8 ore
 Moartea moare și ea...
 În visele mele inimile
 se croșetează singure .

Vis...

Sunt doar un vis al mâinilor – izvorât din dorința de-a
 atinge propria neputință
 Inima – ladă de gunoi, face parte din decor
 Aștept momentul când degetele mele vor atinge alte degete –
 voi deveni atât de reală de nu o să-mi mai încap
 în piept...

Apelul de seară

Daniel Hoblea

Ca și cum

(din *Caiete Silvane*, nr. 72/2011)

Desigur că știu
 câte prune am
 în traista redacției

și în buzunar,
 ca să fiu
 un foarte bun secretar
 și să mă pot păzi,
 noapte și zi,
 de invazia tinerilor poeți
 și mai ales poete,
 care, sub diverse forme,
 unele chiar indecente,
 încearcă să participe,
 care mai de care,
 la gâlceava himerelor
 literare.

Ca și cum
 n-ar fi fost destul
 dușul acesta de la viață,
 redactorul șef a găsit cu cale
 că trebuie să fac față
 și diverselor evenimente culturale,
 cam de treizeci de ori pe lună,
 care, cel puțin aici, în Zalău,
 se termină toate, zău,
 în țuică de prună!

Lucian PERȚA

Sfatul medicului pe Internet

Urmând o indicație venită de sus, doctorii și asistentele din România au început să plece în grup peste hotare ca să caute bunăstarea cuvenită oricărui cetățean muncitor, plătitor cinstit de taxe și impozite. Pentru a preveni disperarea pacienților rămași în țară, lăsați să se descurce cum pot, am navigat de-a lungul și de-a latul internetului și am cartografiat următoarele repere:

<http://www.sfatulmedicului.ro>

Un sit care vă oferă, printre altele, informații despre unele medicamente, date referitoare la cele mai întâlnite afecțiuni (Sănătatea A-Z), un test de auto-evaluare (necesită instalarea unui subprogram Flash Player), plus posibilitatea de a apela on-line la sfatul unuia dintre medicii asociați.

<http://www.eMedic.ro>

Sit dedicat informării medicilor asupra problemelor legate de examene, avizări, locuri de muncă, învățământ postuniversitar, articole de specialitate, ultimele noutăți în legislație, informații despre aparatura medicală. Prima pagină, dedicată știrilor, este improspătată de mai multe ori într-o zi (mai puțin în perioada sărbătorilor). O bilă neagră pentru așa-numita „versiune engleză”, tradusă automat cu ajutorul lui Google Translate, program care întotdeauna îi binedispune pe elevii care nu știu cum să se mai distreze pe internet. Socotim că el este încă prea primitiv pentru a oferi tălmăciri de calitate într-un domeniu atât de specializat precum este medicina.

<http://www.med-online.ro/>

Un proiect coordonat de Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj, împreună cu partenerii ASTRAL TELECOM, Colegiul Medicilor Cluj, Casa de Asigurări de Sănătate Cluj și Spitalul CFR Cluj. El este finanțat prin Programul Național VIASAN al Academiei Române de Științe Medicale. Are ca și scop crearea, dezvoltarea și întreținerea unei baze de date medicale pe Internet (Med-Online), pusă la dispoziția practicienilor, învățământului medical, cercetării, managerilor din sănătate, Caselor de Asigurări de Sănătate, Colegiului Medicilor și publicului.

<http://dictionar.romedic.ro>

Nu știți ce înseamnă cuvântul „aplazie”? Sau „biopsie”? Ori „cacosmie”? Introduceți cuvântul în caseta de căutare și dați un clic pe butonul portocaliu din dreapta ei. Testele au arătat că este un sit folositor, dar nu omniștient, așa că, dacă nu vi se returnează un răspuns util, puteți apela oricând la DEX-online (dicționarul explicativ al limbii române) sau la alte resurse de pe internet.

<http://www.remediu.ro>

Unul dintre locurile unde puteți găsi explicațiile termenilor medicali căutați mai sus, de această dată grupați alfabetic, într-un fel de minitastatură plasată în stânga ecranului. Apăsați pe una dintre litere, apoi ori găsiți, ori reveniți la DEX. În fapt, este un ghid naturist, axat pe prezentarea produselor specifice, ceaiurilor, dietelor, remediilor, plantelor, terapiilor. „Agenda medicală” se împarte între „Cabinete medicale” și „Servicii medicale”, repartizate pe județe (vezi harta interactivă). În Sălaj, nu există nici un cabinet înregistrat.

<http://www.netmedic.ro>

Portal de cultură medicală, unde puteți găsi știri, articole medicale, informații despre „Semne și simptome”, un index de afecțiuni, ajutor în interpretarea analizelor medicale. Personal, ca un fost membru al echipajului de sanitari pricepuți din liceu, am apreciat mult „Ghidul de prim ajutor” oferit de Dr. Alexandra Cojocaru. Totodată, este un loc de unde elevii pot copia în voie informații despre vitamine pentru referatele de la ora de biologie.

<http://dental.ro/>

Web-site al Asociației Medicilor Stomatologi cu Practică Privată din România.

<http://www.psihoterapie.net/>

Citim în dialogul „Harmides” al filosofului grec Platon cuvintele lui Socrate: „Așa cum nu se cuvine să încercăm a vindeca ochii fără să fi vindecat capul, nici să tămăduim capul fără să ținem seama de trup, cu atât mai mult nu trebuie să încercăm a vindeca trupul fără a căuta să tămăduim sufletul; pricină pentru care cele mai multe boli nu se supun artei medicilor Heladei este că ei nesocotesc întregul pe care s-ar cuveni să-l îngrijească, iar dacă acestui întreg nu-i merge bine, nu poate să-i meargă bine nici părții. Așadar, zicea tracol meu, de la suflet pornesc cele rele și cele bune pentru corp, ca și pentru omul întreg...” Prin urmare, am socotit nimerit să direcționăm cititorul și către acest sit.

<http://www.pcfarm.ro/>

Am nimerit, cu totul la întâmplare, într-o farmacie on-line oferită de Google, locație gestionată de Raluca Crișan. Motorul de căutare propriu nu este cine știe ce folositor, dar dacă intrați în meniul „Prospecte” de pe bara albastră (aflat între „Dicționar medical” și „Întrebă farmacistul”), veți ajunge într-o pagină ordonată alfabetic, o minienciclopedie deosebit de utilă pentru cei care au pierdut sau au aruncat „țidula” din cutia unei doctorii.

<http://www.sanatatea.com/plante/plante.htm>

Peste o sută de plante medicinale, prezentate științific, ilustrate cu fotografii color, de unde aflăm cum arată ele, unde cresc, ce se folosește, când se recoltează, cum se depozitează. Ca de obicei, aflăm ce boli tratează ele și cum se administrează, însă ni se spun prea puține lucruri despre contraindicațiile diferitelor preparate (meteahnă generală a cărților și siturilor de medicină naturistă).

http://www.gradinamea.ro/Plante_medicinale_541_1.html

Un portal verde pentru casă și grădină, cu o secțiune deosebit de utilă dedicată plantelor utile pentru îngrijirea sănătății. Unele articole sunt trunchiate din rațiuni comerciale, pentru a-i determina pe curioși să cumpere revista.

CÂTEVA REVISTE MEDICALE ON-LINE

British Medical Jurnal (ediție în limba română)

<http://www.bmj.ro/>

Jurnalul de chirurgie (Iași)

<http://www.jurnaluldechirurgie.ro>

Farmacia ta (revista care te menține sănătos)

<http://www.farmaciata.ro/>

Infoterapii

<http://www.infoterapii.ro/modules/news/>

Magazin terapeutic (apariție lunară)

<http://www.magazinterapeutic.ro>

Medica

<http://www.medicalnet.ro/>

Portalul medical Pharmakon

<http://www.pharmakon.ro/>

Stetoscop (arhiva 2002-2009)

<http://www.stetoscop.ro/arhiva/>

Viața medicală

<http://www.viata-medicala.ro/>

GYÖRFI – DEÁK György

Cartea din Kells

S-a spus și s-a repetat întruna că românii trăiesc într-un stat al perpetuei instabilități, unde guvernul proaspăt-venit la putere rade tot ce-a realizat echipa cărmuitoare dinainte, fără să cugete la ceea ce a fost bine sau rău; țara Meșterului Manole, unde tot ce se clădește ziua se dărâmă noaptea; patria drumurilor desfundate, reasfaltate an de an, unde tot ce se astupă pe vreme de caniculă crâncenă se sfărâmă după primul îngheț (pentru că, vorba unui fost ministru de la transporturi: „iarna nu-i ca vara”). Urmărind filmul de animație „Secretul din Kells”, regizat de Tomm Moore și Nora Twomey, mi-am dat seama că „pleiadele” purtătorilor de cuvânt guvernamentali au la îndemână un contraexemplu irefutabil, tocmai potrivit pentru a da peste nasul contestatarilor „hidleni”: „Letopisețul Țării Moldovei”.

Vă leatul 7150 de la facerea lumii, respectiv 1642 de la nașterea Mântuitorului, marele vornic Grigore Ureche începea lucrul la cronică sa, în care a relatat istoria Moldovei de la al doilea descălecăt (1359) până la domnia secundă a lui Aron-vodă (1594). În 1675, consemnarea „vremilor” a fost reluată din acest punct cronologic de către logofătul Miron Costin și continuată până la moartea lui Ștefăniță Lupu (1661). Prin 1732, hatmanul (generalul) Ion Neculce, oștean experimentat, prețuit de însuși țarul Petru cel Mare, a prelungit relatarea înaintașilor cu evenimentele petrecute de la înscăunarea lui Dabija Vodă (1662) până la domnia lui Constantin Mavrocordat (1743), adică până la aproximativ un veac distanță de apariția „Daciei literare” (1840), Revoluția „de la pașopt” (1848), nașterea lui Eminescu (1850) și construirea căii ferate dintre Oravița și portul dunărean Baziaș (1856).

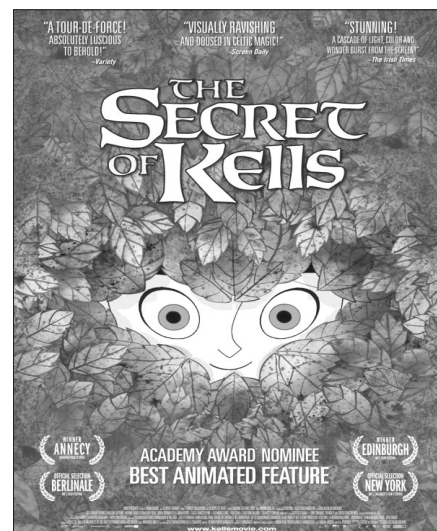
„The Secret of Kells” (2009) este un film care se referă la un asemenea efort colectiv derulat în timp, într-un răstimp de mai multe generații, în urma căruia a rezultat un produs cultural similar ca

vechime și importanță: o carte scrisă de mână, bogat împodobită cu miniaturi, de rangul întâi. În prezent, ea constituie cel mai de preț odor al Irlandei, păstrat din 1661 la Colegiul Sfintei Treimi (Trinity College) din Dublin. Legenda susține că scrierea ei a fost începută de Sfântul Columba în nordul Angliei, apoi continuată în Scoția de călugării de la Iona. Când vikingii au atacat mănăstirea, manuscrisul a fost salvat și transportat la Abația din Kells, în insula cea veșnic verde.

„Cartea din Kells” este scrisă în latină și cuprinde textul celor patru evanghelii. Într-o vreme, ea a fost ferecată între coperte îmbrăcate în aur și ornamente cu nestemate, drept care a stârnit poftete hoților. În urma vicisitudinilor, a fost desfăcută și legată de mai multe ori, prin urmare îi lipsesc mai multe pagini, părțile de început și de sfârșit, astfel încât Sfânta Evanghelie după Ioan se oprește la capitolul 17, versetul 13: „Iar acum, vin la Tine și acestea le grăiesc în lume, ca să fie deplină bucuria Mea în ei.”

În coproducția franco-belgiană-irlandeză, nominalizată pentru Premiile Oscar în 2010, legenda se împletește cu istoria. Abatele Cellach din Kells îi forțează pe toți, monahi și mireni, să construiască ziduri de piatră cât mai înalte, având convingerea că ele îi vor proteja de incursiunile normanzilor. El este tutorele lui Brendan, un băiat de vreo zece ani, căruia i-a interzis să treacă dincolo de fortificații. Adolescenții adoră să încalce tabu-urile, iar cel care îi dă imboldul s-o facă este Fratele Aidan, Luminatorul, un călugăr refugiat din Iona, care susține că, atunci când vikingii atacă, poți face un singur lucru: să fugi cât mai repede. El începe să-l învețe pe copil să deseneze. Brendan pleacă în codru după gogoase de stejar, materie primă pentru cerneala verde, culoare după care se dau în vânt toți irlandezii. Aici este salvat de Ashling, copila-lupoaică albă, spirit protector al pădurii. Când află că, atunci când a fugit de normanzi, Aidan a pierdut Ochiul lui Crom Cruach, un cristal șlefuit astfel încât să mărească precum o lupă, micul Brendan are curajul, nebulnia copilărească, de a pătrunde în domeniul Întunecimii (înarmat cu doar o bucățică de tibișir) și de a înfrunța Șarpele Ouroboros, ca să obțină o altă gemă. Cu ajutorul acesteia, el va decora pagina numită „Chi Rho”, după primele două litere din numele lui Hristos.

S-a remarcat, pe bună dreptate, că, prin atenția deosebită acordată ideii de perpetuare peste secole a creației artistice; prin creionarea unei atmosfere medievale, unde practicarea credinței creștine era un exercițiu cotidian; prin brutalitatea extremă a jefuitorilor, scenariul îi este tribut ar celebrului „Andrei Rubliov” (1966), scris (în parte) și regizat de Andrei Tarkovski. Totuși, candoarea lui Brendan

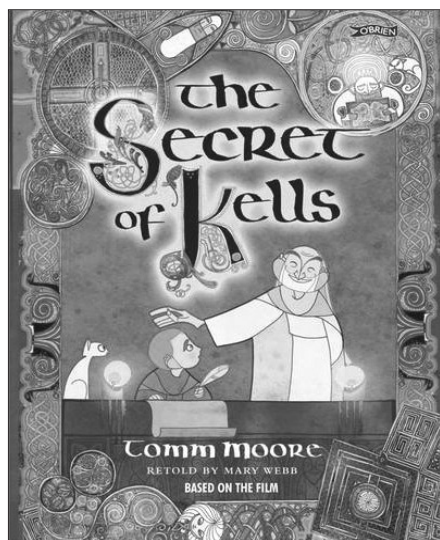
și puritatea naturală a năvalnicei Ashling nu au nimic în comun cu „Patimile după Andrei”, încercările și suferințele artistului de geniu, îndurate într-o lume netezitoare a valorilor, precum a fost cea din lagărul sovietic.

Personajele din „Secretul din Kells” sunt desenate în stilul „minimalist” al lui Genndy Tartakovsky, creatorul sau producătorul unor seriale difuzate pe canalul Cartoon Network, precum „Dexter’s Laboratory” (1996), „The Powerpuff Girls” (1998–2001), „Samurai Jack” (2001), iar mai nou „Sym-Bionic Titan” (2010). N-aș fi crezut că ar fi ajuns vreodată să-mi placă aceste suprafețe monocolare și liniile frânte în mod agresiv, dar nu m-au deranjat în cazul de față. Unele voci critice au protestat împotriva coarnelor bivolițești, ca niște furci crăcănate, purtate de vikingii piromani, dar nu m-aș lega nici de acest detaliu.

Ciudată este șmecheria „corectă din punct de vedere politic”, prin care printre călugări apar și figuri din alte rase, precum africanul Assoua ori asiaticul Tang, care n-ar fi avut ce căuta în Irlanda secolului IX, dar care vor atrage privirile spectatorilor de pe alte continente și vor favoriza vânzările de bilete sau de DVD-uri, strategie de marketing aplicată din ce în ce mai des, vezi serialul „Merlin” de la BBC, unde Guinevere este o simpatică mulatră, fata unui fierar de culoare, niște apariții cât se poate de inedite în Camelotul regelui Arthur Pendragon.

„Secretul din Kells” nu s-a impus în fața lui „Up” (regizat de Pete Docter pentru Disney), care a luat Oscarul din 2010 pentru cel mai bun lung-metraj de animație, dar a adunat tot ceea ce irlandezii au putut oferi în materie de distincții și lauri. Într-un fel, putem spune că filmul reprezintă ultima pagină dintr-o lucrare începută în urmă cu douăsprezece secole, menită să păstreze suflul unei civilizații multimilenare și să-i perpetueze spiritul. „Căci precum trupul fără suflet mort este, astfel și credința fără de fapte moartă este.” (Iacov 2, 26)

GYÖRFI – DEÁK György

Locul unde se va deschide cartea

3. ET ECCE EQUUS...

„Din perspectiva raportului sacru-profan, creștin-laic, antiliteratura se naște ca o creație marginală, care nu respectă doctrina mistico-magică a gândirii tradiționale, conservatoare”, teoretizează Rodica Ilie în cursul de „Teoria literaturii”. Literatura avangardistă își propune să dizloce ordinea bine-ășezată în canoane artistice, să pulverizeze valorile estetice confirmate, să smulgă de pe pereți și să ardă portretele măștrilor clasici, ca să atârne în locul lor colajele cu poze decupate din presă ale lupilor tineri, artiști proscrisi, puși pe scandal, dornici să dobândească degrabă câte o felioară de glorie, din care să se înfrupte cu poftă până la „dizolvarea totală în Nefințată”.

Dadaismul a fost o astfel de mișcare culturală nihilistă. Se cunoaște cu certitudine doar locul, luna și anul când a apărut pe lume: Cabaretul Voltaire din Zürich, Elveția, în miezul primului război mondial. În privința părinților și nașilor, există o sumedenie de variante contradictorii. Cea mai răspândită, perpetuată de majoritatea dicționarilor, enciclopediilor și lexicoanelor, susține paternitatea lui Tristan Tzara, pseudonim al lui Samuel Rosenstock, poet și eseist evreu român, născut în 16 aprilie 1896, la Moinești, județul Bacău, care s-a stabilit apoi, după primul război mondial, în Franța. Ea este susținută și de sculptorul Hans (Jean, pentru francofoni) Arp, care a afirmat răspicat următoarele:

„Declar că Tristan Tzara a găsit cu vântul Dada în 8 februarie 1916, seara, la orele 18. Am fost prezent eu însumi și cei 12 copii ai mei, în momentul când Tzara a pronunțat pentru prima oară acest cuvânt, care a stârnit în noi cel mai înalt și legitim interes. S-a întâmplat pe terasa cafenelei din Zürich, în vreme ce încercam să-mi vâr o brișă în nara stângă. Cuvântul n-are nici un înțeles; doar proștii obișnuiesc să caute un tâlc. Ceea ce ne interesa pe noi era spiritul Dada și noi eram cu toții dadaști încă dinainte ca Dada să apară.”

Metoda prin care a fost aleasă denumirea celei mai anihilatoare mișcări artistice a fost cea a deschiderii unei cărți. Nici aici lucrurile nu sunt lămurite definitiv. Unii susțin că a fost folosit un dicționar Larousse, deschis la întâmplare, iar Tzara a pus propriul deget pe pagină (Ráth-Végh István - Istoria culturală a prostiei omenești); alții (Marc Dachy

- Journal du Mouvement Dada) că s-a recurs în acest scop la un creion, introdus printre pagini sau, a treia versiune, că s-a utilizat un coupe-papier (George Călinescu - Principii de estetică).

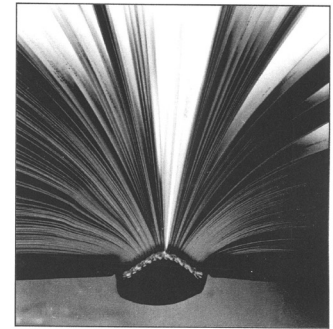
În cazul cuțitului de tăiat hârtie, ar putea să apară o contaminare cu cealaltă legendă despre nașterea mișcării. Poetul german Richard Huelsenbeck (sau Hülsenbeck), în mod succesiv student la medicină, literatură și filosofie, a fost încorporat la o unitate de artilerie, apoi lăsat la vatră ca inapt din punct de vedere militar, datorită nevralgiei de care suferea. Bun prieten cu Hugo Ball, ei fug în Elveția, unde își stabilesc „statul major” într-o cafenea de pe Spiegelstrasse nr.1, pe care o transformă în sală de spectacole cu 50 de locuri și o numesc „Cabaret Voltaire”. Ca să găsească numele de scenă al doamnei Leconte (sau Leroy), o artistă proaspăt angajată, ei au înfipt în 5 februarie un cuțit într-un dicționar francez-german și au examinat locul unde s-a oprit vârful acestuia (cf. Flight Out of Time. A diary by Hugo Ball).

O a treia variantă susține că numele a fost dat de participanții la discuțiile aprinse dintre Tristan Tzara și sculptorul Marcel Iancu (Janco), unde poetul protesta adesea în limba română: „Da, dar...” De altfel, drumurile celor doi prieteni din copilărie s-au despărțit apoi. Andrei Oișteanu afirmă că ruptura a fost atât de dură, încât Iancu l-ar fi ponegriat pe Tzara în fața lui Breton și Aragon, prezentându-l drept un fel de mare preot, care organiza „nopti de dez-măț în fum de opiu”.

Însă pe aceeași stradă, în apropierea Cabaretului Voltaire, locuia și revoluționarul Vladimir Ilici Ulianov, cunoscut sub numele conspirativ de Lenin - DA! DA! - viitorul lider bolșevic și conducătorul Marii Revoluții din Octombrie (7 noiembrie 1917, în calendarul gregorian). Intervievat de BBC, în 1959, Tzara a mărturisit cu jumătate de gură: „Pot spune că l-am cunoscut personal pe Lenin la Zürich, am jucat șah cu el. Dar, spre marea mea rușine, trebuie să mărturisesc că pe atunci nu știam că Lenin era Lenin. Am aflat mult mai târziu.” Cei curioși vor găsi destule relatări și amănunte picante în cartea lui François Buot, „O biografie a lui Tristan Tzara”. Aici se avansează o a patra etimologie, cea a originii rusești a termenului - deoarece „Da!” reprezintă o aprobare și în limba rusă.

Puteți să verificați în „Le Petite Larousse” - aflată la îndemână, e ediția

Viorel MUREȘAN

Locul în care se va
deschide cartea

DACIA XXI

în culori din 1994. La pagina 303, se găsește fragmentul citat și de către George Călinescu: „Cheval, dans le langage des enfants. Fig. et fam. C'est son dada, c'est son idee favorite.” (Căluț de lemn, în limbajul folosit de copii. E dada al său, este ideea sa preferată.)

Dada, non-sensul total

„Apriori, dada pune înaintea acțiunii și înainte de tot Îndoiala. Dada se îndoiește de tot!” - a declarat Tristan Tzara. Îndoiala programatică nu este o idee originală, ea datează din timpul Iluminismului, dar pe atunci avea o finalitate rațională. „Dubito, ergo sum!” - zicea filosoful Descartes. În protestul lor împotriva carnagiului de pe fronturi, dadaștii au dus îndoiala la extrem, definind-o ca un principiu al iraționalului universal conținut în toate ființele. Ceva cu totul opus crezului, o distrugere închinată distrugerii, fără nici o șansă de supraviețuire. Curând, printr-un proces accelerat, tip avalanșă, îndoiala a ajuns să se îndoiască de ea însăși și să se destrame, ca orice edificiu clădit pe nisip. Pătimașă renunțare totală la valorile tradiționale n-a creat o lume mai bună, ci a plantat sămburii de prăpăd din care au crescut lagărele de nimicire în masă din vremea celui de-al Treilea Reich și a Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice.

Franciscus GEORGIUS

Andrei Rus, pe drumul spre film

Andrei Rus este absolvent al Colegiului Național „Silvania” din Zalău, promoția 2004. Deși a terminat profilul real al acestei prestigioase unități de învățământ – specializarea matematică-informatică –, Andrei a urmat calea mării lui pasiuni, cultivată în anii de liceu, când ținea rubrica de cultură cinematografică a revistei „Silvania – cultură, culte, patrimoniu” a Direcției pentru Cultură (...) Sălaj. M-am bucurat să-l am colaborator și, îndrăznesc să spun, treptat să devină mai tânărul meu prieten pe care l-am admirat totdeauna pentru vasta sa cultură cinematografică, pentru spiritul său critic, pentru ideile sale și judecățile de valoare bazate pe argumente, demne de rostirea și condeiul unora trecuți prin viață, prin școli și experiențe. Așadar, Andrei Rus a ales să urmeze Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București, Secția Comunicare Audiovizuală – publicitate, scenaristică de film, critică de film – în cadrul Facultății de Film. După absolvire, în 2008, a rămas ca doctorand (bursier) și preparator universitar în cadrul secției mai sus amintite. Își împarte cu parcimonie timpul între obligațiile de la facultate, studiul și referatele pentru doctorat și numeroasele activități legate de film, drept

care, deși foarte tânăr, Andrei Rus are o bogată experiență în domeniu. Să amintim filmele de scurt metraj realizate de el – în calitate de actor sau asistent de regie – în perioada studiilor universitare; apariția într-un videoclip al trupei Vank în 2005; dramaturg în TangaProject (2005-2006), cu piesa scurtă „Repetiție pentru Oscar”; scouter pentru o firmă de casting (2005-2006). A colaborat la diverse publicații cu articole din domeniul cinematografiei: TimeOut, Republik, linternet.ro ș.a., precum și la publicații ale unor festivaluri mari de film din România: TIFF – Cluj, ASTRA Film – Sibiu.

În 2008 a fost desemnat membru al juriului Emile Cantillon la Festivalul Francofon de la Namur, Belgia, iar în 2010, la Gala Premiilor Gopo, ediția a patra, organizată de Asociația pentru Promovarea Filmului Românesc (APFR), la categoria „cel mai bun film european”.

Din anul 2006 este organizatorul și coordonatorul unui cineclub în cadrul Cinematecii Române, iar din 2009, redactor coordonator al revistei de cinema FILM MENU, realizată, în proporție de 90 la sută, împreună cu studenții de la Facultatea de Film din cadrul UNATC „Ion Luca Caragiale”

din București.

Tânărul critic și om de cultură cinematografică Andrei Rus a organizat numeroase ateliere, cursuri și evenimente pentru cei pasionați de filmele de calitate și pentru cei interesați sub aspect profesional de acest domeniu. Să dăm câteva generice...: „Cinematograful scandinav”, „Primele superstaruri cinematografice”, „Expresionismul german”, „Comedia sofisticată”, „Cinematograful francez al anilor '30”, „Primele musicaluri cinematografice”, „8 femei regizor” ș.a.. Cursul „Cinematograful contemporan” a prezentat câteva din cele mai incitante personalități cinematografice ale momentului, iar prin „Introducere în arta animației”, criticul a făcut o incursiune în istoria, stilurile, tehnicile, mijloacele creative și teoria animației ca formă de artă. „Animația are capacitatea de a ne face să plângem și să râdem, creează lumi dincolo de închipuirea noastră, sfidează legile fizicii și ajută la vinderea spanacului”. Într-o agreabilă provocare intelectuală, vizuală, auditivă etc. s-a constituit cursul „Plecare în străinătate” („Conferință? Eveniment? Spectacol? – se întreabă însuși autorul. Puțin din fiecare. Mult Eugen Ionescu – „Regele Moare” – și multă

provocare”.

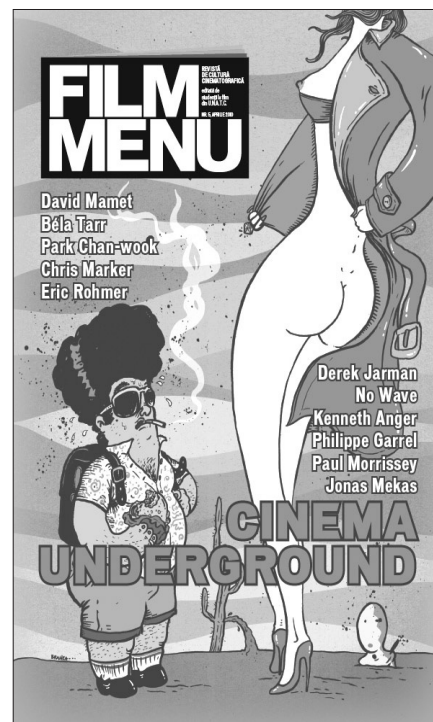
Numai înșirarea cronicilor de film semnate de Andrei Rus ne-ar ocupa un spațiu pe care acum nu ni-l permitem. Spicuim câteva titluri: „Dziga Vertov, în avangarda cinemaului non-ficțional”, „Lucid – Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu”, „Nestilizat, neesențializat, neinteresant – Marți după Crăciun”, „Derizoriu – Eu când vreau să fluier, fluier”, „Timpul în filmele lui Jose Luis Guerin”, „Filmele lui Alexandru Tatos”, „10 repere cinematografice pentru... Gabriel Spahiu”, „Arnaud Desplechin, cineastul contradicțiilor”, „Lucian Pintilie, un cineast în căutarea capodoperei sau cineastul exceselor”, „Substratul senzorial – Caótica Ana”, „Andrei Ujică, un cineast redescoperit” etc.

În articolul său „Previziune. Ce e val ca valul trece în filmul românesc”, vorbind despre „lupii tineri din cinema” și referindu-se la „pariurile tinerilor critici”, Alex Tocilescu îl citează pe Andrei Rus: „dacă cineștii care promet să facă parte din acest val vor persevera în zonele lor actuale de căutare, vom avea în curând un cinema românesc puțin mai diversificat decât cel actual și axat pe problemele cotidiene ale unor personaje tinere. Revoluția și perioada de tranziție ulterioară nu vor mai constitui obsesii ale acestor cinești care în 1989 abia împliniseră 3-4 ani”. Este vârsta pe care o avea și Andrei Rus la Revoluție.

FILM MENU. Am intrat în posesia câtorva numere din revista de cultură cinematografică pe care o editează Andrei Rus împreună cu studenții de la Facultatea de Film din cadrul UNATC. Mi-au reținut atenția copertele care te atrag ca niște cârlige, calitatea tiparului și a ilustrațiilor, punerea în pagină a materialelor publiciste, rubricile, titlurile etc. Amânându-mi interesul și, desigur, plăcerea lecturării acestor numere ale revistei FILM MENU, am fost curioasă să aflu mai multe amănunte despre „nașterea” ei. Andrei mi-a spus că el este redactorul coordonator (nu-i

place formula redactor-șef) și că revista este rodul unei munci de echipă cu studenții de la Film. Ideea de a face o revistă de film i-a venit încă din primii ani de studenție, deoarece în România nu exista nici o revistă de cinema. Și-a putut împlini visul după terminarea facultății, când a rămas în cadrul UNATC ca preparator (și doctorand). Primul număr a apărut în iunie 2009, dar Andrei nu a fost foarte mulțumit de el, părându-i-se că materialele nu sunt suficient de mature și de argumentate. Evident, de atunci revista a crescut, cei aproximativ 30 de oameni care alcătuiesc în prezent redacția – în proporție de 80-90% studenți și masteranzi al Facultății de Film – fiind adevărate enciclopedii cinematografice... Cele 78 de pagini cuprind recenzii ale unor filme recente (distribuite sau nu în cinematografele noastre), teorie de film, interviuri cu personalități din această lume, „Dosare” (o rubrică interesantă, cu teme variate – „Filmul documentar”, „Cinema Underground”, „Supraevaluați?” ș.a.), rubrica „Festivaluri” etc.

Din sumarul numărului din decembrie 2010, ultimul tipărit, am să enumer cronicile de film, ca o recomandare a filmelor pe care tinerii critici le disecă și pe care ar trebui să le vadă toți iubitorii de film: (la rubrica **review**): Andra Petrescu, *Copie conforme* (Duplicatul, Franța-Italia-Iran 2010, regie și scenariu Abbas Kiarostami), Emi Vasiliu, *Interview Project* (SUA 2009, regia Austin Jack Lynch, Jason S.), Roxana Coțovanu, *Hadewijch* (Franța 2009, regie și scenariu Bruno Dumont), Tudor Jurgiu, *Kinatay* (Filipine 2009, regie Brillante Mendoza), Gabriel Filippi, *Autobiografia lui Nicolae Ceaușescu* (România 2010, regie și scenariu Andei Ujică); Cristina Bilea, *Surviving Life* (Theory and practice) (Cehia-Slovacia 2010, regie și scenariu Jan Svankmajer), Irina Trocan, *L'illusionniste - Iluzionistul* (Marea Britanie – Franța 2010, regie Sylvain Chomet), Andrei Dobrescu, *My Son, My Son, What Have Ye Done*

/ *Fiul meu, fiul meu, ce ai făcut* (SUA 2009, regie Werner Herzog), Vladimir Crețulescu, *Tsar/Țarul* (Rusia 2009, regie Pavel Lungin), Irina Trocan, *The Social Network/ Rețeaua de socializare* (SUA 2010, regie David Fincher).

Tot în ultimul număr am remarcat *Portretul lui Cristi Puiu* – un interviu amplu realizat de Andrei Rus și Gabriela Filippi, precum și studiul lui Andrei Rus „Generalități despre Chantal Akerman”.

Concluzie-motivație. Am realizat acest scurt documentar și pentru ca noi sălăjenii să ne cunoaștem valorile și din acest domeniu mai puțin explorat în județul nostru și pentru a vă dezvălui două din promisiunile tânărului critic – și, sperăm, în curând scenarist și regizor de film – Andrei Rus. Începând cu unul din numerele viitoare, revista „Caiete Silvane” va inaugura o rubrică de cultură cinematografică îngrijită de Andrei Rus, iar din vară și Zalăul va avea un cineclub.

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Florin Horvath – Ultimul festin

Florin Horvath a scris până în prezent șapte cărți: trei romane istorice (*O lacrimă pentru Măria Sa* – 1987; *Voievodul Albastru* – 2001; *Un templier la Sarmizegetusa* – 2008) și, ca membru marcant al Ordinului Cavalerilor Templieri și al Francmasoneriei, patru lucrări „doctrinale” (*Coroana celor șapte mari maeștri* – 2001; *Îndreptar francmasonic* – 2004; *125 de ani de lumini și umbre în francmasoneria românească* – 2005; *Legenda Marelui Zalmoxis* – 2010). La întâlnirea cenaclului „Silvania” care a avut loc joi, 20 ianuarie a.c., domnia sa ne-a citit două fragmente din romanul la care lucrează în prezent, intitulat *Ultimul festin*. Înainte de lectura autorului, Imelda Chința ne-a prezentat cel mai recent volum al lui George Achim – *Dulcețuri din fructe târzii de pădure* (Ed. Brumar, Timișoara, 2010).

Noul roman al scriitorului Florin Horvath, proiectat în 21 de capitole, descrie ultimile trei zile din viața unui

pilot de avioane supersonice (autorul însuși a pilotat, în trecutul său, astfel de avioane). Însă el este mai complex, având în vedere glisarea de planuri istorice, pe orizontală, din vremurile voievodale la cele moderne, și ontologice, din planul existențial al eroului romanului, în cel vertical, spiritual, spre care aspiră. Voievodul, prin rugăciunea căruia debutează romanul, reprezintă un fel de arhetip al aviatorului, un alter-ego original. În jocul de oglinzi ascunse dintre cei doi se proiectează ideea de zbor, de înălțare, destinele lor stând sub semnul mitic al lui Icar. Chiar și numai din cele două fragmente citite se întrezărește miezul simbolic, inițiativ al romanului *Ultimul festin*. Iată acum câteva din comentariile colegilor de cenaclu pe marginea fragmentelor citite: “Stăpânește bine alternanța planurilor. Trecere interesantă de la voievod la pilot. Joc reușit între furtuna exterioară și cea interioară. Florin Horvath este un

creator de atmosferă. În scrisul său nu deranjează nici prezența neologismelor, nici a formulelor arhaice” (Ion Pițoiu-Dragomir); “Textul citit are cadența unui poem. Am remarcat construcția narativă. Are un dar special de a reconstitui. Pentru mine, Florin Horvath este un cronicar modern. Are talent epic confirmat prin cărțile publicate până acum. Proza lui are un caracter liric. Cred că va fi un roman interesant. Cred în vocația lui de prozator” (Marcel Lucaci); “Miza textului va fi unificarea celor două planuri: al voievodului și cel contemporan. Remarcabilă capacitatea de a medita asupra condiției umane. Formulări memorabile, unele chiar cu caracter de maxime. Lirismul este prezent în proza lui, dar nu deranjează” (Iuliu Suciu).

Așteptăm cu interes apariția noului roman al lui Florin Horvath...

Daniel HOBLEA

Nostalgie de iarnă

Nu știu ce am zilele astea, o fi de la criză, o fi de la frig... mă tot plimb prin orașul înghețat în căutarea unei lecturi bune... Sigur o să citesc ceva bun și o să-mi treacă! Dar de unde mai pot să-mi cumpăr o carte?

Mă opresc în față la bustul lui Gheorghe Șincai.

- Unde e Libraria Gheorghe Șincai?

- A fost. Îmi răspunde bustul parcă mai negru și mai supărat.

Nu mai e... Acum e aici Banca Ion Țiriac. Pe mine m-au lăsat aici singur cu trandafirii.

Mă uit, nici trandafiri nu văd, doar niște dențuțe zgribulite îngropate sub zăpadă... Mda, așa o fi și cu memoria colectivă, îmi zic, după un timp se așterne zăpada...

Și trec mai departe, parcă mi-e dor și de marele copac din față de la Casa de Cultură... dacă și-l mai amintește cineva...

Și trec mai jos... pe bulevard...a... parcă era o librărie mai jos de Scala... „Librăria Simion Bărnuțiu”. Ajung și acolo... Era, da, într-adevăr, acum sunt birouri.

- Mai e o librărie vis-a-vis de Școala Bărnuțiu, iar asta de aici s-a mutat lângă IGO, îmi zice grăbită o doamnă cu sacosele pline de la magazin.

„Sigur a prins ceva reduceri”, mă gândesc.

Și mă întorc, trec strada și urc... trec de Galerii, pe stânga, înainte de „Diesel” și „La Strada”, găsesc „Librăria Octavian Paler”. Ultima redută... Pustie, doar trotuarul e strâmt și se trece pe lângă ea în viteză cu mașina. Iar pietonii sunt din ce în ce mai puțini. „Sigur am o obsesie cu băncile, sigur e plin de librării, atât că nu știu eu unde s-au mutat, unde să le mai caut.”

E și Diverta, la Silvania, mă rog cu rafturile cam goale...parcă e mai mult

papetărie, magazin de birotică...cărți mai sunt puține, înghesuite într-un colț.

Mai sunt cărți la supermarket, autori români mai puțin, dar sunt frumos ambalate, în pungă de plastic, ca un veritabil produs „best-seller”. Nu le poți răsfoi, numai dacă le cumperi. Mi-e dor să răsfoiesc o carte. Mă mai plimb... busturi stinghere...Maniu, Coposu...înghețate, cu zăpada pe cap...Ady Endre, Octavian Goga. Biblioteca „Ioniță Scipione Bădescu”...dar chiar! Ce nume învechit...trebuie să-l schimbăm, ba nu, mai bine desființăm și biblioteca și facem o bancă!

Ooof, mă doare capul... O fi de la frig, o fi de la criză... Mă duc să îmi iau un Algocalmin.

Uuuups, nu mai e voie, e ilegal fără rețetă.

Pășesc cu grijă... să nu încalc „legea lor”...

Iulia DAVID

Laude, interese, perfidii

■ „Când te laudă lumea, ascult-o, numai când ți-o aduci tu singur n-o asculta. Vei vedea ce frumos se reduc laudele lumii la nimic și cum înveți a prețui exact valoarea propriilor tale acte” - M. Eminescu. Citatul poetului național ne îndeamnă să reflectăm la cât de interesate pot fi măririle ce ni le oferă ceilalți, la diferența dintre ceea ce cred ei despre noi și realitate, la ceea ce credem noi că suntem. Lauda poate avea și menirea vrednică de omagii, de a-ți trezi energiile, chiar dacă n-a fost făcută cu sinceritate. Își va găsi aproape fără rezerve în tine un adept.

■ Atâția ne spun, sigur filosoful, înțeleptul Seneca este unul dintre ei, cât e de bine să-i ascuți pe ceilalți; sunt bine venite mai multe păreri spuse în împrejurări normale, ori cât ți se pare că te cunoști, că ai cunoaște tot ce-i în jur. De câte ori nu-i ascultăm pe ceilalți și nu-i ușor să-i ascuți întotdeauna, se cuvine să ne gândim, indiferent de măsura în care le acceptăm opiniile, că suntem în eroarea de a nu ne cunoaște interesele.

■ Elogiul poate ajunge și un pericol de moarte. Dictatorii pun presa scrisă, radio-televiziunea pe invenții ce sufocă în deșănțare. E nevoie de observație, de o analiză nepărtinitoare, atitudine pentru ca exemplul desfrânării, fantasmagoriilor să nu contamineze, iar dacă a molipsit deja să i se administreze antidotul, oricum altceva decât eliminarea fizică.

■ „Vântul popularității face mult praf ca să înainteze” - Nicole Iorga.

Vai, vântul popularității nu iartă. El bate când cu dreptate, când cu nici-un temei ... Praful va îneca mulțimile, se vor lecui unii, puțini, apoi iar se vor ține de mână la coada vântului, își vor lua și copiii, nu va fi greu târâșul în urcuș, talentul în această speță se transmite ereditar. Atâția premiați de-a lungul istoriei n-au putut opri vântul popularității, albastrul cerului să-și arate interesele, alternativa uitării.

■ Marele creator în literatura modernă Ernest Hemingway a observat viețile a mii și mii de oameni și ne încredințează: „Nu judecați oamenii după cei cu care se adună. Nu uitați că Iuda avea amici ireproșabili”. Și totuși omul de la o anumită vârstă se cade să fie judecat și după cei cu care se adună, iar spre lauda noastră să i se dea circumstanțe atenuante. În cel privește pe Iuda, purtarea-i controversată, el ar fi dus la îndeplinire ceea ce trebuia să se întâmple, chiar după spusele Mântuitorului. Judecata de mai sus a marelui scriitor ne pune în față tabloul precar în care trăiesc oamenii, a alegerilor lor. Arta oglindește cât de departe poate ajunge dreptatea chiar și în împrejurarea când oamenii cinstiți se adună cu ceilalți. Aici și rareori e alt fel, primul și ultimul cuvânt ar trebui să-l aibă o judecată verificată de realitate.

■ Enciclopedistul Denis Diderot, o glorie a culturii secolului său, observă preînălțarea, semeția, spunând „Nu există decât un pas de la fanatism la barbarie”. La această împrejurare, una de adevăr relativ, oamenii au răspuns cu infantilă ușurință, făcând acest pas de atâtea ori. Asocierea la niște reguli ce de la un loc devin criminale prin consecințele lor ultime nu poate fi împiedicată prin critică, critica jignește dogma, or ea are nevoie, în aceeași măsură, de integralitate și de venerare, ce păcat !

■ Cât de departe poate să ajungă admirația când este împinsă de servicii coincidente, de reciprocități, pe care profitorii le cred încuviințate de Dumnezeu! Se maculează meritele prin false cursuri, pentru moment atârinate cunoașterii. Sigur că din toate se va alege praful, înscriindu-se într-o fervoare nimicitoare, fervoarea neantizării.

■ Honore de Balzac: „Dintre toate obiceiurile lumii, lăudatul este perfidia cea mai mare”. Putem să credem în înțelepciunea marelui scriitor, începând cu această cugetare.

Daniel MUREȘAN, Baia Mare

Interviuri neconvenționale - răspunde omul de cultură A. I. Brumaru -

Ștefan Doru Dăncuș: Cum vă simțiți ca mare scriitor?

A. I. Brumaru: Nu mă imaginam neapărat scriitor, mă închipuiam mai

degrabă, în visul cel bun, gânditor, de felul lui Constantin Noica. Dar a existat, iată, Noica... Eu sunt membru al USR, cu câteva eseuri despre fenomenul cultural românesc.

Ștefan Doru Dăncuș: Câți bani câștigați din scris?

A. I. Brumaru: Eseistul, criticul etc. nu prea câștigă - astăzi, la noi, cu atât mai mult -, numai din scris.

Ștefan Doru Dăncuș: Care este diferența între un scriitor din America și unul din România?

A. I. Brumaru: Americanul va avea, datorită cu precădere limbii în care scrie, o mai mare răspândire, o recunoaștere, în consecință, nețărnută. De regulă, acestea înseamnă și mai mulți bani.

Ștefan Doru Dăncuș: Cine va învinge: internetul sau cartea tipărită?

A. I. Brumaru: Cartea va rezista, va

continua să existe în ciuda internetului care intră, treptat dar sigur, din ordine în haos. E un ustensil grozav de care ar fi trebuit să avem mai multă grijă.

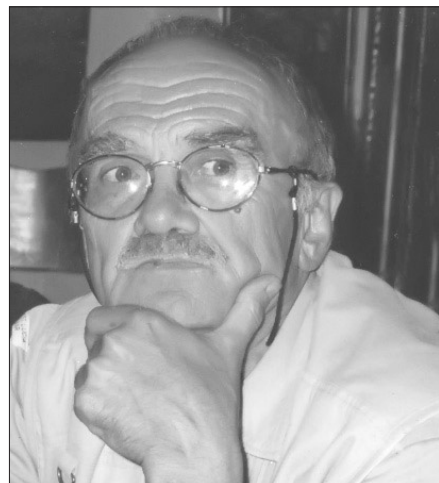
Ștefan Doru Dăncuș: Cum vă legitimați ca scriitor în fața lui Dumnezeu?

A. I. Brumaru: Nu mă legitimez, mă simt neconținut sub întrebare.

Ștefan Doru Dăncuș: Continuați acest început: VREAU SĂ SPUN CĂ...

A. I. Brumaru: ...nimic nu m-ar dezamăgi mai tare decât inexistența Lui.

Ștefan Doru Dăncuș: Autograf pentru revista "Caiete Silvane".

Despre tradiție *

Jean Borella

În sensul ei cel mai general, ideea de tradiție este cea a unei identități menținute trecând printr-o alteritate. Precum se știe, cuvântul vine din latinescul *tradere*, contracție a lui *trans* (prin) și *dare* (a da), adică: a transmite, a livra. Totuși, nu orice donație e în mod necesar tradiție. Astfel, când îi dăm să mănânce celui flămând, ceea ce îi dăm, asimilat de destinatar, își pierde identitatea, se integrează în substanța corporală și dispare ca atare.

Prin urmare, în ce privește tradiția, ceea ce e dat trebuie să fie păstrat cu fidelitate, așa cum a fost primit, fără o alterare esențială (unele alterări accidentale sunt inevitabile sau uneori chiar dezirabile). Însă nici păstrarea prin ea însăși nu e suficientă pentru a constitui tradiția. Astfel, avariția care acumulează posesiuni și veghează cu patimă asupra lor, participă oarecum la spiritul tradiției, însă în maniera în care caricatura participă la modelul său, distrugându-l prin inversiune. Ea nu dispersează, ca risipa, însă neutralizează și distruge mai sigur decât aceasta: împrăștiind necugetat moștenirea, risipa îi transmite totuși valoarea, deși diminuată, unui mare număr de oameni, pe când avariția o ține pentru ea fără scuza unei fericiri separate. În realitate, moștenirea nu este primită și păstrată decât pentru a fi dată și transmisă. Există așadar tradiție de fiecare dată când e vorba de primirea unei moșteniri de transmis. Primirea, întreținerea transiterii, se condiționează reciproc. Nu se poate transmite decât ceea ce a fost primit, pe de o parte, și ceea ce a fost păstrat neschimbat, pe de altă parte. Ceea ce a fost primit: într-adevăr, nu putem da ceea ce nu avem, adică ceea ce ne lipsește, nici ceea ce se identifică cu noi (nu-mi pot da capul, inteligența sau sensibilitatea), tradiția raportându-se deci la ceva distinct atât de destinatar, cât și de donator. Ceea ce a fost păstrat neschimbat: într-adevăr, dacă tradiția este alterată sau transformată, nu se transmite ceea ce s-a primit, ci altceva (și chiar, la limită, ceea ce este pur subiectiv fiind incomunicabil, o tradiție transformată în mod subiectiv devine propriu-zis netransmisibilă); nu se transmite decât ceea ce, în sine, scapă subiecților individuali și-i transcende.

Această ultimă remarcă se cere aprofundată. Într-adevăr, ea nu mai privește o descriere formală a tradiției, ca precedentă, ci vizează însăși natura, conținutul ei. Am putea formula următoarea întrebare: ce trebuie să fie tradiția pentru ca ea să poată face obiectul unei receptări-păstrări-transiterii? A priori, tot ce este primit-păstrat-transmis provine din tradiție sau constituie o tradiție. Totuși, nu totul este receptibil¹-păstrabil-transmisibil. De altfel, receptarea și transmiterea nu sunt decât fețele aceluiași act: ceea ce, pe de o parte, e primit, pe de alta este transmis. În consecință, ceea ce e valabil pentru una, e valabil și pentru cealaltă. Și întrebarea se reduce la următoarea: ce trebuie să fie tradiția pentru a fi receptibilă (sau transmisibilă) și păstrabilă?

Chestiunea receptibilității, considerată în mod radical, ne duce foarte departe. Nu pot primi decât ceea ce nu vine de la mine, și deci, firește, ceea ce vine de la un altul. Însă există multe moduri de «a veni de la un altul», și dacă această condiție este necesară pentru a exista tradiție, ea nu este suficientă. Astfel, de exemplu, ceea ce vine de la altul poate fi doar expresia subiectivității sale, îmbrăcând eventual forma unei invenții sau a unei creații. În acest caz, transmiterea este imposibilă, deoarece ceea ce este propriu-zis subiectiv, am spus-o, e incomunicabil. Totuși, asemenea producții pot efectiv să dea naștere la «tra-

diții», însă tradiții aparente, pseudo-, ori chiar contra-tradiții: în realitate, e vorba de veritabile cazuri de «posesiuni psihice», anumite individualități putând genera astfel, prin fascinație mimetică, nenumărate copii umane mai mult sau mai puțin analoage. Pe de altă parte, nu orice invenție, creație sau inovație este obligatoriu expresia unei subiectivități. Când este fructul unei intuiții sau chiar a unei revelații, ea este vehiculul unor elemente obiective de origine non-umană, care sunt așadar în mod evident comunicabile și pot face în acest caz obiectul unei tradiții veritabile. Un mare profet, un mare spiritual, un mare artist, un mare filozof, un mare om politic pot fi la originea, aparent umană, a unei tradiții autentice, atunci când sunt doar mediatorii unei forme transcendente care coboară în ei și se manifestă prin ei (Platon, Aristotel, Alexandru cel Mare, Iulius Cezar, Sfântul Ioan, Sfântul Pavel, Sfântul Augustin, Sfântul Benedict, inventatorii anonimi ai stilurilor roman și gotic, Carol cel Mare, Sfântul Francisc de Assisi, Sfântul Louis, Sfântul Toma d'Aquino, Rubliov, Bach și alții).

În concluzie, adevărata tradiție este întotdeauna primită, caracter ce-i este intrinsec, neavând legătură cu faptul că este eventual comunicată de un alt om. Altfel spus, nu există tradiție decât de origine non-umană.

Am văzut că «păstrabilitatea» ne conduce la o concluzie analoagă. Într-adevăr, condiția esențială – pentru ca tradiția să fie păstrată identică sieși – este ca ea să posedă tocmai o identitate, adică o natură și o unitate. A poseda o natură înseamnă a fi ceva determinat, contrariul a «indiferent ce». În general, natura unei ființe sau a unei realități oarecare poate fi descrisă ca un ansamblu de caractere bine definite (astfel, natura umană se definește prin caracterele animalității specificate de cele ale raționalității). Nu poate exista deci «tradiție revoluționară» de exemplu, ori tradiție a «creativității»: acestea sunt, în realitate, contra-tradiții al căror model este păcatul originar². Însă mai trebuie ca aceste elemente constitutive ale unei naturi să formeze un ansamblu, un tot unificat: să fie în armonie unele cu altele și nu ca niște piese raportate în mod exterior una la cealaltă. Or, singurele realități ce verifică acest criteriu sunt realitățile naturale, «nefăcute de mâna omului», necompuse artificial din părți eterogene, deci realități în care totul preexistă într-un fel elementelor constitutive. Să nu se creadă că prin asta îndepărtăm tehnicile, totuși atât de vădit tradiționale. Dimpotrivă, uneltele și mașinile de fabricat, oricare ar fi realizările lor materiale, nu corespund mai puțin unor «posibile», deci unor arhetipuri permanente, care sunt mai degrabă descoperite prin tatonare sau prin inspirație (și chiar prin revelație) decât inventate. Îndepărtăm doar realitățile de o natură relativ definită (cel puțin în aparență), dar compuse din elemente disparate și uneori contradictorii, precum ideologia democratică, modelul politic republican, ori anumite stiluri artistice compozite. Ne-am întors așadar la ideea unei esențe imuabile, supra-umane, rațiunea primă și constitutivă a identității tradiției.

Fără îndoială, aceste considerații vor părea mai mult metafizice și abstracte sau chiar schematice. Totuși, ele n-ar trebui să ne facă să uităm că viața noastră cotidiană și «concretă» este urzită dintr-o mulțime de tradiții autentice, fără de care ea ar fi pur și simplu imposibilă, dar grație cărora, în același timp, existența noastră efemeră este legată de realități veșnice.

Traducere de **Daniel HOBLEA**

* Text apărut în revista *La Place Royale* (februarie 1986) – n.t.

¹ Ni se va scuza acest neologism construit pe modelul lui «perceptibil», valabil într-un sens determinat pentru a desemna pura capacitate de a fi primit.

² Vom reveni într-un alt articol asupra acestei noțiuni de contra-tradiție.

Iuliu Maniu și gruparea „acționistă” din cadrul Tineretului Național Țărănesc (1931-1933)

Imediat după alegerile parlamentare din anul 1931, organizate de către guvernul Iorga-Argetoianu adus la putere de regele Carol al II-lea, Iuliu Maniu face publică hotărârea sa, luată înainte de alegeri, de a se retrage din fruntea partidului pe care-l conducea din anul 1919 (respectiv președinte al Partidului Național Român, devenit Partidului Național-Țărănesc după 1926), precum și din viața politică. Cu toate insistențele colegilor de partid și a altor personalități ale vieții publice, Iuliu Maniu a rămas ferm pe poziție și s-a retras la Bădăcin¹.

Tineretul național-țărănist promanist nu a renunțat la idee și insista pentru revenirea lui Iuliu Maniu în fruntea partidului. Astfel, la sfârșitul lunii decembrie 1931, câțiva tineri național-țărăniști, în frunte cu Cornel Bianu, deputat, Pavel Pavel, fost atașat de presă la Paris, Virgil Solomon, medic în Sighișoara, Ionel Palade, avocat și alții, au lansat un apel, pe care l-au trimis tinerilor din toate județele Ardealului și Banatului să-l semneze, urmând ca el să fie înaintat, „la timp oportun”, lui Iuliu Maniu. Scopul apelului era ca Iuliu Maniu să revină asupra demisiei sale, să reentre în viața politică și să reia funcția de președinte al P.N.Ț. Se sublinia că tânăra generație a luat decizia de a-l rechema „la luptă împotriva sistemului actual” din propria inițiativă. Considerau că lupta politică împotriva sistemului nu se putea „închipui fără conducerea efectivă a dlui Maniu”.

În apel se sublinia că tânăra generație din Ardeal și Banat reclama revenirea „neîntârziată” a lui Iuliu Maniu „în fruntea luptelor politice”, deoarece considerau că el era „singurul bărbat de stat”, care întrunea „în personalitatea sa, în mod sintetic, toate aspirațiile poporului românesc, reprezentând ideea de echilibru social și de prestigiu politic (-s.a.)”. Tineretul se declara că era și el gata de luptă, alături de Iuliu Maniu, „care vreme de 30 de ani a știut să domineze evenimentele și să sesizeze directivele evoluției morale a istoriei naționale, pentru orice acțiune o va începe și fără nici o rezervă”. De asemenea, declarau că tineretul „nu va ezita o singură clipă de a aduce pe altarul țării orice sacrificiu i-se va cere pentru grandioarea și înălțarea patriei”. Îi reaminteau, în același timp, lui Iuliu Maniu că era „dator în fața istoriei să desfășoare din nou drapelul de luptă”, pe care ei, generația tânără, îl vor urma, „cu însuflețire până la izbânda definitivă”.

Apelul semnat de 1.000 de tineri, în special intelectuali, din întregul Ardeal și Banat a fost legat în piele și înmănat, într-un cadru solemn, pe data de 14 februarie 1932, lui Iuliu Maniu, la Bădăcin. Apelul a fost înmănat de o delegație numeroasă², care a fost însoțită de un grup de jurnaliști, printre care se număra și Vasile Muntean, redactor pentru Ardeal al ziarelor „Adevărul” și „Dimineața”.

Astfel, la Bădăcin, în atmosfera „casei modeste unde s-au ținut atâtea gânduri și s-au făurit atâtea idealuri în slujba neamului”, tineretul național-țărănesc a înmănat apelul lui Iuliu Maniu. Au luat cuvântul Virgil Solomon, Aurel Leucucița, Ionel N. Palade, Victor Jinga, vicepreședintele organizației tineretului național-țărănesc din Vechiul Regat și Nicolae Căpețian, în numele „Chemării Banatului”.

Credem că cel mai bine și obiectiv dintre toți a sintetizat scopul vizitei de la Bădăcin profesorul universitar clujean Vic-

tor Jinga. Iată ce declara el, în fața casei de la Bădăcin și a lui Iuliu Maniu: „N-am venit, domnule președinte, pentru a îndeplini un ritual, nici pentru a trage față de d-voastră o poliță asupra viitorului. Ne-a adus aici, în casa d-voastră, în acest Bădăcin în care întreaga Românie știe, ne-a adus credința, doctrina noastră politică, sentimentul datoriei de a vă spune dorința și cuvântul nostru modest dar respicat.

Personalitatea d-voastră, d-le Președinte, este atât de proeminentă în istoria politică contemporană a țării noastre, încât o definire a ei din partea mea este acum de prisos; în d-voastră și-au dat întâlnire cele mai nobile pasiuni omenești pe cari filozoful și omul de stat le coordonează și le folosește stărnind via și permanenta noastră admirațiune.

Dumneavoastră, d-le Președinte, de mult nu vă mai aparțineți, sunteți pe de-a-ntregul al acestei țări, al nostru și noi Vă chemăm să ne fiți și să ne rămâneți întreaga viață inspirator și conducător”.

La sfârșitul solemnității, Iuliu Maniu a oferit delegației un ceai, la care a rostit un „înălțător toast”, în care a adus elogiul lui Alexandru Vaida Voevod și Ion Mihalache, „prietenii devotați și colaboratorii intimi” ai săi.

Neprimind nici un răspuns de la Iuliu Maniu, în privința revenirii sau nu în politică, delegația a decis să se transforme în Comitet de inițiativă pentru organizarea unui Congres al tineretului, „care să realizeze scopul propus în apel”. Delegația a fost numită „acționistă”, de unde și denumirea termenului de grupare „acționistă”, promanistă.

După vizita la casa părintească a lui Iuliu Maniu, delegația a avut o ședință în orașul Simleu Silvaniei, unde s-au luat aceste decizii. În procesul verbal al ședinței, datat tot 14 februarie 1932, delegații celor 1.000 de intelectuali care au semnat apelul în care se cerea revenirea în politică și în fruntea P.N.Ț. a lui Iuliu Maniu, au format Comitetul de inițiativă, alegându-și organele de conducere. Astfel, fruntașul politic Pavel Pavel a fost desemnat ca secretar general al comitetului, care și-a luat titlatura de „Acțiunea Tineretului Național-Țărănesc din Ardeal și Banat”. Totodată, de la Șimleu a fost lansat un apel către tineretul național-țărănesc din Vechiul Regat, Basarabia și Bucovina, în care, printre altele, se subliniau următoarele: „tineretul unui mare partid democratic ce își are rădăcinile înfipte în cele mai îndepărtate colțuri ale țării, care este animat de acelaș ideal social-politic și de aceiaș credință în ce privește viitorul statului român, nu este îngăduit să-și risipească energiile în diferite organizațiuni, ci -i se impune- să formeze un bloc solidar peste toată țara, pentru a-și uni priceperea și entuziasmul într-un efort comun; pentru a reînoui și consolida cel mai important organism politic ce este partidul național-țărănesc; ca strâns uniți în disciplina de partid, să ne dăm contribuția noastră modestă la opera de democratizare profundă și reală a României întregite. Să mergem de aci înainte împreună, sub acelaș drapel, și izbânda principiilor mari ale partidului nu va întârzia mult”³.

După cum se poate observa, se făcea un apel la unitatea tineretului național-țărănesc, ideal nerealizat până la acel moment. O altă constatare ar fi aceea că nu se vorbește nimic de chemăriști. La Bădăcin nu a participat tineretul care

facea parte din gruparea vaidistă. Din delegație nu făceau parte Viorel V. Tilea, Adam Popa și alți tineri fruntași politici apropiați ai lui Vaida. Asistăm la divizarea tineretului din Ardeal și Banat. Se formează două grupări: „chemaristă”, formată din apropiații lui Vaida Voevod și nou înființata grupare „acționistă”, formată din tinerii apropiați ai lui Iuliu Maniu.

Cum era de așteptat, gruparea chemaristă a reacționat vehement în urma apariției în presă a evenimentului de la Bădăcin și, în special, al apelului lansat de la Șimleu Silvaniei pentru unitatea tineretului național-țărănesc la nivel național. Chemariștii subliniază, în coloanele oficiosului lor, „Chemarea Tinerimii Române” că ei au preîntâmpinat demisia lui Iuliu Maniu din fruntea Partidului Național, în primăvara anului 1926 și că erau de acord cu revenirea lui în fruntea P.N.Ț. În aceste condiții „de unitară acțiune” față de Iuliu Maniu „o mână de oameni” au lansat, în presă, la începutul lunii ianuarie 1932, apelul de revenire a lui în politică. Cei care au lansat apelul nu au consultat și conducerea „Chemării” în privința textului, dar ei s-au autosesizat și au modificat textul. Din acel moment, „și pentru că scopul apelului ne era comun tuturor” ei s-au „abținut dela orice acțiune de combatere sau lămurire”. Dar, în momentul lansării apelului de la Șimleu, după întâlnirea de la Bădăcin, de nou înființata grupare acționistă, care se intitula „Acțiunea Tinerimii Române din Ardeal și Banat” a izbucnit scandalul. Chemariștii considerau că s-a dovedit, prin publicarea apelului de la Șimleu, „că adevăratul scop al apelului lansat nu a fost dorința sinceră pentru revenirea dlui Iuliu Maniu, ci destrămarea Chemării și crearea din ambiții personale a unei organizații tinerești”. În aceste condiții, ei subliniază că se vedeau „siliți a demasca această manoperă, care sub scutul unui nume iubit de toți”, încercau „slăbirea solidarității tineretului național-țărănesc”. De asemenea, afirmă că acum se adevereau zvonurile care circulau despre înființarea grupării, în momentul când se strâneau semnături pentru apel”. Considerațiile de mai sus au fost publicate în cadrul unui Comunicat, pe care chemariștii l-au dat publicității. În finalul comunicatului de presă se afirma că gruparea chemaristă funcționa în baza Statutelor aprobate în anul 1929 de Iuliu Maniu, Ion Mihalache și Virgil Madgearu. Ultimele cuvinte ale comunicatului arată clar de partea cărui fruntaș politic național-țărănist era gruparea chemaristă. Astfel, ei afirmă că vor continua să activeze „în slujba idealurilor neamului românesc și a principiilor partidului jalonate cu atâta pregnantă de Alexandru Vaida-Voevod (s.n.), Nație, Țărănime, Rege”⁴.

La Congresul provincial al organizației P.N.Ț. din Ardeal și Banat de la Cluj, din data de 28 martie 1932 se pune problema încadrării tineretului în organizațiile județene. Astfel, tineretul P.N.Ț., care purtau denumirea de chemariști și acționiști trebuiau să păstreze „contactul cu șefii de organizații județene, pentru activitatea lor adoptând directive dela centru astfel ca bătrânii și tinerii să lucreze în bună înțelegere”. Printre liderii lor se numărau și Adam Popa (chemarist) și Augustin Popa (acționist). Aceștia au și luat cuvântul la acest congres, expunându-și punctul de vedere⁵.

La data de 25 aprilie 1932 în urma hotărârilor congresului amintit, se convoacă ședința Comitetului județean al organizației P.N.Ț. Sălaj. Pe ordinea de zi era trecută și discutarea problemei organizației de tineret și încadrarea ei în organizația mare. Dar se constată că în județul Sălaj nu era cazul, deoarece tineretul era deja încadrat în organizația județeană. De asemenea, se știe că tineretul sălăjean era apropiat lui Iuliu Maniu, deoarece era județul lui natal⁶.

Un alt moment important l-a constituit Congresul Tineretului Național-Țărănesc, care a avut loc pe data de 10 septembrie 1933 la Câmpulung Muscel. În cadrul lucrărilor Congresului, președintele organizației național-țărănesc din

Vechiul Regat, Nestor Badea a declarat că se impunea ca P.N.Ț. să adopte un nou program politic. El a fost expus de către vicepreședintele P.N.Ț., Ion Mihalache, care a subliniat, printre altele, următoarele: „Deviza noastră să fie cea mai largă discuție și cea mai unitară execuție. Elanul tineresc trebuie utilizat și forța intelectuală pusă la lucru”⁷.

La Congres au participat 120 de delegați ai tineretului național-țărănesc din întreaga țară. Din Ardeal și Banat au participat 30 de delegați⁸.

Marele om politic sălăjean, Iuliu Maniu, acceptă să preia, din nou, conducerea partidului după alegerile parlamentare din anul 1932. La insistențele regelui Carol al II-lea acceptă, din nou, să preia și conducerea guvernului. Pe data de 30 iulie 1932, s-a întrunit Comitetul Central Executiv al P.N.Ț., la sediul partidului din Capitală. Au participat fruntașii partidului și un număr mare de parlamentari. Luând cuvântul, președintele interimar Ion Mihalache face o analiză a situației politice și arată greutățile pe care le avea de întâmpinat guvernarea național-țărănistă. Subliniază că în acel context politic și situație economică deosebit de grea, partidul nu se putea lipsi, „de serviciile și conducerea luminată” a lui Iuliu Maniu, care trebuia să revină în fruntea partidului. Ședința Comitetului s-a întrerupt la orele 12 și o delegație numeroasă s-a deplasat la locuința unde era cazat Iuliu Maniu pentru a-i cere să revină la conducerea P.N.Ț. La reluarea ședinței au luat cuvântul primul ministru Alexandru Vaida Voevod și Ion Mihalache, care îl roagă pe Iuliu Maniu să-și reia locul în fotoliul de președinte. În entuziasmul asistenței, Iuliu Maniu ocupă scaunul prezidial și rostește un discurs emoționant. Subliniază activitatea deosebită a lui Ion Mihalache, în cele 14 luni de interimat la conducerea partidului, afirmând că regretă „că d-sa nu a primit conducerea în mod definitiv, mai ales după dovada strălucită a înaltelor sale însușiri” pe care le-a dovedit. În condițiile date, declară că se supune „voinței” lui Ion Mihalache și fruntașilor partidului, „pentru că fiecare membru trebuie să se supună voinței obștești a partidului”. Mulțumește, apoi, lui Vaida și tuturor fruntașilor, „pentru solidaritatea și devotamentul” de care au dat dovadă „față de partid” și îi roagă să nu uite „nici o clipă că soarta unui partid nu are nici o valoare fără solidaritate și disciplină”. De asemenea, să-și facă toți un examen de conștiință și să-și dea seama că erau „mandatarii națiunii”, ai electoratului care a investit în ei cu „jertfe imense” să ajungă în fotoliile de parlamentari sau miniștri. Nu au ajuns la guvernare numai pentru preamărirea unei idei, ci pentru a realiza lucruri de care să se bucure și să se folosească întreaga națiune. Le reamintește că în politică este ca în război, în sensul că contau „nu atât intențiunile cât realizările și succesele”. Să fie toți „soldați devotați” ai P.N.Ț., care urmărea „realizări de lucruri de care să se bucure neamul și prin care să se înalte țara”. Subliniază că munca partidului urma să se desfășoare în jurul Tronului și Regelui, care, prin organizarea de noi alegeri parlamentare, „a binevoit să asculte glasul poporului”⁹.

Pe data de 18 octombrie 1932 toți fruntașii partidului, miniștrii și secretari de Stat, precum și ceilalți membrii ai conducerii de partid, s-au deplasat la Sinaia. Iuliu Maniu, însoțit de Virgil Madgearu și Mihai Popovici l-au vizitat pe Alexandru Vaida Voevod, cu care au avut o scurtă convorbire. Sosind și Ion Mihalache, Iuliu Maniu are o întrevedere separată cu acesta. La orele 12, Iuliu Maniu a fost primit în audiență la rege. Audiența a durat două ore. La ieșire, Iuliu Maniu a declarat presei că regele l-a însărcinat cu formarea guvernului. Nu a refuzat „această înaltă distincțiune”, dar l-a rugat pe Suveran să-i permită ca decizia să o ia numai după ce consultă și Biroul de conducere al partidului. Înainte de Iuliu Maniu au fost primiți în audiență Ștefan Cicio Pop și Nicolae Costăchescu,

președinții celor două Camere, care și-au exprimat convingerea că Iuliu Maniu era „cea mai aptă personalitate politică pentru a soluționa criza politică și pentru a forma noul guvern”¹⁰.

În cadrul audienței pe care a avut-o la regele Carol al II-lea, Iuliu Maniu subliniază că acceptă să formeze noul guvern cu condiția de a i se da mână liberă în conducerea țării. Aici făcea aluzie la camarila regală care se constituie în jurul Elenei Lupescu. El mai cerea ca regele să se reîmpace cu regina Elena, mama regelui Mihai, și să se încoroneze împreună, ca rege și regină, la Alba Iulia. Aceasta însemna că trebuia să o alunge de la Palat și din țară pe Elena Lupescu. În prezența lui Nicolae Titulescu și George Mironescu regele Carol al II-lea a fost nevoit să accepte, pe moment, condițiile impuse de Iuliu Maniu, având în vedere situația grea în care se găsea țara¹¹.

Iată ce notează și Constantin Argetoianu, în memoriile sale, despre acest moment delicat pentru regele Carol al II-lea. El spune că Iuliu Maniu a impus condiții, ceea ce regelui nu-i plăcea, „dar a cedat și el cu gândul să mai amâne venirea liberalilor, să se împace cu Titulescu și prin el cu Europa și a ales **să curețe definitiv pe Maniu** (s.a.). Dar, tot el completează, apoi, că regele Carol al II-lea „făgăduise tot, dar n-a dat nimic”, ceea ce explică de ce și-a dat demisia Iuliu Maniu¹².

În cadrul ședinței de Birou a conducerii P.N.Ț., care a avut loc după audiență, la hotelul „Caraiman”, Iuliu Maniu a luat cuvântul și a afirmat următoarele: „Vremurile sunt grele și partidul nostru a fost chemat să facă sacrificii mari. Trebuie deci, ca să fim înțeleși asupra liniilor generale și asupra tuturor problemelor mari cari privesc guvernarea”; că apreciază „personalitatea strălucită” a lui Nicolae Titulescu și va merge personal la el pentru a-i face invitația de a primi portofoliul de Externe, „discutând mai întâi cu dsa asupra politicii externe ce vom face”, având în vedere că el nu era membru al P.N.Ț.¹³.

Noul guvern Maniu a depus jurământul pe data de 20 octombrie 1932. Se preconiza instaurarea unei politici „de mână tare”, atât pe plan intern, cât și pe plan extern. Iuliu Maniu sublinia că a primit mână liberă din partea Suveranului în toate privințele. După depunerea jurământului are loc prima ședință a guvernului, care s-a ocupat de programul de guvernare.

Deși Vaida a declarat că va accepta să facă parte din guvernul Maniu, în cele din urmă nu a acceptat. El a fost consolat de regele Carol al II-lea, care l-a primit în audiență și i-a oferit ordinul Marele Colan Carol I, pe care el îl purtase pe vremea când era principe moștenitor. De asemenea, nici colaboratorii săi politici apropiați, precum Viorel V. Tilea sau Emil Hațieganu, nu se regăsesc pe lista guvernului Maniu.

Regele Carol al II-lea își accentua implicarea în politică manevrând oamenii politici la vârf ai țării, pregătindu-și momentul instalării propriului regim autoritar. Pentru moment reușește să tensioneze relația dintre Iuliu Maniu și Vaida Voevod, etapă în slăbirea unității P.N.Ț. Rigurozitatea și pragmatismul ardelenilor nu îi convenea Suveranului, mai înclinat spre aranjamente de culise și oameni politici maleabili intereselor sale.

În ceea ce ce privește programul noului guvern, primul ministru Iuliu Maniu declara că va continua opera guvernului Vaida, subliniind liniile sale generale: ordine și autoritate în stat; stabilizarea monetară, considerată „o dogmă a guvernului”; descentralizarea administrativă; măsuri pentru combaterea efectelor crizei prin scăderea impozitelor agricultorilor, meseriașilor și liber profesioniștilor; continuarea tratatelor cu Rusia¹⁴.

Cu toate eforturile pe care le făcea guvernul Maniu de a scoate țara din criză, regele Carol al II-lea nu putea uita, și nici să pună în practică, condițiile impuse de Iuliu Maniu la preluarea guvernului. Spre sfârșitul anului 1932, relațiile dintre

cei doi s-au deteriorat grav, ducând spre o ruptură definitivă. Carol al II-lea căuta un pretext pentru a se dispensa de Iuliu Maniu. Suveranul nu suporta să fie tratat ca un elev de către profesor¹⁵.

Ocazia s-a ivit curând, ca urmare a izbucnirii unui conflict între doi reprezentanți ai Camarilei regale, în speță generalul Constantin Dumitrescu, tatăl lui Puiu Dumitrescu, secretarul particular al regelui și prefectul poliției Capitalei, pe de o parte și Ion Mihalache, ministru de Interne în cabinetul Maniu. Ca urmare a abaterilor grave pe care le-au săvârșit cei doi, ministrul de Interne a elaborat un proiect de decret privind înlocuirea lor din funcție. Însă, regele Carol al II-lea a refuzat să semneze decretul, afirmând că nu exista nici un motiv pentru ca cei doi colaboratori ai săi să fie destituiți. În urma acestui incident, care submina puternic credibilitatea guvernului Maniu și simțindu-se profund jignit, Ion Mihalache, sfătuit de Iuliu Maniu, și-a înaintat demisia de onoare din guvern, pe data de 8 ianuarie 1933¹⁶.

Ironia sorții face ca tocmai pe data de 8 ianuarie 1933 Iuliu Maniu împlinea vârsta de 60 de ani, din care peste 40 pe tărâm politic național. Chiar în acea zi, la Șimleu Silvaniei, orașul său natal s-a organizat, în cinstea lui, o întrunire festivă în cadrul căreia a fost numit cetățean de onoare al orașului. Și pentru gruparea promanistă a tineretului național-țărănesc a însemnat un moment deosebit¹⁷.

Divergențele dintre cele două grupări (acționistă și chemaristă) ale tineretului național-țărănesc din Ardeal și Banat se vor stinge abia după ce la Alexandru Vaida Voevod pleacă din P.N.Ț. și înființează o nouă formațiune politică denumită „Frontul Românesc”, cu vădite idei de extremă dreapta și favorabile instaurării dictaturii regale.

În ceea ce-i privește pe tinerii rămași în P.N.Ț., ei vor fi soldați credincioși și ucenici ai mentorului lor, Iuliu Maniu, un adevărat simbol al Ardealului încă de atunci. Din anul 1937 secretar al președintelui P.N.Ț. devine o tânără speranță a politicii românești de atunci, cel cei va urma la conducerea partidului după 1990, după 45 de ani de regim comunist, feciorul popii din Bobota, Cornelii Coposu.

Marin POP

1. Vezi scrisorile adresate lui Ion Mihalache, vicepreședintele P.N.Ț. și lui Virgil Madgearu, secretar general, în Marin Pop, „Secvențe ale vieții politice interbelice. Un exemplu de moralitate – Iuliu Maniu, în rev. *Caiete Silvane*, nr. 4 (63), aprilie 2010, p. 28-29

2. Din delegație făceau parte Cornel Bănuș, Pavel Pavel, Victor Jinga, profesor la Academia Comercială din Cluj, Aurel Leucă, fost deputat, Augustin Popa, fost deputat, Coriolan Suciu, profesor, Ionel N. Palade, avocat, Virgil Solomon, medic, fost deputat, Cornel Pop, Ilie Lazăr, Gheorghe Mărie, Ionel Pop, Simion Pop etc.

3. Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), *fond Ion Mihalache*, dos. 6, f. 116-118; *Patria*, nr. 34, 16 februarie 1932, p. 1; *Românul* (Arad), nr. 8, 21 februarie 1932, p. 1-3

4. A.N.I.C., *fond Ion Mihalache*, dos. 6, f. 112, 118 și 122

5. *Gazeta de Duminecă*, nr. 13-14, 3 aprilie 1932, p. 3

6. Idem, nr. 17-18, 1 mai 1932, p. 3

7. *Patria*, nr. 197, 12 septembrie 1933, p. 4; I. Scurtu, *Istoria Partidului Național Țărănesc*, Ed. Enciclopedică, Buc., p. 219-221

8. *Patria*, nr. 233, 11 octombrie 1933, p. 1

9. Idem, nr. 149, 29 iulie 1932, p. 1, 4

10. Idem, nr. 214, 19 octombrie 1932, p. 1; nr. 215, 20 octombrie 1932, p. 1

11. I. Scurtu, *op. cit.*, p. 182

12. C. Argetoianu, *Memorii*, vol X (1932-1934), p. 217-218

13. *Patria*, nr. 215, 20 octombrie 1932, p. 1

14. Idem, nr. 218, 23 octombrie 1932, p. 1

15. Pamfil Șeicaru, *Istoria partidelor naționale, țărănist și național-țărănist*, vol II, Ed. Carpați, Madrid, 1963, p. 170

16. I. Scurtu, *op. cit.*, p. 186

17. *Gazeta de Duminecă*, nr. 3-4-5, 22 ianuarie 1933, p. 2-3

Obiceiuri și credințe legate de protecția și creșterea copilului în Zona Etnografică Sălaj

În zona etnografică Sălaj, nașterea unui copil prilejuiește ample manifestări de bucurie, dând naștere unor credințe și ritualuri cu un profil aparte. Din multitudinea acestora, punem aici în lumină doar pe cele privitoare la siguranța și creșterea copilului, *copilărie* însemnând, conform mărturiilor de pe teren, vârsta de până la șapte ani - *prima copilărie*, respectiv de la șapte la paisprezece ani - *a doua copilărie*.

Astfel, informatoarele de vârstă mai înaintată au subliniat, în mod insistent, următoarele aspecte ale realității pe care o supunem cercetării de față: leagănul putea fi pus ori-când în mișcare, prin intermediul unor sfori. Copilul foarte mic era purtat într-un leagăn așezat pe cap, sau într-o traistă, legată la spate. Copiii erau alăptați de mamă, nu de o doică, erau îmbrăcați și încălțați modest, austeritate care îi călea de mici, îi fortifica, în vederea supraviețuirii într-un mediu adesea ostil.

Copilul participa la activitățile casnice, îndată ce vârsta îl recomanda pentru aceasta. Îngrijea vitele, porcii, deprinzându-se cu unele îndeletniciri din gospodărie, în vederea câștigării pâinii, cu forțe proprii, cât mai devreme, contând, după cum s-a văzut, ca brațe de muncă, încă de la o vârstă fragedă - fapt care contrastează flagrant cu mentalitatea și civilizația spațiului citadin de azi.

Scara de valori a societății tradiționale impunea ca băieții să fie un prilej de bucurie mai mare decât fetele, deoarece prin ei nu se pierdea numele, nu se fragmenta nici patrimoniul, nici unitatea familiei, în timp ce fetele, pentru a se putea căsători, aveau nevoie de zestre, fapt care diminuă, nu sporea, ca în cazul băieților, averea familiei, așa cum vin să ne releve informațiile subiecților intervievați.

Aceeași scară de valori impunea păstrarea cu sfințenie a onoarei fetelor, *păzirea cinstei*, fapt care sporea vigilența părinților și a celor din familie, generând griji în plus, tulburare și complicații iremediabile, dacă se întâmpla ca fata să rămână însărcinată, în afara cununiei. În cazul unor accidente de acest fel, dezonoarea familiei trebuia răscumpărată, prin sporirea zestre și acceptarea unor condiții, de care, în alt context, nici nu ar fi fost vorba. La toate acestea, se adaugă o rușine care compromite ireductibil numele familiei respective, rușine care se mai putea estompa dacă băiatul accepta să o ia în căsătorie. Și așa, mentalitatea colectivă sancționează aspru și nu uită abaterea de la normă, adică botez înaintea căsătoriei: „Așe-i la unii moda, să facă coptii înainte de căsătorie, la cununie coptilu țâne poala lu mănecă, trena, cum să zăce la oraș la coada rotiei. După aceie să gândească să și cunune părinți, bugăt de mulți stau așe ni tăta viața necununați, și să miră că au necazuri și greuătăți. Statu așe, în afara lu Dumnezău este o desfrânare, pedepsă cu boală și coptii cu tăt feliu de handicap. Orice posturi, rugăciune și jertfă ai aduce la beserică nu valorează

ză nimică, numa îți chemi osândă, nu-s plăcute în fața lui Dumnezău.” (Sabou Ana)

Nivelul de trai scăzut nu permitea părinților o prea intensă atitudine de afecțiune față de copiii lor, cel puțin nu o exteriorizare și manifestare a acesteia, în contextul în care familia era numeroasă, cel mai adesea, compusă din cel puțin șase copii, al căror număr, de altfel, nu era controlat prin diminuarea fecundității. În plus, condițiile vitrege de existență, duritatea muncilor, adesea suprasolicitante, privațiunile de tot felul aveau drept urmare, o indiferență și o neglijență care se soldau adesea cu infanticid, voluntar sau involuntar cum ar fi asfixierea, aspect discutat amplu de cercetători. Deși avortul și infanticidul intrau sub incidența penală, cazurile de abatere de la norme au fost multiple, încadrabile la limita între neglijență și ignoranță. Cu toate că se cunoștea faptul că astfel de delikte au dimensiuni irecuperabile, în plan individual și social deopotrivă, ele nu au putut fi evitate, în multiple cazuri.

Cei participanți la interviu au subliniat cultul pentru îngrijirea sănătății fizice și morale a copiilor și pentru integrarea lor în societate, actul nașterii fiind investit și cu funcții sociale, dovadă sunt obiceiurile și riturile care se perpetuează, în ciuda mutațiilor survenite în satul sălăjean, mai ales în perioada postdecembristă. Sub această zodie se înscriu și următoarele răspunsuri, alese pentru forța lor grăitoare: „În leagăn, coptilu să hie cu capul spre răsărit. Să nu se leji-ne leagănu gol, că moare pruncu. În leagăn să așterne paie, scutece, perină tare pântu cap. Să pune-n leagăn la băiat, lucruri de-a lu tată-său, să hie harnic, la fată de-a mă-sii, să știe toarce, lucra cu ață, ac, fuior, cânepă”. (Sabou Ana)

„Să lega ceas de rău de prunc, dacă mă-sa îl lăsa sân-gur, nu pute durni, să tot spărie, să pune tămăie și cruce. Să nu hie lăsat singur cu căne o măt, că-i de rău. După ce-l scălda, mă-sa scopte în ciupă, în cruce, să alunje ce-a hi rău de alungat. Copilu să ciupăie sara, să potă durni bine. I să pune la mânăuță fir roșu și cruciță, să nu să dioată. Dacă îi era rău, zdera și era sămn că l-o diochet. Mama îi descânta, pune apoi cărbuni în apă, apoi copilu face baie și era spălat pă față, pă mânăuțe. Nici cu căne, nici cu piscică (...) iera vorba c-o lua boală cănească... Se apărau că ierau femeie bătrâne care le descânta și zăce că dispare după aceie.” (Text magnetofon, nr. 2204Ie, inf. Ghilea Ana, 50 ani, 4 clase, Iaz, culeg. V.Florea, 22.10.1972)

„Nu (cânta când îl pieptăna sau îl îmbrăca). Numai atunci când trebe să dormă. Atunci îi cântau.” (Text magnetofon, nr. 2204Ix, Ghilea Ana, 50 ani, 4 clase, Iaz, culeg. V.Florea, 22.10.1972)

„La fetețe, după ce să naște, i să dă mai demult să beie din clopot, să aibă glas frumos.” (Text magnetofon, nr. 08211, Chețe Victoria, 70 ani, Turian Elisabeta, 38 ani, Gârbou, culeg. Ioan Andrau, 13.07.1970)

„În casa în care era coptil mnic, pute intra numa femeie curată. De nu era curată, spune d-afară: << să hie copilu mai curat decât is io.>> Coptilu nu-i bine legănat în gol, să nu moară. Ca să nu fure somnu copilului, să pune lângă el, când durne sângur, o pană și on cuțât, ca să-l apere de necuratu.” (Text magnetofon, nr. 08211, Chețe Victoria, 70 ani, Turian Elisabeta, 38 ani, Gârbou, culeg. Ioan Andrau, 13.07.1970)

„Am auzât că dacă be apă din clopoțal, când îi mnic, ho-rește mândru. Să nu dormă după naștere, că pote muri (...) Când vine cineva, îi lasă somn, și să nu șadă pă patu femeii care o născut, că să umple de țâță. Îi lăsa somn, o scamă, on sâmn. O lână roșie la mână, să nu să diuată, o cruce, pune cuțātu și pune în leagăn, să nu să sparie. Dacă vine o femeie necurată și nu spune, să spurca pruncu. Îl spăla atunci în apă muietă în polile în care o născut. Trebe spus: <<Hie pruncu curat, că io nu-s curată.>>” (Text magnetofon, nr. 08242, Gârbou, Ilieș Maria, 71 ani, culeg. Ioan Cuceu, 16.07.1970).

Animalele cu care nu trebuie lăsați copiii: „cu porci, că cum s-o-ntâmplat și la noi (...) i-o mâncat dejitile (...) Era de un an, dă doi ani copilu. (...) Și ghina-i scote uâtii. Îl ciocă-nește. D-apoi și câștile, că (...) îl mușcă”. Adormitul, îmbră-catul copilului: „<<Nani, nani pruncu mami/ A, a, a țucu-te mama/ Și tu copilașu mami/ Noi om dorni/ Și-om crește mare/ A, a, a țucu-l mama/ Nani, nani cu mama/ A, a, a țucu-l mama” (...) Dacă-i mai bătrână, amu nu mai îmblă cu d-aia, numa: <<A, a, a țucu-te mama/ Nani, nani pruncu mamii.>> Când îi îmbrăca? Numa atâta: << să fii bunuț, că-i mere-n buă/ Să fii bunuț, că merem să ne cumpărăm ceva. (...) No, fii bun, hai să merem în buă, să ne îmbrăcăm, că-ți dă mama și haine, merem în buă, merem, vedem acolo alți coptii.>>” (Text magnetofon, nr.2202Id, Jurcuț Sânza).

„Să nu-i dai să sugă din țâța stângă așe mult, că a hi prost, slab de cap, dă-i mai mult din cee dreaptă, să hie lu-minat, iscusit, meșter. Să nu să treacă păstă un coptil culcat, că ala nu mai crește degrabă, așe rămâne. Dacă s-o întâm-plat de ai trecut, mai treci o dată tât așe păstă el. Să-l lași pă prunc să mai iasă și-n ploie, că ploia îi binecuvântată, mană cerească și copilu crește mare și bogat ca ploie. Când dorme, astupă fereștile, să nu vie duhu necurat să-i fure somnu.” (Bonțe Ana)

„Mi-s urâte mamele care dau din gură la coptil, după ce le mestecă ele primaș dată, ala nu-i lucru bun, ia bolă de la mă-sa din gură. Nu-i frumos și ia puți gura la prunc. Să nu-l lovești cu mătura pe un coptil, ala nu mai crește, nici nu să căsătorește. La fiecare coptil, Dumnezo îi dă un înger păzitor, de la botez până la moarte, care să-l apere și să-l păzească. Să nu tacă ca peștile, să nu-i deie de mâncat peș-te, până nu începe a vorbi. Orișcât de obosită ar și mama, tât să scolă la coptil, dacă-l aude că plânje. Tata n-are trea-bă, pote dormi liniștit. Mama-i mamă, doră ea l-o făcut. Cu spălatu mai greu ca pă la oraș, numa pă față, pă mânuri, pă pticioare sara, să nu urce cu tină în pat. Duminica să mai încălze apă și să spăla păstă tât.” (Bonțe Ana)

Această problematică, a îngrijirii copiilor a intrat în atenția cercetătorilor, care i-au subliniat însemnătatea: „Nou-născutul era obiectul unei griji deosebite, această perioadă fiind socotită extrem de favorabilă intervenției elementelor malefice. Copilul nu era lăsat niciodată singur în casă și avea întotdeauna la cap un cuțit sau foarfece și o pană de găină. Împotriva deochiului, i se legau de încheietu-ra mâinii un fir roșu de lână și o scoică. Fire roșii de lână se așezau și la ferestre și uși. Unele interdicții rămâneau vala-

bile în întreaga perioadă de alăptare. Astfel, era interzis ori-cărei persoane străine să se așeze pe patul copilului sau pe locul ocupat anterior de mamă, deoarece, <<lua laptele>>. Remediul era starea de veghe a mamei, care semnală greșea-la celui în cauză și îi dădea să bea apă din pumni. <<Luarea somnului copilului>> sau <<spurcarea>> lui puteau fi evi-tate prin aceeași stare de trezire a mamei, element ce revine ca un leitmotiv pe întreg parcursul obiceiurilor de naștere. Străinii cărora li se amintea de către mamă pericolul luării somnului, își smulgeau un fir de păr sau un fir de ață din haină și îl lăsau pe patul copilului, spunându-i: <<îți dau somn>>”. (Ioan Augustin Goia, *Zona etnografică Meseș*, Ed. Sport-Turism, București, 1982, p.144) .

„Copiii trăbă educați de acasă, să nu aștepți să margă la școală, să-l educe profesorii. N-au i vreme di-alea, ii trăbă să predeie. De educație, părinții și nașii trăbă să se ocupe. Să nu steie cu derbedeii pe uliță, fetele trăbă să fii tât cu uâtii pă ele, să nu te facă de rușine, mai trăbă și câte o bă-taie, că-i ruptă din rai. Trăbă duși de mici la biserică, să se învețe. Vezi că tât ce vâd la tine fac și ii. Să te vadă că te roji, că te pui sara în jerunți, că țai post, că cinstești iconile, să te spovedești și să te împărtășești des, să nu să îndepărte-ze îngeru de la tine, ca atunci ala necurat tare ușor se pote aproptie. Copiii până la șapte ani să pot împărtăși fără spo-vadă, și la săptămâna, să crească curați, sub ocrotirea Maicii Domnului și a îngerului păzător. Lapte nu-i dai înainte cu juma de ceas, ca atunci când vomită sau răgâie, dă împar-tășania afară. Cam după trei ani, îl duci la împărtășanie cu stomacul gol.” (Bonțe Onica)

„Coptilu, de când îi mare, muncește cât pote, îi dus păstă tât cu a lui, face și el ce poate, au și ei un rost în casă, să le ajute să le fie de folos, că până amu numa o mâncat, n-o contribuit cu nimic. Are și el de amu obligații, trăbă să se obișnuiască cu viața grea. Fetele țasau, spală la vale hainile, băieții mărg cu vitele, acolo să mai jocă, pă câmp îi lumea lor. În gospodărie, încarcă, ajută la descărcat, dacă au frați mai mnici, cotă di ii, spală cârpile lor, le mai dau și mân-ci câti oarice. Mai câte unu stă gazdă de casă, să nu hie casa chiar goală, de vine cineva. La făcut de mâncare, pângă mă-sa, tât pă lângă polile ii, să mai împiedica mă-sa, mai suduie, da tât îi erau dragi copiii, că erau a ii. Mai fac focu, mai aduc lemne, învârt în oală, când este ceva pă foc, stau acolo să nu iasă pă foc, aruncă cenușe în grădină pă porodici, eu pepti di pă hribe, cu găletuța adună nuci, prune, pere, mere, ptersici de pă la die, ajută care la ce-i vrenic.” (Bonțe Ana)

„Trăbă să lucre, dacă vreu să mănce, trăbă să pună mâna, când is mari, le trăbă pământuri, tât să le dai. Copiii au drept de avere părintească, mai ales acii care n-o fost dați la oraș să facă școală, să învețe meserie. Amu aiște nu sar tare cu gura, că o fo tât plecați, nu o pus umăru în gospodărie, o fo cu școlile, o rămas cielați, între care se împarte averea, că o și contribuit la ea. Că cine muncește pământurile alea? Dacă tăți se duc pă la oraș, să facă școală? Băiatu mai mnic, de obicei, rămâne în casa părintească, la cielați li să con-struiește casă, după ce stau câtăva vreme în casa părinților, să duc la casa lor, care au din ce să-și facă casă, care nu, stau tăți păstă olaltă. Ala de rămâne-n casă are datorie de-a-i sprijini pă bătrâni.” (Topan Mariana)

„De mâna coptiilor ce să năște, li să lega un hir de lână de oaie, roșu, ori și cu cruciuliță, să nu să leje nimeni dă prunc. Coptiții ce să nasc cu șapcă roșie și cu codiță pă cap ori hi strâgoi. Moașa, ca să nu hie strâgoi, îl dezlega pă ceva mese-

rie, cum s-o-ntâmplat în sat cu Magdaș Alexandru, pă care moașa l-o slobozât pă tâmplărie și îi mare meșter.” (Text magnetofon, nr. 08211, Chețe Victoria, 70 ani, Turian Elisabeta, 38 ani, Gârbou, culeg. Ioan Andraș, 13.07.1970)

„Scuticile, de era fată, să făceu din rotia mâne-sa, de era băiat, din hainile lu tată-său.” (Topan Mariana)

Așternutul din leagăn era din paie moi, cârpite cu un cearceaf, leagănul era confecționat din lemn și în el se puneau busuioc, cruce, carte de rugăciuni, tămâie, pentru a-l feri de duhurile necurate. Copilului i se confecționa o suzetă, o bucată de pânză, în care se puneau miere sau zahăr. O mătură sau obiecte din fier erau puse lângă leagăn, când mama era nevoită să-l lase singur. Musafirii trebuiau să lase o scamă la plecare, pentru a nu fura somnu copilului, trebuiau să-l scuie, pentru a nu-l deochia. Înainte de botez, hainele copilului nu se lasă la uscat după ce apune soarele, să nu intre duh rău în ele și să le spurce, umplându-l de bube pe copil. De asemenea, apa în care se scaldă, va fi aruncată la loc ferit, lângă un gard sau pe flori. Seara, după ce se mătură gunoiul, se lasă după ușă până dimineața, pentru a nu arunca norocul copilului. Mama nu trebuia să stea cu spatele la copil, că-l fură duhuri necurate și miroase gura.

„De vre ca pruncu să fie tăt roșu în obraz, să-l frece pă obraz cu buricu, i să pornește atunci sânjile pân tăt corp”. (Ciubăncan Maria)

Practicile legate de supravegherea nou-născutului aminesc și de faptul că, înainte de molitvă, copilul nu trebuie lăsat singur în casă, deoarece duhurile necurate îl slutesc sau chiar îl pot schimba, cu un altul, schilod, urât. Un an de la naștere, cât copilul e predispus la deochi, i se leagă un fir roșu la mână, pentru a-l proteja de ochi răi. Cultura și știința de carte a atins, în zilele noastre, un anumit nivel care atrage după sine dispariția credințelor de acest gen, așa cum ni se dezvăluie realitatea de pe teren.

În satul tradițional, erau trasate mamei numeroase restricții, privind atât sănătatea acesteia, cât și a copilului, de pildă botezul de urgență, în cazul în care copilul se crede că nu va supraviețui sau apelul la preot, vrăjitori, descântători, în cazul în care părinții erau împovărați cu un copil cu handicap. Acesta era pus pe seama acțiunii malefice a celor răuvoitori, care au îndreptat prin vrăji, blesteme, *boscoane*, toată ura, împotriva lui, slujindu-l, îmbolnăvind-l sau chiar omorându-l. Intervențiile malefice erau contracarate printr-un demers complex din partea părinților, în primul rând, ce cuprindea, pe lângă post și rugăciune, un întreg proces de purificare și de pregătire spirituală. Deficiențele și mortalitatea infantilă, atribuite, de altfel, maleficului, își găsesc explicația, mai ales, ținând cont de condițiile socio-economice și sanitare extrem de precare.

Fierului îi erau atribuite valențe protectoare, astfel că, în absența mamei, care trebuia să-l supravegheze foarte atent, mai ales în cele patruzeci de zile de dinainte de botez, suplinea scutul protector în fața acțiunii vătămătoare a răului: „nu ieșau nici până afară, puneau cuțat, ciocan, săcure, seceră, la capul copilului, noaptea arde o lumânare, să nu vină necuratu să-i facă oarice, că nu-i mai bun de nimic, după aceea, de să atinje de el, ș-apoi Domne feri aia viață, și a lui, și a părinților, bieții! Așe am mai auzat că o fost pân alte părți, muți, uârzi, surzi, cu picioare beteje, nu-și puteau ține capul, făceau spume la gură, nu creșteau, le rămânea mintea tăt slabă, n-ai putut face nimic cu ei. No, acolo n-o fo lucru curat. Să zăce că să plătesc păcatele și până la

a șeptea generație, nu să știe pă cine cade. No, acie coptii ce vină o avut de s-o născut așe? Că de unu, de altu mai zăci, că o fost curvar, bețiv și o plătit, de i s-o întâmplat ceva rău, da pruncii de țată ce păcat au? Cade pă ei ceva din spate, păcate grele, nespovedite, necorectate în timpu vieți, și trăbă curățate, spălate, trăbă ales cineva din ala neam, să-i mântuiască. Îi pote scote și din iad, prin suferința lui, îi pote rădica. Tăt unde-i firu mai subțare să rupe tătdeauna. Tăt pă ala curat și nevinovat ptică, nu te teme că nu ptică pă ala rău care merită...” (Bonțe Ana)

„Coptiile născuți vara îs mai răi de frig, trăbă grijii în prima lor iarnă, să nu să bolnăvească. Cu ciie născuți iarna, n-ai treabă îs căliți. Îs spălați și cu apă rece, stropiți, să să obișnuiască temperatura corpului, să nu hie jingași, că nu știi în viață ce-i așteaptă. Și au nevoile lor, mănăcă părete, găinaț uscat, de ala vechi, de-o stat la sore, pământ, furnici, carbuni, ce le cere corpul, substanță ce-s în organismul lor și le trăbă, îi știu ce-i mai bine păntu ei. Că și cânilor și pisica mănăcă iarbă când le trăbă, păntu burtă. Dejeaba îi ferești”. (Topan Mariana)

Pe măsură ce copiii creșteau, se diminuau și grijile, temerile: „la noi nu-i valabilă zicala *Coptii mici, probleme mici, coptii mari probleme mari*. După ce cresc, își mai poartă și sânguri de grije, că nu poți hi tăt după fundul lor. La țară, vezi cumu-i una, alta, nu-i ca la televizor, vii de la servicii și șezi, la țară nu-ți tinește de nimic, nici la masă nu pe ne adunăm. Măncăm care cum putem, pă câmp, ducem cu noi, mănăcăm rece, nu încălzită atâta mâncare, să hie numa ceva la stomac, să nu zăci că n-ai mâncat.” (Bonțe Ana)

Impuritatea gravidei se transmite și copilului, fapt ce impune tabuuri și rituri de apărare, de exemplu împotriva bolilor, a duhurilor rele, a deochiului.

„Zăce că-i pune carte dă rugăciune la cap și pană, ca să nu să sparie, să nu să-nștimbe, că zăce că umblă și îl înștimbă. Și să nu să întorcă mama lui cu spatile cătă el, că nu-i bine, până îl duce la botez. Că zăce că ala să înștimbă, că dorme cu spatile cătră el. No, așe spune”. (Text magnetofon, nr. 22011i, Jurcuț Sânza, 59 ani, Drighiu, culeg. V.Florea, 20.07.1972)

Încreștinarea copilului cântărește foarte mult în concepția populară, botezul fiind așezat, alături de celelalte Taine, la loc de cinste. Ceremonia prilejuită de botez „este momentul de integrare a copilului în comunitate, de confirmare a existenței lui, ca ființă socială.” (Constantin Eretescu, *Folclorul literar al românilor. O privire contemporană*, Ed. Compania, București, 2004, p.87)

Rolul de agent al ceremonialului nu-i mai revine moașei, ci atribuțiile de agent sunt transferate către nași la botez, relația fini-nași se pecetluiește, impunând relații reciproce, pe parcursul întregii existențe, așa cum evidențiază și Constantin Eretescu: „Cum, cel mai adesea, nașii nu făceau parte din neamul copilului, alegerea lor avea rostul de a amplifica rețeaua relațiilor sociale prin antrenarea unor persoane până atunci străine, în grupul celor care aveau să protejeze copilul. Alături de părinți, nașii devin mentorii copilului, părinții săi spirituali.” (Constantin Eretescu, *Folclorul literar al românilor. O privire contemporană*, Ed. Compania, București, 2004, p. 87)

În zilele noastre, după cum s-a observat în cercetările noastre, sărbătoarea ia forma profană a distracției în sânul familial, textele literare ce însoțesc obiceiurile sunt puține, trădând nivelul avansat de estompăre, în care se găsește an-

samblul obiceiurilor legate de acest moment al existenței.

Lângă copil se așezau câteva obiecte cu proprietăți magice, o mătură, o cruce, carte de rugăciuni, un obiect din fier, tămâie, usturoi, cu scopul de a îndepărta duhurile rele.

Conform *Dicționarului de simboluri*, fierul este considerat „Simbol al robusteții, al asprimii, al îndârjirii, al rigorii excesive și al inflexibilității, însușiri pe care, de altminteri, calitățile fizice ale metalului nu le confirmă decât în parte. (...) Lipsa de noblețe a acestui metal nu este o noțiune constantă: dimpotrivă, la multe popoare, fierul a avut o valoare sacră, fie că, având o origine meteoritică, a fost considerat căzut din cer, fie că, în cazul originii lui terestre, el conține datele embriologiei tradiționale. Dar, simbolismul fierului este ambivalent, asemeni celui al artelor metalurgice: fierul protejează împotriva influențelor rele, dar este și cel care le produce, el este agentul principiului activ care modifică substanța inertă, dar și instrumentul satanic al războiului și al morții.” (*Dicționar de simboluri*, Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, Ed. Artemis, București, 1995, p. 45)

Conform aceluiași dicționar, mătura este „modest instrument casnic, în aparență, mătura nu este mai puțin semnul și simbolul puterii sacre. În vechile temple și sanctuare, măturatul era în slujba cultului: trebuie curățit solul de toate elementele pângătoare din exterior și aceasta nu putea fi făcută decât de mâini neprihănite. (...) Aceste mături care alungă praful, ar putea să lovească și să pună pe fugă musafirii nevăzuți, geniile protectoare ale căminului.” (*Dicționar de simboluri*, Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, Ed. Artemis, București, 1995, p. 289)

De asemenea, în dreptul cuvântului *metal*, aflăm consemnate următoarele: „Simbolismul metalelor cuprinde un aspect dublu: pe de o parte, cei care le lucrează, ca de pildă fierarii, au fost adeseori parțial excluși din comunitate, activitatea lor de natură *infernală* dovedindu-se primejdioasă, pe de altă parte, ei au jucat uneori, dimpotrivă, un rol social capital, iar meseriile lor au putut sluji drept temei unor organizații inițiatice (misterele cabirice din Grecia antică, unele confrerii chinezești și africane). Primul aspect ar trebui să fie și cel mai important, căci originea minereurilor, legătura dintre vatra fierarului și focul subpământean, deci iadul, sunt semnificative.” (*Dicționar de simboluri*, Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, Ed. Artemis, București, 1995, p. 294)

„Nu știi cine ce-ți pote aduce în casă. Dacă vine o femeie cu ciclu, dacă nu spune <<io-s urâtă și murdară, pruncu aiesta să nu hie ca mine, ci frumos și curat și sănătos>>, atunce tăt să umple de bube. Cum mai scapti de ele? Mai bine întrebzi, să nu se întâmple nimica. Pântru ca să previi, pui un fir roșu de ce ai, de lână, de ață, dint-o haină descusută, agheți la pragu ușii să nu să vadă.” (Ciubăncan Maria)

„Când vine cineva, la plecare, să scoptiască păstă prunc, să nu-l vadă uăti răi, să pună pă el o scamă, să nu ieie somnu. Îi urează să crească mare, cuminte, sănătos. Să nu-l lași să-l sărute nime, mai ales când dorme, că-i fură somnu, să nu ieie nimica din leagăn, să aibe glas mândru, să știe a hori fain, să-i dai apă din țângalău.” (Rusu Rozalia)

„Să nu-l lași niciodată sângur. Pui o bucată de fier, o carte de rugăciuni, o cruculiță să-l păzească. Necuratu îi ciudă pă prunci mici, cât is de curați, vrea să-i spurce, să-i înștimbe, să-i urâtască. Mulți să bolnăvesc așe și nu știi nime ce au. Da înjeru păzător îl apără, îl primește la botez, de aceie, înainte de botez, trăbă să grijești mai mult de el, că n-are

înjer să-l păzească. Mai ales, afară de-l lași sângur, scuipi păstă el, fă cruce pă locuțu unde-l pui, păstă copil așe, deasupra legănelului, să hie păzit. Crucea îl păzește de cel rău.” (Sabou Ana)

„Să stai numa cu fața cătră el, mai ales, când îi la ciclu, tăt îl spurcă pă prunc și ies bube. Să-i dai țăță pă prag, mai ales în zălele de post, să hie bine, curat și sănătos.” (Bonțe Onica)

Specialiștii aduc în discuție această complexă dimensiune a realității, accentuând diferitele ei fațete: „Problema copiilor are și un alt aspect. În viața de familie, copiii au relații nu numai cu părinții lor, ci ei au legături stabile de viață între ei. Copiii au o lume a lor aparte, cu o viață sufletească și o activitate care nu este aceea a oamenilor mari. Ba se poate spune că, în anumite împrejurări, totalitatea copiilor unui anumit grup social formează o adevărată unitate socială, care-și are, deși în forme embrionare, sisteme de organizare și reguli sociale proprii. Această lume a copiilor este, desigur, o lume care întrece pe cea a familiei propriu-zise, căci alte comunități sunt cele care o determină. În afară de cercul familial, viața copilului este determinată de: școală, mahalale, grupuri de joacă și de prietenie, grupuri constituite pe vârstă și sex, care, la rândul lor, țin seama uneori de criterii care atârnă de rasa, starea socială, religioasă, situația economică a părinților. Aceste unități sociale ale copiilor constituie un fenomen independent de cel al familiei, uneori putând exista chiar conflicte între viața copiilor în familie și cea din lumea lor proprie. (...) Sentimentul de rudenie, creșterea laolaltă, comunitatea părinților, similitudinea de educație și de soartă, duc, în mod firesc, la nașterea unui grup simpatetic în sânul familiei, format din toți frații și toate surorile, în care se pot adăuga, în mod larg, și verii și celelalte rude-copii, în condiții a căror determinare va trebui s-o urmărim. Dar deosebirea de vârstă, fatală între frați și surori, deosebirea de sex (deci și deosebirea de ocupații rezultând din vârstă și sex), deosebirea rezultată din părtinirea părinților față de unii copii, pentru anume motive, deosebirile de temperament și caracter sau de stare civilă (copii naturali, înfiați etc) fac ca lumea aceasta a copiilor rude să nu fie omogenă. Din aceste nevoi au luat naștere organizări care uneori sunt foarte precise. Copiii își pot asuma roluri deosebite. Sunt unii conducători, alți conduși, unii protectori, alți protejați, unii care abuzează de puterea sau trecerea lor la părinți, față de alții care sunt mai puțin luați în seamă sau sunt oropsiți. (...) Copiii crescuți mari, la casele lor, pot păstra anumite relații. În primul rând, ei se pot constitui ca o grupă de aceeași generație cu interese și mentalitate unitară, uneori solidar așezată în conflict cu generația părinților.” (Xenia Costaforu, *Cercetarea monografică a familiei*, Ed. Tritonic, București, 2004, p. 197-198).

Credința că, lăsați nesupravegheați, copiii pot fi schimbați se explică prin nivelul de trai scăzut în satele noastre, în care îmbolnăvirile grave, cu modificări în aspectul și comportamentul nou-născutului, precum și mortalitatea infantilă erau la ordinea zilei. Superstiția conform căreia ființe demonice mutilează sau schimbă copilul a dat naștere unor povestiri inedite, traversate de aceeași teamă de tot ce-i urât, anormal. Răul poate fi, însă, păcălit, contracarându-i puterea, prin obiecte magice, de fier, cu preponderență sau prin schimbarea numelui copilului schilodit. În acest sens, se dădeau nume de animale puternice, Ursu, Lupu, sau Viclean, Vulpea. Această practică străveche este de reținut

și pentru semnificația sa generală, după cum atrage atenția Dumitru Pop: „de un evident caracter optimist, omul este în stare să inducă în eroare, să înșele până și forțele supranaturale ale răului, puterile sale stau mai presus de cele ale unor ființe supranaturale. Este vorba de încrederea funciara a omului dintotdeauna în superioritatea sa și în destinul său în lume.” (Dumitru Pop, *Crepusculul unor valori și forme ale vechii noastre culturi și civilizații*, Ed. Studia, Cluj-Napoca, 2004, p. 47)

Autorul comentează obiceiurile vârstei copilăriei: „Crescând în mediul familiei și al satului, copilul era inițiat treptat în tainele lumii, pe care o cucerea pas cu pas, cu ajutorul celor în mijlocul căruia trăia. Aflat într-un continuu, într-un permanent proces de instrucție și educație, copilul se forma în ritmul celora de aceeași vârstă cu el, în societatea cărora pătrundea pe nesimțite și cu care se lega într-o primă solidaritate, care urmează să lărgască și să se consolideze cu trecerea anilor. Deprinderea unor activități practice în cadrul familiei era însoțită de prinderea noțiunilor de cultură, care se acumula odată cu limba, cu vorbirea.” (Dumitru Pop, *Crepusculul unor valori și forme ale vechii noastre culturi și civilizații*, Ed. Studia, Cluj-Napoca, 2004, p.44.)

Înainte, într-o familie erau și până la zece-cincisprezece copii, astăzi sunt doi-trei maximum. Cauzele mortalității erau, așa cum ne pun în lumină răspunsurile celor participanți la interviu, în primul rând, condițiile grele de trai, lipsa de igienă și de asistență medicală: „nu să uitau la câți copii fac, pă câți veneau, pă tăți îi lăsaus, da și mureu jumătate. În ce vremuri am trăit noi? Muncă știem numa, ca vitele, numa n-am pus jugu pă noi. Mereu de dimineață până sara la lucru, să bolnădeu, cine să-ngrijea de ii? Nu le are nime treabă. Mureu, mureu pă capete, botezam, îngropam, și tăt așe. Era un doctor la nu știu câte sate, nu merei cu pruncu nicăieri, îl tratai așe ni, cu de-a căsî, ceaiuri, plante, îl lăσαι în mâna lu Ți de Sus. El ți i-o dat, El i-o luat la cer. Amu-s condiții moderne, nu mai auzi să moară prunci.” (Rusu Rozalia)

Economia este precară, mijloacele de subzistență sunt reduse, cultivarea legumelor, creșterea animalelor, spargerea tiparului familial și a tiparului tradițional de economie, îmbătrânirea populației de la sat - sunt câteva repere care explică azi numărul mic de copii. Aceștia „pleacă la oraș”, rare fiind cazurile în care copilul cel mic rămâne în casa părintească. Se consideră că e mai bine cu puțini copii, pentru a fi mai ușor de crescut și de educat, în condițiile grele de trai. În plus, la împărțirea averii, se procedează cu atât mai simplu, cu cât numărul copiilor este mai mic. Natalitatea scăzută atrage și o schimbare de atitudine, se apreciază la fel de mult fetele ca băieții, considerându-se „mai cuminți, mai mămoase, mai apropiate de părinți și de casă, mai de încredere”. Se pregătesc din vreme cu cele necesare, privesc venirea pe lume a unui copil cu mai multă răspundere. Până nu de mult, nașterea nu necesita, în concepția lor, o pregătire prealabilă, femeia năștea „pă unde o apuca”, de multe ori neasistată de nimeni sau, cel mult, de soțul ei, sau de un copil mai mărișor, aspect greu de conceput în ziua de azi, când femeia este supusă unor controale periodice, născând la spital, sub îngrijirea personalului de specialitate. Cu privire la acest aspect, s-a pronunțat și Elena Bărbulescu: „Din păcate, nu se mai poate dovedi cu certitudine că și nașterea era considerată o activitate de cuplu și nu una individuală, cu toate că s-au mai făcut referiri în literatură la acest lucru.

Tot din cercetarea pe care am efectuat-o până acum, reiese că prezența bărbatului lângă soție, în momentul nașterii, nu era exclusă. Am cules informații în care se spune că soțul a asistat la naștere. Foarte importante, din acest punct de vedere, sunt două aspecte: sensibilitatea bărbatului, modul de înțelegere/ conviețuire între soți. Astfel, soțul nu asista, pentru că nu rezista să vadă cum i se chinuie soția sau asista, dacă cei doi soți aveau o căsnicie bazată pe înțelegere și era <<tare de hire>>”. (Elena Bărbulescu, *Cercetări etnologice în Munții Apuseni*, Ed. Accent, 2005, p.24)

Apariția dinților, creșterea unghiilor și a părului, înțărarea, marchează trecerea de la o condiție la alta, treceri care îl vulnerabilizează în fața impulsurilor dușmănoase din exterior. Societatea tradițională are, în acest sens, o seamă de acte rituale, magice, pentru a contracara acțiunea malignă, direcționată împotriva copilului și a mamei sale. Practicile magice au o funcție protectivă, ce încununează nașterea, acest început incert și, ca atare, nesigur, atât din punct de vedere biologic, cât și social. În acest context se înscrie și teoria enunțată încă în 1909, de Arnold Van Gennep, despre recurența unei structuri de rit, într-un număr infinit de situații, îndreptată înspre optimizarea încadrării ființei umane în destinul său pământesc.

„Să spună că la copilu mic, după ce să naște, și nu-l lase sângur în casă, că vine duh rău și-l înștimbă. Și s-o întâmplat la noi asta, eram fată de doispe ani. Cam așe am fost. Avem în vecini, a trielea casă. Și o născut o fetiță, da n-o fost mai mare, nici când o fost de tri ani, ca și când o fost când s-o născut. Și atunci babile bătrâne o zăs așe către ie: <<tu, fata ta nu crește, fata-i înștimbată.>> (Text magnetofon, nr. 2200 II c, Drighiu, Jurcuț Sânza, 59 ani, culeg. V. Florea, 20.10.1972).

Credințele, superstițiile și riturile croite în jurul acestui subiect au dat naștere și la povești mai mult sau mai puțin întemeiate pe adevăr, așa cum ne-au captivat subiecții intervievați, dotați cu o memorie excepțională, cu o luciditate surprinzătoare și cu un talent de povestitori autentici.

Mihaela ROTARU

Bibliografie

- Arnold, Van Gennep, *Riturile de trecere*, Ed.Polirom, Iași, 1996.
Bărbulescu, Elena, *Cercetări etnologice în Munții Apuseni*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2005.
Costaforu, Xenia, *Cercetarea monografică a familiei*, Ed. Tritonic, București, 2004.
Goia, Ioan Augustin *Zona etnografică Meseș*, Ed.Sport-Turism, București, 1982.
Eretescu, Constantin, *Folclorul literar al românilor*, Ed. Compania, București, 2004.
Pop, Dumitru, *Crepusculul unor valori și forme ale vechii noastre civilizații*, Ed. Studia, Cluj-Napoca, 2004.
Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, Ed. Artemis, București, 1995.

Listă informatori

- Sabou Ana
Ciubăcan Maria (Sat Meseșenii de Jos)
Bonțe Ana
Rus Rozalia (Sat Deleni)
Bonțe Onica
Topan Mariana (Sat Ban)

Aspecte privind școala confesională din localitatea Șumal

Dacă începuturile învățământului la români, atestat documentar, datează din prima jumătate a secolului al XI-lea, adică concomitent cu apariția acestuia la popoarele vecine: bulgari, ruși, polonezi, cehi și unguri, în ceea ce privește Sălajul, dispunem de informații ceva mai târziu.¹

Prima etapă a învățământului românesc, inclusiv a celui sălăjean trebuie privită în strânsă legătură cu ortodoxismul și primele focare de cultură slavonă, iar din secolul al XIV-lea și în limba română.² Pe lângă învățământul în școlile mănăstirești, în secolul al XVII-lea se înființează școli și primele școli satești. Sinodul Bisericii Ortodoxe din Transilvania la 1675 hotărăște ca *“fiecare preot să țină școală cu copiii după ce va isprăvi slujba bisericească”*.³

Înăsprirea obligațiilor feudale a determinat ca un număr mare de tineri să îmbrățișeze cariera de preot, aceasta oferind posibilitatea de a scăpa de împovărațiile obligatorii. Nicolae Albu presupune că o parte din ei, cei mai tineri, îndeplineau și funcția de dascăl. Treaba aceasta o făceau și cântăreții de strană acolo unde nu era un preot înclinat spre dascălie.⁴

Pentru școlile sălăjene merită a fi menționat sinodul protopopesc ținut de Grigore Maior cu ocazia zilei canonice în Sălaj, la Sărăuat, în 3 iulie 1776, la care au participat Samuil Micu Klein, Ignăție Dărăbant, precum și toți preoții cu epitropii lor. Cu această ocazie s-a comunicat faptul că preoții sunt obligați duminică și în sărbători să învețe pe tineri cele de lipsă, iar în ceea ce privește pe mireni *“poruncim ca-n tot satul diecii școală să ție și să învețe pruncii, iar oamenii datori să fie după datoria cea creștinească să-și deie pruncii la școală ca să nu crească dobitoace”*.⁵

Un moment aparte în cadrul extinderii învățământului în județul Sălaj l-a constituit însă înființarea Vicariatului Silvaniei în 1810 și numirea lui Alexandru Sterca Șuluțiu ca vicar al Silvaniei în 1848.⁶ Încă de la ocuparea scaunului vicarial, acesta încearcă să dezbată într-un sinod problema școlară, dar vremurile tumultuoase l-au împiedicat și, abia în 1850 pe 10 ianuarie reușește să abordeze această problemă. Încă din circularul de convocare, prelatul de la Șimleu își manifestă dorința fierbinte de a mobiliza toate forțele în vederea relansării învățământului popular românesc din Sălaj.⁷ După cum se consemnează în protocolul încheiat cu ocazia sinodului, participanții au hotărât în unanimitate ca fiecare sat să se preocupe de a-și procura loc de școală, fie prin donarea de către Biserică, fie prin schimburi sau cumpărături. Pentru suportul material al școlii, toate localitățile românești își vor constitui un fond bănesc din “cârciumăritul iobăgesc” din cele trei luni de toamnă, din donații personale, contribuția clerului, o taxă impusă în mod special noilor căsătorii și sumele ce se vor strânge din taxa secerișului, culesul strugurilor și mila din taljerul parohial adunată în sărbătorile Paștilor. Din aceste sume se vor cumpăra cărți pentru elevii nevoiași, iar acolo unde nu exista învățător se va apela la serviciul cantorului sau al preotului.⁸

Prin urmare, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea încep să ia ființă în Sălaj tot mai multe școli confesionale greco-catolice. Concomitent cu dezvoltarea învățământului din Sălaj, apar școli rurale în Marca și localitățile comunei.

Cu un istoric bogat, școala din Șumal are o tradiție veche, rădăcinile ei regăsindu-se către începuturile secolului al XIX-lea. Documentele consemnează existența unei școli încă din 1827, înainte de ocuparea scaunului vicarial de Alexandru Sterca Șuluțiu. Aceasta era din lemn, frecventată de 50 de elevi avându-l ca dascăl pe Pinteia Yoachim (nu se cunoaște data construcției). Ulterior se va construi o nouă clădire cu o singură sală de clasă.⁹

Școala făcea parte din Districtul Ipului, inspector fiind în acea perioadă, Ioan Vicaș din Hidig (Măieriște). Se afla sub autoritatea

senatului scolastic, condus de preotul local iar inspectori confesionali erau protopopii districtuali care prezidau și examenele finale. Procesul de învățământ era realizat de cantorii bisericii, ceea ce explică faptul că aceștia ajunseseră la un minimum de cultură, pentru că altfel nu ar fi putut învăța carte pe copiii enoriașilor. Că acest învățământ ar fi fost obligatoriu, ar explica-o și faptul că bisericile dădeau explicație organelor tutelare despre mersul lui, aspect confirmat de corespondența bisericii din sat.

După crearea Dualismului Austro-Ungar (1867-1918) începe politica de maghiarizare lansată în partea ungară a imperiului. Una dintre măsuri viza instituțiile de învățământ: școlile susținute de stat vor deveni școli cu predare în limba maghiară. Pentru a rezista presiunilor de maghiarizare, românii au ales soluția școlilor confesionale, greco-catolice și ortodoxe, școli întreținute pe cheltuiala comunităților locale, singurele care aveau dreptul de a educa în limbile minoritare.

În anul 1870, la școala confesională din Șumal au susținut examenul, în fața senatului scolastic, « 16 fii și 13 fete ». Senatul scolastic era format din următorii: Demetriu Cupsia – președinte (preot paroh), Toma Bobotan – casier, Georgiu Strava, Grigoriu Pușcaș, Teodor Hurban, Georgiu Hurban, Petru Hurban, Ilie Gârđan, Vasile Pușcaș, Ioachim Pinteia (învățător) – membri.¹⁰

În ceea ce privește salariul dascălului știm că acesta a crescut treptat. Începând cu anul 1888, leafa învățătorului a fost stabilită la 100 de florini, dar pe lângă aceasta dascălul mai primea 40 merțe de mălai și 3 ovzii lungi de lemne. În anul 1912 salariul s-a fixat la 362 coroane, ca în anul 1920 să ajungă la 436 coroane, 48 florini.¹¹

Încă din primii ani de funcționare a Vicariatului Silvaniei, una din problemele cele mai importante pentru bunul mers al școlilor confesionale a constat în înzestrarea acestora cu manuale școlare. Primii vicari vor fi preocupați de strângerea fondurilor necesare și cumpărarea cărților trebuincioase pe care le aduc cu mari eforturi de la Blaj, Oradea și mai târziu de la Gherla. De cele mai multe ori nu se primeau cărțile solicitate, iar atunci când vicarul sau un protopop le aducea pe încredere, cu greu procura banii prin preoți sau învățători, pentru că părinții elevilor, pe lângă starea precară materială aveau și obișnuința primilor cantori, de a considera suficient pentru elevi cărțile din dotarea bisericii. Pentru procurarea manualelor preoții erau obligați de a-i pune pe cantori să apeleze la judele comunal să-i ajute la cules în vii, mălai și seceriș, să adune cantități pe care să le vândă și din sumele strânse să cumpere cărți. Pentru creșterea acestui fond preoții trebuiau să ia de la fiecare pereche când se cunună 20 de creișari.¹²

În ciuda tuturor eforturilor depuse atât de autoritățile locale cât și regionale, lipsa manualelor și a materialului didactic au constituit mult timp o problemă. Spre exemplu, în școala confesională din Șumal, în anul 1894 existau spre utilizare 8 Catehisme, 6 Istории Biblice, 12 Abecedare și 4 Legendarii, lipsind manualele de aritmetică, geografie, istorie sau științe naturale.¹³ Dintre materialele didactice aflate în dotarea școlii amintim: harta Ungariei, tablă, mașină de socotit și câteva tablouri natural-intuitive.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea numărul copiilor care frecventează școala rămâne redus. Spre exemplu, în anul 1892 din 84 de copii obligați la școală, frecventau doar 60. Analizând documentele din acest an, am constatat că numărul familiilor care contribuiau la întreținerea școlii și a învățătorului era mai mare ca numărul copiilor obligați la școală (90 familii).¹⁴ Deducem așadar că susțineau financiar instituția de învățământ și familiile copiilor care nu frecventează. Un alt exemplu ar fi anul 1894 când din 77 de elevi obligați la școală frecventau doar 26

de băieți și 22 de fete. Din cei 240 de știutori de carte din sat, aproape 100 știu ungurește.¹⁵

Edificiul școlar era construit din pământ și avea două chilii. O chilie era folosită pentru procesul de învățământ, fiind dotată cu patru bănci pentru școlari, scaun și masă pentru profesor, o tablă de scris, hartă și mapă. Cealaltă chilie servea ca și locuință învățătorului.¹⁶

În general, în Transilvania, starea clădirilor în care funcționau școlile era foarte proastă. Construite inițial din lemn și reconstruite ulterior pe un fundament de piatră, zidite din pământ, acoperite cu șindrilă și paie, cu un mobilier sărac și încălzite cu lemne aduse de copii de acasă, ele au servit ani de-a rândul celor care le-au trecut pragul spre a se iniția în tainele scrisului și cititului. Întrucât școlile erau confesionale, preoții parohi aveau sarcina de a se îngriji de local în calitate de director. Pe lângă aceasta ei aveau și misiunea de a găsi învățători, de a procura sumele necesare întreținerii școlilor și de a-i lămurii pe părinți să acorde șase luni pe an pentru studiul băieților între 6-14 ani și fetițelor între 6-12 ani.¹⁷ Legea prevedea măsuri exprese împotriva preoților și chiar a protopopilor ce nu se ocupau de problemele școlii.¹⁸

Biserica, în calitate de organizator și îndrumător al școlii, va milita ca pe lângă studiul aritmeticii, istoriei, geografiei, științelor naturale, să se desfășoare și cateheza școlară, ca temelie a activității moral-educative în care factorul decisiv îl va constitui preotul paroh. De departe, cateheza va fi considerată treapta cea mai importantă a procesului de învățământ, ce viza formarea personalității umane, modelând tineretul în spiritul moralei creștine. Predarea religiei în școală devine un atribut al preotului, care nu se poate mulțumi doar cu învățarea rugăciunilor și glasurilor bisericești, cum se obișnuia în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea cateheza începe să se desfășoare pe ani de studii după o regulă stabilită de vicar, avându-se în vedere puterea de înțelegere a tuturor elevilor, indiferent de vârsta acestora. Șuluțiu va stabili o regulă comună pentru toate școlile din subordine și va aduce catehisme la început scrise cu litere chirilice și mai apoi cu caractere latine. În lipsa catehismelor, preoții vor apela la ceasloave și alte cărți bisericești din dotarea parohiilor locale. Pe lângă rugăciuni și cântece religioase, programa cuprindea teme biblice legate de Vechiul și Noul Testament.¹⁹

Mai multe informații referitoare la această chestiune avem începând cu secolul al XX-lea. Prin sprijinul sâtenilor s-au făcut eforturi în scopul îmbunătățirii învățământului din sat. În 1900 în Șumal exista învățător calificat. Datorită faptului că nu a reușit să se întrețină din salariul de 300 de florini, acesta renunță la post. Prin urmare, preotul Vasile Pop este nevoit să-i ceară episcopului un ajutor financiar pentru a găsi un învățător bun și stabil întrucât «*calificat au avut doar anul trecut*» iar copiii lor «*se bat pe ulițe și rămân fără instrucție*».²⁰ În 1902 îl găsim în funcție pe Alexandru Negrea²¹ însă la scurt timp locul său este luat de dascălul Eremia Chiș, necalificat. După doi ani se va cere Consistoriului Scolastic din Gherla numirea unui alt învățător calificat, întrucât Eremia Chiș nu își susținuse examenul de «*calificațiune*».²² Prin urmare, la 11 septembrie 1906 este acceptat de senatul scolastic și poporeni Mihail Pop ca învățător definitiv, cu patru ani vechime, *comportare bună și progres cu școlarii*.²³ Se observă că după anul 1900, la școala confesională din Șumal au funcționat o serie de învățători care nu au stat mai mult de 1-2 ani. Menționez că, instabilitatea cadrelor didactice reprezenta o problemă cu care se confruntau majoritatea școlilor din Transilvania la acea dată.

În anul 1903, senatul bisericesc aducea la cunoștința credincioșilor noua dispoziție a înaltului Minister de Culte și Instrucțiuni referitoare la clădirea de lăcașuri noi de școală și încearcă, de comun acord să se hotărască: «*Să zidească școală confesională după cum cere legea? Dacă da, din ce, cum și unde? Dacă nu, să zidească comuna din porunca comitatului, școală comunală!*». În momentul respectiv era sigur: «*comunitatea, o școală comunală nu este în sta-*

re a zidi decât prin repartițiune pe popor».²⁴ Deoarece sâtenii nu puteau susține financiar această lucrare, nu s-a luat atunci nicio hotărâre. Situația dificilă în care se afla școala confesională din Șumal reiese și dintr-o scrisoare din 1904 a protopopului Ipului Augustin Vicaș, adresată vicarului Ioan Georgiu: «*La încălzirea sălilor, lemnele le aduc dimineața copiii care se îngrijesc și de curățenie, cuptoarele sunt necorespunzătoare apărând pericolul de a se răci*» cerând «*să se aplice servilari pentru curățirea și încălzirea școlii, cuptoare bune, uși, ferestre duble*».²⁵ În ciuda acestei realități, discuțiile pe tema realizării unei noi construcții au continuat, dovadă că, în anul 1906, preotul paroh Vasile Pop își lua angajamentul de a finaliza în 2-3 ani un nou lăcaș școlar întrucât școala era aproape în ruină.²⁶

La 21 februarie 1907, ministrul cultelor și instrucțiunii publice, contele Apponyi, a prezentat Dietei două proiecte de lege școlară. Această lege urmărea deznaționalizarea școlilor românești și a celorlalte naționalități ale Ungariei. Noua legislație școlară fixa pentru învățători un quantum de salarizare impus comunităților și bisericilor naționalităților. Statul a forțat școlile confesionale și comunale care nu își puteau onora obligațiile financiare față de învățător să recurgă la ajutorul de stat. Articolul 13 stipula că acele școli care nu puteau susține material corpul didactic și nu apelau nici la ajutorul de stat își pierdeau autonomia și treceau sub jurisdicția statului.

Chiar dacă, statul maghiar a făcut presiuni asupra școlilor confesionale în vederea acceptării ajutorului de stat (pentru a-și impune treptat autoritatea asupra acestora), comunitatea din Șumal a făcut eforturi majore pentru a susține financiar instituția de învățământ. Acordarea ajutorului de stat atrăgea după sine intervenția tot mai vădită a autorităților în treburile interne ale școlilor confesionale, unde marea majoritate a materiilor urmau să fie predate în limba maghiară, iar organele școlare bisericești erau obligate a înainta spre aprobare planurile de studii, orarul lecțiilor, manualele școlare și restul de material didactic. Aceste măsuri luate de autorități au devenit realități dureroase pentru școlile confesionale din întreg comitatul. Se interzicea folosirea manualelor în limba maternă, se confisca materialul didactic, se pedepseau învățătorii cu suspendarea temporară din post pe motiv că nu dădeau dovadă de atașament și recunoștință față de *patrie și națiune*.

Documentele menționează că în februarie 1912 în Șumal exista școală confesională: zidul fusese ridicat în august 1910, lung de 10 metri, lat de 8 metri, înalt de 4 metri. Învățătorul calificat, Ioan Pop, cu o vechime de 5 ani în școală, era plătit de comunitatea satească și stat, cu 362 de coroane. Copii obligați la școala de toate zilele erau 88, iar la cea repetițională, 22. Școala folosea planul de învățământ prescris de Corul Episcopesc și aprobat de Înaltul Minister de Culte și Instrucțiuni.²⁷

În 1914, Ioan Lupp este ales cantor-învățător de către senatul scolastic și aprobat de măritul Ordinariat de Gherla.²⁸ Izbucnirea Primului Război Mondial face ca în același an însă să fie mobilizat. Printr-o scrisoare, în august 1915, învățătorul cere preotului paroh să prezinte senatului scolastic motivul lipsei lui, iar senatul să facă o rugare spitalului din Gherla «*că sperez că mă va elibera, pentru că un soldat din Cluj a fost eliberat dacă l-au cerut. Ba este și oarece ordin că acei funcționari de stat și publici, care sunt în slujbe ușoare, pot fi ceruți, și respectivul comandant unde se află ei îi și poate concedia*».²⁹ În această problemă se va implica personal și protopopul Ipului, Augustin Vicaș, care cere senatului scolastic să se îngrijească de plata învățătorului și de amenajarea casei în speranța eliberării, dacă nu «*va face personal o vizită în Șumal*». În pofida eforturilor depuse de senatul scolastic, la 3 octombrie 1915, vicarul general episcopesc Ioan Georgiu îl înștiința pe Augustin Vicaș că rugămintea îndreptată către spitalul din Gherla pentru eliberarea învățătorului Ioan Lupp nu poate avea rezultatul dorit, sfătuindu-l să ceară senatului o altă rugare formulată în limba maghiară pe care să o adreseze Înaltului Minister de horvezi.³⁰ În urma acestor demersuri, învățătorul este eliberat și revine la post

la 14 ianuarie 1916.³¹

Datorită războiului și mai ales revoluției din toamna anului 1918, învățământul stagnase aproape. Învățătorul Ioan Lupp anunța protopopiatul că școala nu și-a putut începe cursul pentru epidemia de gripă spaniolă și lipsa materialelor de foc.³² Faptul că registrele școlare din acel an lipsesc din arhive, ne îndeamnă să credem că în anul școlar 1918-1919, școlile nu au funcționat în întreaga comună.

La sfârșitul Primului Război Mondial învățământul primar din Sălaj se afla într-o situație foarte dificilă. În perioada Dualismului austro-ungar (1867-1918) învățământul românesc din Ardeal a găsit salvare în școlile confesionale, greco-catolice și ortodoxe. În anul 1918 existau în Sălaj 132 școli confesionale românești, cu 145 învățători (124 greco-catolice, 8 ortodoxe) și 103 școli neromânești. Față de anul școlar 1906-1907, numărul școlilor confesionale românești era mai redus cu 47.

După Unire, școala sălăjeană a fost organizată conform Decretului nr. 1386/1919, emis de resortul de Culte și Instrucție Publică, din cadrul Consiliului Dirigent pentru încadrarea școlii primare din Ardeal în ansamblul României întregite. Deși se mai mențineau încă legile maghiare, acestea sunt acceptate, împrejurărilor schimbate, introducându-se ca limbă de predare limba română.³³

Pentru îndrumarea și controlul învățământului din Sălaj, prin hotărârea Consiliului Dirigent, în anul 1919 a fost înființat un Revizorat Școlar care a preluat oficiul fostului inspectorat maghiar. În ciuda eforturilor depuse pentru începerea noului an școlar în condiții cât mai bune, acesta a putut începe la 1 octombrie 1919 doar în câteva școli primare. Cele mai multe din comunele rurale și-au început cursurile mult mai târziu. Această întârziere s-a datorat, pe de o parte stării lăcașurilor de școală care au suferit deteriorări în timpul războiului și până la acea dată nu au putut fi reamenajate, iar pe de altă parte lipsei de învățători, de material didactic, mobilier, rechizite sau frecvenței reduse a elevilor.³⁴

Cu o situație asemănătoare se confrunta și școala din Șumal chiar și după trei ani de la încheierea războiului. În 1921, Oficiul Vicarial al Silvaniei îl anunța pe preotul paroh, Ioan Szakal, că anul școlar începuse « cu mare anevoie » întrucât « sala de învățământ este murdară, fântână nu există, servitor școala nu are, părinții nu dau bani pentru procurarea cărților » cerând senatului scolastic să ia măsuri. Numărul școlarilor obligați la școala de toate zilele era 139 iar a celei repetiționale, 52.³⁵ Trebuie remarcat faptul că exista un singur post de învățător în ciuda numărului mare de elevi înscriși. Salariul învățătorului Constantin Pinteia în bani, naturale, cereale era de 436 de coroane, învățătorii confesionali fiind în aceeași gradație ca cei de stat referitor la salariu.³⁶

Printr-o circulară adresată tuturor școlilor confesionale, în 1920, se exprima ideea reorganizării învățământului primar prin transformarea școlilor de stat și confesionale în școli primare naționale.³⁷ Pe baza acestui conciliu, primăria a preluat de la Biserica administrarea școlii, proces în care biserica a încercat să se opună. În Șumal, școala confesională a mai funcționat până în 1922 când, din ordinul ministrului se comunică oficiului parohial că aceasta s-a schimbat pe seama statului.³⁸

Prin înaltul decret regal nr. 2571/24 iulie 1924 a fost promulgată « Legea pentru învățământul primar al statului și învățământul normal primar » numită și « Legea de unificare a învățământului primar din România ». Potrivit legii, învățământul primar forma primul grad al învățământului și cuprindea:

- școlile de copii mici (grădinițele);
- școala primară;
- școlile și cursurile de adulți;
- școlile și clasele speciale pentru copii debili și anormali, educabili;

Pe baza acestei legi, în 1924, oficiului parohial din Șumal i se cere să schimbe inscripția școlii în « Școala primară de stat », în termen de 15 zile. Referitor la această inscripție, oficiul parohial din localitate a înaintat un raport din Gherla pentru a primi

lămuriri. Acesta a răspuns că școlile confesionale sunt proprietatea bisericii și numai în chirie se pot da la stat. Pe baza acestui răspuns, biserica a încheiat un contract cu comuna prin consiliul comunal, prin care s-a dat școala confesională în chirie la comună pe 10 ani pentru 1000 de lei pe an.³⁹

După cum se poate observa și în satul Șumal procesul educațional are o lungă tradiție istorică. Început în condiții vitrege el s-a desfășurat în funcție de epocile istorice care s-au succedat. La început actul educațional a fost asigurat de către învățători necalificați, care erau, de obicei, și cantori ai bisericii. Au urmat, apoi, o serie de învățători calificați, absolvenți ai școlilor normale, care au dus o muncă de apostolat. De-a lungul timpului s-au făcut progrese, atât în ceea ce privește procesul de învățământ, cât și situația materială a școlii, care a fost îmbunătățită continuu.

Maria MEZE

1 A. Farcaș, Aspecte ale începuturilor învățământului sălăjean, în Aspecte ale dezvoltării învățământului din Sălaj, Ed. Casa Corpului Didactic, Zalău, 1936, p. 12

2 Ibidem

3 Ibidem

4 Nicolae Albu, Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800, Cluj, 1944, p.137

5 A. Farcaș, Aspecte ale începuturilor învățământului sălăjean, în Aspecte ale dezvoltării învățământului din Sălaj, Ed. Casa Corpului Didactic, Zalău, 1936, p. 14

6 Nicolae Costruț, Cîteva date despre Marca și învățământul din comună, în Școala Noastră, anul II, nr. 4, Ed. Casa Corpului Didactic, Zalău, 1992, p. 37

7 Ioan Ciocian, Biserica și societatea românească din Transilvania, Vicariatul Silvaniei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Ed. "Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2000, p. 131

8 Ibidem

9 Ibidem

10 S.J.A.N., Fond parohia greco-catolică Șumal, pachetul 1, f. 6

11 S.J.A.N., Fond parohia greco-catolică Șumal, pachetul 2, nr. 10, anul 1873-1947, f. 4

12 Ioan Ciocanu, Viața economică și socială a preoțimii greco-catolice din Vicariatul Silvaniei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în A.M.P., nr. XVIII, Ed. Muzeului de Istorie și Artă, Zalău, 1994.

13 S.J.A.N., Fond Parohia greco-catolică Șumal, pachet 1, f. 8

14 Ibidem, f. 98

15 Ibidem, f. 8-9

16 Ibidem

17 Ioan Ciocanu, Viața economică și socială a preoțimii greco-catolice din Vicariatul Silvaniei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în A.M.P., nr. XVIII, ed. Muzeului de Istorie și Artă, Zalău, 1994, p. 333

18 Ibidem

19 Ioan Ciocian, Biserica și societatea românească din Transilvania, Vicariatul Silvaniei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Ed. "Vasile Goldiș" University Press, Arad, 2000, p. 143

20 S.J.A.N., Parohia greco-catolică Șumal, pachetul 1, f. 17

21 Ibidem, f. 106

22 Ibidem, f. 75

23 Ibidem, f. 76

24 Ibidem, f. 18

25 Ibidem, f. 21

26 Ibidem, f. 22

27 Ibidem, f. 39

28 Ibidem, f. 35

29 Ibidem, f. 85-86

30 Ibidem, f. 83

31 Ibidem, f. 82

32 Ibidem, f. 45

33 Rodica Nițu, Evoluția învățământului Sălăjean în perioada 1919-1940, în revista Școala Noastră, anul II, nr. 4, Ed. Corpului Didactic, Zalău, 1992, p. 24

34 Dănuț Pop, Cultură și civilizație în Sălaj (1918-1940), Zalău, 2000, p. 96-97

35 S.J.A.N., f. 47

36 Ibidem, f. 149

37 Ibidem, f. 46

38 Ibidem, f. 50

39 Ibidem

Aspecte ale relațiilor româno – maghiare din Sălaj la sfârșitul primului război mondial

În ciuda faptului că românii formau majoritatea populației din Transilvania, de-a lungul istoriei ei, au avut de suferit o dominație. În perioada dualismului, guvernul de la Budapesta a promovat o politică de asimilare și maghiarizare forțată. De secole, populația maghiară avea credința că stăpânirea maghiară asupra Transilvaniei va fi veșnică și nu va putea fi pusă în discuție niciodată, în ciuda majorității numerice a românilor.

În toamna anului 1918 evenimentele s-au derulat într-un ritm alert, complexitatea lor determinând relații interetnice tensionate în perioada care a urmat. Speranțele românilor de constituire a unui stat unitar care să cuprindă în granițele sale toate teritoriile locuite de români au intrat în contradicție cu aspirațiile maghiarilor de realizare a unui stat care să se asemece cu ceea ce Ungaria a reprezentat în prima jumătate a mileniului al II-lea. Evenimentele de la sfârșitul primei conflagrații mondiale au fost, în general, favorabile românilor și în detrimentul maghiarilor. Războiul a scos la iveală slăbiciunile Imperiului Austro-Ungar și apoi ale Ungariei și a accentuat contradicțiile sociale și naționale din interiorul lor. Ungurii nu erau pregătiți pentru schimbarea stăpânirii Transilvaniei, nu credeau că unirea cu România va fi valabilă și în viitor, situația fiind una temporară, trecătoare. Începute încă de dinainte de 1 decembrie 1918, conflictele româno-maghiare au continuat, s-au intensificat, prevalând represiunile ungare asupra populației românești. În timpul conflagrației mondiale suspiciunile împotriva populației românești, procesele și condamnările pentru instigare și agitație contra statului s-au înmulțit. De exemplu, Teodor Marincaș, din Bădăcin, acuzat de instigare împotriva statului austro-ungar, a fost condamnat la 14 zile de închisoare și la o amendă de 40 de coroane, de către Tribunalul din Zalău, pentru că „în 28 aprilie 1918 pe strada orașului (Șimleu Silvaniei – n.n.) în prezența a aproximativ 20 de oameni, adică în fața unei adunări, deci în public a repetat cu voce tare: Ungurii spun că ei au învins! Vă spun deci cine au învins: Cehia și România au învins! deci a instigat naționalitatea română la ură împotriva națiunii maghiare”¹.

Nota dominantă, la nivelul cotidianului, în relațiile interetnice a fost aceea a toleranței, a respectării pentru valorile celuilalt. Momente de conflictualitate, crize ce afectau raporturile etnice, sunt expresia unor procese istorice de redefinire politică etatistă a unor identități naționale, și nu sunt perpetue. Evenimentele din timpul și de la sfârșitul Primului Război Mondial i-au așezat pe români și maghiari în tabere diferite, pierderi suferind ambele. Atmosfera din primele zile de după război este surprinsă de Grațian C. Mărcuș: „În cele dintâi zile nu se lămură nimic. Adversari de veacuri, românii cu ungurii își scrâșneau din dinți. Se bănuiau. Iar pentru orice eventualitate fiecare își păstra armele cu ce s-a reîntors de pe front, cartușele, ba unii chiar și mitralierele”².

În Sălaj, conform recensământului din 1919, trăiau: români - 145.236 (61,61 %), maghiari - 76.551 (32,48 %), evrei

8.951 (3,8 %), nemți sași - 842 (0,36 %), și alte naționalități - 4.136 (1,75 %) ³, rezultă potențial ridicat de conflicte etnice a zonei.

Coexistența unor etnii lasă amprente în imaginarul colectiv al popoarelor. Limba, cultura, religia, obiceiurile diferite ale celuilalt îi creează prejudecăți și o atitudine de autoapărare de cele mai multe ori mai puternică decât rațiunea care te-ar putea ajuta să-l înțelegi sau să accepți deosebirile. Pentru fiecare comunitate etnică, sentimentul identității este o componentă esențială. Românii și maghiarii din Transilvania se admiră, se copiază, se imită, se urăsc, se disprețuiesc, în funcție de starea de spirit a fiecăruia, de evenimente, sau de contextul istoric. Celălalt te fascinează în unele momente, alteleori e un străin, uneori comunică cu el, în alte momente îl tolerezi sau ești agresiv. Adesea comportamentul față de celălalt este irațional. În general comunitățile atribuie celeilate categorii calificative negative, celălalt fiind dușmanul. Prejudecățile în sânul comunităților funcționează într-un sens dublu: noi suntem buni și drepti iar ceilalți răi și nedrepti. Imaginea nu se impune de la sine, ci este abordată prin reprezentările celuilalt. Imaginea românilor cu privire la maghiarii sau imaginea ungurilor cu privire la etnicii români constituie un subiect care lipsește aproape cu desăvârșire în lucrările de specialitate. La sfârșitul războiului, maghiarii sălăjenii îi consideră pe românii din această zonă: „primitori”, „leneși” și „descurcăreți”, dar și „anarhiști” și „trădători”. Atributele pe care românii sălăjeni le folosesc referindu-se la maghiari sunt: „harnici”, „dârji” și „încezuți”, dar și „asupritori” și „anacronici”. Fiecare se consideră în mare măsură neînțeles de celălalt. Imaginile reciproce sunt de cele mai multe ori denigrante și părtinitoare, fiind datorate ideologiei naționaliste, al cărei scop este manipularea sau promovarea unor interese politice.

În toamna anului 1918, după dizvolarea structurilor de stat austro-ungare, românii, dar și maghiarii s-au constituit în consilii și gărzii naționale. Relațiile dintre organele românești și cele maghiare au fost, în general, de colaborare, atâta timp cât obiectivele erau aceleași, și anume reinstaurarea și menținerea ordinii publice. Conform indicațiilor exmișilor din partea C. N. R. Cercuale raporturile dintre consiliile și gărzile românești și cele maghiare se vor stabili numai pe bază de colaborare, nicidecum de subordonare. Au fost și cazuri când unii locuitori de altă naționalitate au solicitat să fie primiți în gărzile românești, sau să acorde ajutor acestor formațiuni militare. De exemplu, la Buciumi, în adunarea din 4 decembrie 1918, C. N. R. local își exprimă acordul pentru cererea C. N. M. privind sprijinirea de către acesta a G. N. R. din localitate și promite serviciul apărării locuitorilor maghiari și evrei, cum de altfel a făcut-o și înainte. „Să ia la cunostință și se primește propunerea C. N. M. ca dânsi să contribuie la susținerea G. N. R., totodată li se asigură din partea C. N. R. chiar așa libertatea personală și averea privată a fiecărui ungur sau izrailitean ca a unui român”⁴. Cooperarea între organisme românești și cele

maghiare s-a menținut până spre sfârșitul anului 1918, când interesele erau opuse, iar obiectivele naționale primează, consiliile și gărzile maghiare, sprijinind trupele și bandele ungurești în instaurarea terorii în perioada ianuarie-aprilie 1919. În posibilitatea unor ciocniri între români și maghiari, gărzile ungurești au fost dotate cu armament de rămășițele vechii autorității, care erau constienți că organismele românești nu se vor supune comandai lor.

Problema cea mai importantă în perioada de după primul război mondial, care a preocupat guvernele și cercurile politice din Ungaria și din statele succesoare, a fost aceea a liniei demarcaționale și a viitoarelor granițe. La 13 noiembrie 1918, la Belgrad, se stabilea în tratatul de armistițiu între guvernul Károlyi de la Budapesta și generalul Franchet d'Esperay, comandantul trupelor aliate din Balcani, linia demarcațională pentru Transilvania: Bistrița, valea Șomeșului Mijlociu și cursul inferior al Mureșului până a vărsarea în Tisa. La nord de ea, administrația publică rămânea în mâinile guvernului maghiar, iar la sud ea se va exercita de către trupele aliate. Ignorând realitățile etnice, linia de demarcație a întârziat cu aproape cinci luni procesul de preluare a administrației de către autoritățile românești în teritoriul nord-vestic transilvănean, a produs dezorientare și agitație în rândurile maselor, și de multe ori, incidente. Armistițiul de la Belgrad a creat derută în rândurile românilor și a favorizat comiterea de abuzuri, maltratări și chiar a asasinatelor de către trupele maghiare și de membrii unor gărzii ungurești. A fost, de asemenea, un pretext pentru guvernul de la Budapesta și reprezentanți săi în teritoriul transilvănean de a păstra administrația în mâinile sale, refuzând în mod repetat de a preda conducerea provinciei populației majoritare.

Autoritățile maghiare din comitat în perioada premergătoare adunării de la Alba Iulia au desfășurat o puternică propagandă împotriva dorinței de unire a românilor. După actul de la 1 decembrie, atitudinea unor maghiari, față de români s-a radicalizat. Astfel din luna decembrie 1918 până în 20

aprilie 1919 au fost mari suferințe în comitat.

Vasile L. Pop, protopopul Almașului, în raportul său din 12 decembrie 1918 către Consitoriul greco-catolic de la Blaj, surprinde atitudinea maghiarilor față de unirea Transilvaniei cu România: „Noi însă cei de pe aici, după adunare, când e notorie ungurismului ruperea de sub stăpânirea lor, trăim zile mai grele. În Zalău, pe membrii Consiliului Comitatens din localitate îi atacă, le-au spart ferestrele, pe unii i-au bătut, unii sunt fugari [...] Orice se întâmplă pe satele noastre vin ostași din Zalău cu pușcă și escortă”⁵. Același preot într-un alt raport din luna decembrie 1918 scrie despre înarmarea și pregătirea de rezistență maghiară: „Maghiarismul din Zalău și din Crasna și alte sate din jur fierb ură și răz bunări, sporesc gărzile lor și în Zalău le-au și sosit honvezime – spun că vine România în țară și trebuie să facă rezistență. Toți, cu mic cu mare dispun de revolve, gărzile noastre n-au arme și muniție, și poporul plin de frică că până la sosirea românilor e mult, 1-2 zile, neîntetă ni-i pe cap că ce va fi de noi dacă se vor răscula Zalăul și statele ungurești pline de arme și muniție, și panica în popor mereu crește”. În fruntea acestei poziții antiromânești s-au aflat gardiștii maghiari din Zalău, implicați direct în incidentul de la Cucerdea „care în disperarea pentru ciuntirile Ungariei, sunt gata la orice crime”⁶.

Hotărârile de la 1 decembrie 1918 nu au putut fi puse imediat în aplicare, în nord-vestul Transilvaniei, care a rămas sub controlul guvernului maghiar până la sfârșitul lunii aprilie, situație datorită convenției din 13 noiembrie 1918. O nouă linie demarcațională stabilită în ianuarie 1919, prin Sălaj, pe aliniamentul localităților Bârsău de Jos – Bârsău de Sus – Asuaju de Jos – Urmeniș – Tămășești – Băsești – Oarța de Jos – Lelei – Mineu – Chilioara – Țigani – Panic – Zalău – Aghireș – Cățelul Român – Șeredei – Ponița – Pria a divizat comitatul în două părți, lăsând în afara administrației românești plasele Crasna, Șimleu și Tășnad și nordul plaselor Zalău și Cehu Silvaniei, unde trupele maghiare au întreprins expediții de represalii împotriva românilor. Forțele militare maghiare au încălcat în mai multe rânduri prevederile impuse de aliații.

Astfel, în noaptea de 22 spre 23 februarie 1919, batalionul Gyurocsik a reocupat Zalăul, datorită măsurilor de vigilență neglijente a unităților române⁷. După reocuparea Zalăului de trupele regale din 25 februarie 1919 soldații maghiari în retragere „au îndemnat populația civilă să se retragă, spunându-le că românii îi vor omori”⁸, „prevenindu-i” asupra repercusiunilor din partea românilor și a armatei „ciocoilor”.

Fostele gărzile maghiare, trupele secuiești, și jandarmii maghiari s-au comportat ca trupe de ocupație, batjocorind populația și simbolurile românești. Aceste forțe i-au atacat pe români sub pretextul că vor să restabilească și să mențină ordinea împotriva exceselor revoluționare, erijându-se în detașamente de pacificare. Incidentele erau puse pe seama românilor, iar armata română era acuzată de atrocități în Transilvania. Amenințări, tratament discriminativ și represiv, recrutări forțate, alungarea de la domiciliu, confiscări sunt câteva dintre abuzurile și nedreptățile trupelor de ocupație. Față de barbariile din Sălajul neeliberat, ziarul Unirea din Blaj publică „Un țipet din Sălajiu”, apel către români din Vechiul Regat dar și pentru cei din Ardelaul eliberat, a unui Sălăgean din Giurtelecu Șimleului: „Români din toată lumea românească! Ungurii și secuii în comitatul Sălajiu prind pe preoții, învățătorii, inteligența și poporul. Unde îi duc? Ce fac cu ei? Destul că îndărăpt nu se mai întorc. Prin toate satele de pe Sălajiu jefuiesc vitele, porcii, banii locuitorilor. În satele unde s-au așezat, maltratează pe femei și pe prunci, iar pe bărbații de 50 de ani îi duc în oastea lor. În biserici pun mitraliere, și apoi în biserică se sporcă. Frații români nu înainteați! Unde sunteți fraților Români? Pentru ce nu vin toți Români ardeleni să ne scape de acești huni moderni? Veniți fraților Români de pe tot locul și ne scăpați de aceste haine crude și barbare până nu e târziu! Comandamentele militare au arme, înarmează tot poporul, să spulbere acestă lepră a tiraniei. Veniți, Veniți, că așteptăm”⁹. Ziarul „Românul” din Arad prezenta în paginile sale un articol referitor la siguranța personală în Sălajul neeliberat și la necesitatea înaintării armatei regale în acest teritoriu „ce l-am declarat pe veci unit cu România ... espus azi încă brutalității și răsbunării dușmanilor noștri seculari”. Se bazează pe informația primită de la preotul Ioan Rus din Firminiș, care „venia în căruță, alături de colegul său Lurențiu Sima, preot în Poptelec, dinspre comuna Cristur, care se afla lângă Zalău. Pe drumul de țară, se aflau mulți călători, între alți și 7 soldați maghiari. Când aceștia recunoscuseră în căruță pe cei doi preoți români s-au aruncat asupra trăsurii, și cu niște bâte tăiate proaspăt din pădure au început a-i lovi cum le venia la socoteală, peste față, cap, spate, de i-a făcut tot sânge”. În continuarea articolului se arată că comandamentul român a fost „avizat despre acest atac banditesc”, care nu era unicul, și se încheie cu speranța că comisiunea anglo-franceză „va putea în curând să-și facă o idee clară despre adevărata stare de lucruri în ținuturile românești încă neocupate de armatele române”¹⁰.

Fruntașii naționali români au fost de multe ori categorisiți ca trădători de patrie de comunitățile maghiare. De exemplu, la Șimleu Silvaniei, Victor Deleu, organizatorul voluntarilor români de pe frontul de est, a fost declarat trădător de țară și i-au confiscat averea, casa, ce de multe ori a fost loc de întâlnire pentru fruntași sălăjeni¹¹. Fratele său, Ioan, își amintea despre atitudinea maghiarilor din Șimleu Silvaniei, după sosirea la Iași a lui Victor: „eram stigmatizați de familie de trădători”. De aceea, întreaga familie s-a mutat la Pericea¹². Fruntașii mișcării naționale din zona Șimleului Silvaniei au fost arestați, acuzați și întemnițați pentru trădare de patrie și deportați în Ungaria, majoritatea fiind eliberați în 23 mai 1919, când s-a făcut schimb de prizonieri în cele două părți, pe râul Tisa, la Tiszafüred. Partea maghiară a predat autorităților române pe familia Maniu și peste 100 de ostatici, în schimbul familiei Kun¹³.

Au existat și maghiari care au dat dovadă de înțelegere față de români. De exemplu, în Jibou, Sfatul Popular Maghiar, condus de Victor Brandt, „un intelectual de vază, oscusit și expeditiv” a colaborat exemplar cu organismele românești locale. În timpul prezentării contraparlamentarilor orașului de pe Someș în tabără trupelor maghiare, ce se pregăteau pentru reocuparea Jiboului, un soldat „a observat ticolorul la chipiul negru austriac” a lui Aurel Hetco, apoi „și-aruncat gamela cu un urlet sălbatic: *Honvéd tisz oláh tricolorral!* – Ofițer maghiar cu tricolor valah!”. La acel strigăt, maghiarii s-au năpustit asupra locotenentului român „Ce cauți aici trădătorule?! La ștreang cu el! La moarte ... la moarte!”, doar intervenția și calmarea atacatorilor de către Brandt, salvându-l¹⁴.

Maghiarii sălăjeni s-au aflat în primăvara anului 1919 într-o situație psihologică dificilă. Obșnuința de secole să fie națiunea dominantă și privilegiată, având o clasă conducătoare care-i disprețuia pe români, maghiarii au devenit minoritari în cadrul statului român. O parte a maghiarilor nemulțumiți de unirea Transilvaniei cu România au îmbrățișat comunismul, cum este și cazul soldaților din Hodod, care „sunt foarte mândri de titlul de bolșevici și spun că a lor este viitorul”, conform raportului unui localnic către Comandamentul Trupelor din Transilvania în preajma contraofensivei armatei române¹⁵.

În luna martie 1919 în Ungaria s-a impus regimul comunist a lui Béla Kun născut într-o familie de evrei maghiari din Lelei, localitate din Sălaj, unde tatăl său fusese notar cercual. După acest eveniment în Sălajul încă neeliberat actele nelegiuite împotriva românilor s-au înmulțit. Republica Sfaturilor nu a renunțat la ideea integrității teritoriale a fostei Ungarii, s-au pregătit pentru reocuparea Transilvaniei, dar planurile lor cu aprobarea Aliaților au fost înfrânte de armata română. Ofensiva maghiară de la mijlocul lunii aprilie s-a încheiat cu o înfrângere totală. Terorii comitatului Sălaj care a durat mai bine de cinci luni îi va pune capăt campania de eliberare a armatei române de la mijlocul lunii aprilie. Astfel în perioada următoare Consiliul Dirigent a putut introduce viața publică și în acest teritoriu românesc.

În raportul său Petru Vaida, primprocurorul de la Tribunalul Zalău, despre situația și activitatea instituției judecătorești și organelor subordonate din perioada mai-august 1919, face referire și la maghiarii din Sălaj: „frații noștri asupritori nu se pot împăca cu fericirea noastră, ca și șarpele cu fericirea din rai”, îi caracterizează pe etnici unguri „satanelele care uneltesc la nimicirea fericirii sale naționale prin ațâțare”, a căror acțiune „țin-tește numai la turbarea fraților, contra celor de-un sânge, contra buneii înțelegeri”¹⁶.

În vara anului 1919, după ce în mare situația Transilvaniei era clară, și după ce „în tot județul Sălaj s-a instalat imperiul român”, redacția gazetei maghiare din Șimleu Silvaniei în articolul „Román Megszállás” (Ocupația română – n.n.) sugera că unirea Transilvaniei cu România nu era un lucru atât de rău pentru etnia maghiară „După contopirea în România Mare, care va fi soarta maghiarilor asta este doar secretul viitorului. Acum doar putem afirma cu inima sincer, că nu este dracul așa de negru precum se părea”, invocând cu regret sfârmarea „Ungariei milenare” și totodată teama față de regimul comunist de la Budapesta, de care au fost salvați de armata română: „Referitor la ocupație trebuie să constatăm chiar dacă ne doare tare, că după cinci ani jumătate de lupte eroice trebuie să asistăm la fărâmițarea Ungariei de 1000 ani, trebuie să-i mulțumim de ocupația românească, lui Dumnezeu, că ne-a apărât de monstruosul comunism, de distrugerile neomenești și care îngheață sângele în noi dacă ne gândim la el”¹⁷.

După Unire și integrarea în structurile statale ale României Mari, maghiarii, națiune dominantă înainte de război în Transilvania, au devenit minoritate națională. Au sperat că

conferința de pace nu va recunoaște unirea Transilvaniei cu România, de aceea au refuzat să semneze jurământul față de statul român.

În administrație, s-au prezentat pentru a depune jurământ de fidelitate față de statul român și o mare parte a funcționarilor maghiari, cu toate că nu cunoșteau limba română, astfel ei rămânând mai departe în funcții. O parte a funcționarilor de origine maghiară, ostilii statului român, și-au părăsit oficiile convinși că statul român va fi incapabil să asigure buna funcționare a administrației și că va suferi un eșec. Alți funcționari au considerat apartenența Transilvaniei la România una temporară, iar prestarea jurământului le-ar complica situația în cazul revenirii la Ungaria. De pildă, la Șimleu-Silvaniei, în data de 20 mai 1919, prim-pretorul plasei Alexandru Aciu a cerut prestarea jurământului de fidelitate față de statul român, funcționarii publici de la Judecătoria de Ocol, care au refuzat pentru moment să depună jurământul, și au cerut amânarea lui până la stabilirea hotărârilor Conferinței de Pace privitoare la nord-vestul Transilvaniei, „din motive de conștiință și liniște a sentimentului național” promițând că își vor continua activitatea până atunci¹⁸. Spre deosebire de politica oficialităților de dinainte de conflagrația mondială, autoritățile statului român nu au folosit nici o formă de presiune asupra funcționarilor maghiari.

Integrarea naționalității conlocuitoare maghiare în unitatea organică a României Mari cu o majoritate covârșitoare românească a întâmpinat dificultăți la început. Treptat, maghiarii s-au organizat pentru a-și apăra propriile interese. Politica promovată de statul român față de minoritatea maghiară a fost cu mult mai liberală decât politica practică în timpul dualismului. În perioada de după război maghiarii au luat parte activ la viața politică, economică și culturală a României Mari. Cei care trebuiau să îndrume comunitățile maghiare, liderii lor, i-au îndrumat să aibă o atitudine conciliatoare, să învețe limba oficială a statului român și să conviețuiască în bună înțelegere cu populația și autoritățile române.

Alexandru Bogdan KÜRTI

Note:

1. Ioan Tomole, *Lupta românilor din Țara Silvaniei pentru drepturi politice și făurirea statului național român (1905-1918)*, Cluj-Napoca, 1985, doc. LXXII, p. 170-174.

2. „Gazeta Sălajului”, Zalău, din 1 mai 1937.
3. Ioan Scurtu, Liviu Boar și Ioan Dordea (coordonatori), *Minoritățile naționale din România 1918-1925: Documente*, București, 1995, doc 23, p. 184.
4. Ioan Tomole, *op.cit.*, doc CXIII, p. 223.
5. Cornel Grad, Doru E Goron, 1918/1919 : *Contribuții sălăjene la Marea Unire*, Zalău, 2000., doc 40, p. 187-188.
6. *Ibidem*, doc 40 și 41, p.187-193.
7. Paul Abrudan *Documente politice privind desfășurarea evenimentelor politico-militare din Transilvania după Adunarea Națională de la Alba Iulia* în „Acta Musei Porolissensis”, Zalău, IX, 1985, doc. III, p. 479-481.
8. Cornel Grad, Doru E Goron, *op.cit.*, doc. 70, p. 235-237.
9. „Unirea”, Blaj, din 15 martie 1919.
10. „Românul”, Arad, din 17 februarie 1919.
11. Leontin Ghergariu, *O familie de luptători naționali: II Victor Deleu (1876-1940)*, în „Țara Silvaniei”, Zalău, nr. 1/1940, p. 64.
12. „Gazeta de Duminecă”, Șimleu Silvaniei, din 5 august 1923.
13. Coriolan Meseșian, *Un epizod al ostacilor*, Șimleu Silvaniei, 1932, pp. 26-31; Alexandru Aciu, „Șimleul sub linia demarcațională”, în Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, Oradea, 1938, pp. 316-317; Marin Pop, *Biografia protopopului Valentin Coposu, semnat al Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918* în „Alma Mater Porolissensis”, Zalău, nr. 6, 2001, p. 26-30; Viorel Ciubotă, *Documente inedite privind schimbul de ostacilor de la Tiszafered din 23 mai 1919*, în „Satu-Mare. Studii și comunicări”, vol. XV-XVI, 1998-1999, p. 371-402, Marin Pop, *Aspecte ale campaniei armatei române din 1918-1919. Calvarul frunțașilor politici din Șimleu*, în „Alma Mater Porolissensis”, Zalău, nr. 5, 2001, p. 62-66.
14. Cornel Grad, Doru E Goron, *op.cit.*, doc. 80, p. 276.
15. Viorel Ciubotă, Gheorghe Nicolescu, Cornel Țuca, *Jurnal de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania: (1918-1921)*, Satu Mare, 1998, vol. I, p. 123.
16. Virgil Mihalca, Doru E. Goron, *Aspecte ale integrării organice a Sălajului în cadrul statului național unitar român (1919-1920)*, în „Acta Musei Porolissensis”, Zalău, VIII, 1984, doc 8, p. 482.
17. „Szilágyosomlyó”, Șimleu Silvaniei, din 5 Iunie 1919.
18. Gheorghe Iancu, *Justiție românească în Transilvania (1919)*, Cluj-Napoca, 2006, doc. 306, p. 394.

Știri culturale

Patru pânze ale unor pictori francezi au fost recuperate în Argentina

Patru tablouri de mare valoare ale unor pictori francezi, furate în 1999 de la un colecționar argentinian, printre care una de Claude Monet, au fost recuperate miercuri, anunță într-un comunicat poliția federală argentiniană, citată de AFP.

Cele patru tablouri sunt 'La Maison de Yerres' de Claude Monet (1840-

1926), 'Nu dans un atelier d'ami' de Albert Marquet (1875-1947), 'Gelée blanche en Ile de France' de Jean-Baptiste Guillaumin (1841-1927) și 'Antibes, les fortifications' de Eugene Boudin (1824-1898). Pânzele au fost găsite într-o clădire de la periferia capitalei Buenos Aires, în cadrul unei operațiuni a poliției municipale, a justiției argentinienă, a

Centrului național de protecție a patrimoniului cultural și a Interpolului.

Operele recuperate au o valoare de piață care depășește câteva milioane de dolari, a declarat AFP o sursă din Interpol, care n-a dat alte amănunte asupra operațiunii.

AGERPRES

L-am cunoscut pe Ștefan Goanță. Cortina a rămas trasă după spectacol...

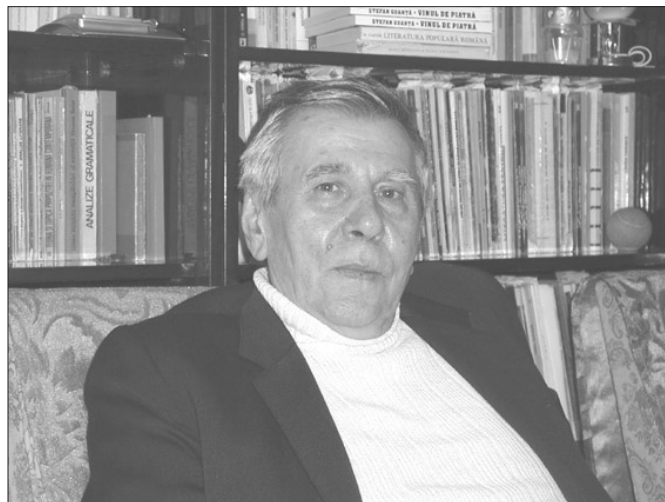
„**P**entru mine e o onoare! Să știi..., pentru că eu am fost cel care a tras pentru prima dată cortina la primul spectacol organizat aici, la Casa de Cultură a Sindicatelor din Zalău. Nu a contat pentru mine faptul că eram directorul, cât onoarea aceasta. Pentru mine e o onoare, deoarece aş putea să mă laud că eu sunt unul din amfitrionii culturii din Sălaj. Nu mă laud eu cu asta, îi las pe alții s-o facă!” – cu aceste cuvinte mi-a rămas în memorie regretatul nostru scriitor Ștefan Goanță, soțul fostei mele diriginte din liceu, doamna profesoară Irina Goanță.

Îmi aduc exact aminte momentul acela, când eram la una din repetițiile pentru punerea în scenă a piesei de teatru „Miss... sau Repetiție generală cu public”, tot la Casa de Cultură a Sindicatelor din Zalău, într-o după amiază mohorâtă de toamnă a anului 2002, pe când eram elev în clasa a X-a. Recunosc că inițial nu am sesizat cine este acel om mai în vârstă, deja cu părul cărunt, dar care părea, după gânduri și după exprimare, a fi doar cu câțiva ani mai mare decât mine și decât colegii mei prezenți acolo. Poate cei mai mulți nu țin minte aceste cuvinte, dar mie mi-au rămas întipărite, pentru că le-am perceput așa de bine, încât era imposibil să nu îți dai seama că au fost spuse convingător, energic și din toată inima.

Normal că, până la acel moment, am mai auzit de domnul Ștefan Goanță, dar nu mă așteptam să îl și întâlnesc, deoarece îl știam cu mici probleme de sănătate. Poate le avea și atunci, dar precum un copil curios a venit să asiste și să observe cum decurge repetițiile la piesa de teatru pe care chiar el a scris-o special pentru noi, elevii de la Liceul Pedagogic „Gheorghe Șincai” din Zalău. Probabil avea mult mai mari emoții decât protagoniștii care interpretau rolurile.

Abătându-mă puțin de la subiect, doresc să spun de pe acum că nu voi scrie prea mult aici, deoarece cuvintele mele scrise parcă sunt prea mici și nu pot să îl caracterizeze pe domnul Ștefan Goanță, la fel cum consider că nici cuvintele altora nu pot face același lucru. Nu voi vorbi despre operele lui Ștefan Goanță, considerând că aş putea prolifera comoditatea în cititorii acestor rânduri, motiv pentru care am convingerea că toți cei care citesc aceste rânduri vor fi mânați de curiozitate să citească din operele lui Ștefan Goanță. Nu vreau să fiu ipocrit, și totmai de aceea recunosc că nu am citit decât o parte din cărțile domnului Ștefan Goanță, dar făcând chiar și acest gest modest, îmi permit să afirm că pot da publicității câteva din ideile mele, deocamdată, generale cu privire la omul și scriitorul Ștefan Goanță.

Dumnealui s-a născut în perioada interbelică, într-o zonă total opusă zonei geografice de unde eu scriu aceste rânduri. Este dobrogean, prin naștere, revenit imediat în Oltenia cu părinții care erau învățători, și tot așa, treptat, mânat de împrejurările vieții, a ajuns tot mai aproape de Ardealul în care și-a trăit cea mai mare parte din viață. Cel mai probabil, domnul Goanță a fost încercat de multe experiențe. În vremea celui de-al Doilea Război Mondial, și-a trăit vrând-nevrând copilăria. Poate copil fiind, nu a conștientizat primejdia războiului la fel ca alți copii de seama lui. Poate, în loc să se joace cu

jucării, atât el, cât și ceilalți copii, colecționa muniție de război pierdută sau uitată de armată prin tranșee, așa cum majoritatea copiilor au făcut la acea vreme. Dar asta nu mai contează dacă a fost sau nu așa, cert este că vrând-nevrând o fi trăit o traumă care să îl determine să fie mai puternic, să fie mai răbdător față de ceilalți semeni și față de șicanele regimului instaurat după război. A fost în dese rânduri faultat pe seama provenienței sale dintr-o familie de intelectuali, dar a răzbit peste toate și răbdarea l-a urcat pe niște culmi înalte ale gloriei umanității, dovedind astfel că omul poate învinge sistemul aderând la el contrar voinței sistemului.

Anii comunismului l-au făcut să înțeleagă că tăcerea e de aur și dacă tace rămâne filosof, conform vechii zicale românești. A scris cu amplexare după anul 1990, și a abordat toate genurile începând de la proză, continuând cu teatru și poezie, publicistică, în cele din urmă. Ce pot să spun despre opera scriitorului este că și-ar merita pe deplin multe tomuri de exegeze, însă sunt cam sceptic, fiindcă se vor găsi puțini să aprecieze opera lui, în societatea contemporană majoritatea regăsindu-se în personajele create de Ștefan Goanță, iar la majoritatea ar exista sentimentul de a nu scrie nimic de rușinea faptului că indirect se simt arătați cu degetul. Se vor „scrie” astfel multe exegeze mentale, asta ca forme de catharsis existente doar în conștiința celor care au curajul să și-o consulte în intimitate.

Revenind la piesa de teatru „Miss... sau Repetiție generală cu public”, pot să spun că reprezentația a fost un real succes, noi actorii intrând ușor în pielea personajelor, considerând probabil în conștiința noastră adolescentină un bun umor, însă fără a conștientiza prea bine atunci că domnul Ștefan Goanță nu a exagerat și nu a alegorizat cu nimic ceea ce se reda în piesă. Azi, recitind piesa, nu mă mai pot amuza, nu o mai consider o comedie, ci o tragedie a zilelor noastre la care noi râdem, dar de fapt facem parte din ea. Râzând, ar trebui să ne dăm seama că de fapt râdem de noi și de halul în care noi am ajuns ca societate. În 1989, toți ne-am bucurat că am scăpat, dar nimeni nu a știut din ce am scăpat. După 1990 ne-am

comportat precum niște boi scăpați de la jug și am făcut prăpăd cu tot ceea ce am întâlnit în jurul nostru, de la propria noastră viață fizică, până la cultură și umanitate. Dacă o să asist vreodată din nou la o punere în scenă a piesei, promit că nu o să râd deloc, ci din contră, promit să vărs o lacrimă în conștiința mea cel puțin, sau și dacă voi râde, acela nu va fi râsul meu.

Domnul Goanță a expus în opera sa o realitate pe care scriitorul a zărit-o, dar pe care puțini dintre noi o văd. Poate mulți își dau seama de fapt și ar putea aprecia aspectele din operele lui Ștefan Goanță ca fiind exagerate, însă și dacă ar fi așa, ar fi nevoie oricum de niște exemple evidente mai nuanțate pentru a putea fi sesizate lucrurile care au loc la o scară mai redusă. Poate alții sunt de altă părere, însă părerea mea nu poate fi schimbată o dată cu capul de pe umeri. Poate Ștefan Goanță a îndrăznit să arate colții adevărului despre lume, iar când a făcut acest lucru lumea ba nu a știut cine își arată colții, alții au știut și poate s-au trezit la realitate, ori alții s-au retras cu coada între picioare.

Dincolo de toate, consider că un personaj al domnului Goanță, care îi întrușipează pe toți, este „Țăru” din romanul „Zodia Țăruului”, un personaj despre care nu poți spune că este un copil sau un om matur, un om de bine sau un om de rău, un blestem sau o binecuvântare pentru lume, sau alte categorii contrastante. Țăru se poate regăsi în fiecare din noi, însă nu îl putem defini ca o entitate distinctă. Țăru este pe de o parte întrușiparea umanului, deoarece umanul în acest caz nu poate să fie cu strictețe perceput în sens pozitiv. Poate, de altfel, personajul Țăru a fost creat ca să arate cititorului haznaua ideologică incoerentă spre care se îndreaptă societatea contemporană.

Revenind la omul Ștefan Goanță, vreau să reafirm o idee expusă mai anemic la începutul acestui eseu. Marele meu regret este faptul că Ștefan Goanță a murit de tânăr. Poate pentru mulți această afirmație vine ca o contradicție, deoarece, luat în timp cronologic, domnul Goanță a trăit 77 de ani. Nu, domnul Goanță avea sufletul încă tânăr și capabil de a se plasa coerent, în viziune futurologică, la vremurile care vor veni. Este păcat că domnul Goanță va fi apreciat cel mai probabil acum după ce nu mai este printre noi. E de-a dreptul regretabil acest lucru, dar din păcate, în România, se întâmplă acest fenomen încă de dinainte de Eminescu. Poate în anumite privințe, Ștefan Goanță poate fi asimilat lui Ion Luca Caragiale, însă el a avut o fire mult mai contemporană, dacă îmi este permis termenul de comparație. Să nu punem în calcul referitor la tinerețile sale fizice, când asupra lui s-a acționat în repetate rânduri cu acte coercitive, dar este demn de laudat faptul că Ștefan Goanță a reușit ca din coercitorii săi

să facă niște cai orbi incapabili să îl mai sesizeze în universul lor lipsit de logică. Poate mulți se întreabă de ce nu a avut Ștefan Goanță curajul să scrie în acele timpuri când coerciția era la ea acasă? Ar trebui întrebați și cei care se întreabă, ei de ce nu au scris? Probabil tot din aceleași motive. După ce a început să scrie, Ștefan Goanță a sesizat că societatea confundă democrația cu destrăbălarea, lucru ce are loc azi în mod evident. Unele aspecte prozatorul le-a anticipat, dar cu toate acestea le-a exprimat cumva cu o reținere în speranța că poate totuși se înșeală și că imaginația îi joacă feste. Se pare că, până la urmă și din păcate, Ștefan Goanță a avut dreptate și poate ar fi preferat să nu aibă dreptate. Cu siguranță această temere a sa, această înfruntare a adevărului a contribuit la bolile truștești ale scriitorului, care în cele din urmă l-au stins.

Poate cu o notă de obsesivitate, vreau să revin asupra punerii în scenă a piesei „Miss... sau Repetiție generală cu public”. Ștefan Goanță a tras el însuși cortina la reprezentatie și, prin acea tragere de cortină, a vrut probabil să exprime și să arate celor prezenți în sală lumea așa cum era ea în realitate, chiar dacă cei din sală au perceput-o ca pe un bălci plin de umor și haz. Avea și acesta loc evident. Publicul a râs, însă, în incompetența sa, publicul a râs indirect de el însuși, fără să își dea seama. De ce a râs? A rămas publicul cu râsul, pentru că până la urmă e mai mult decât adevărat că cine râde la urmă, râde mai bine.

După reprezentatie, au avut loc dezbateri în cerc restrâns în biblioteca Casei de Cultură a Sindicatelor din Zalău. Prezenți au fost oameni de cultură ai Sălajului la acel moment. Întrebați retoric unii din cei prezenți la dezbateri au răspuns întrebării cu privire la nota acordată piesei de teatru și a prestației protagoniștilor. Ștefan Goanță a primit cum era de cuviință nota maximă, în schimb protagoniștii au fost apreciați cu nota 3, cu specificația că nota 3, având în vedere că se află la prima reprezentatie de gen, este o notă foarte bună în contextul că mulți astfel de protagoniști nu ar trebui să primească nici nota 1 la debut. Dar nu nota a contat, deoarece nu pot fi apreciați interpreții în acest sens cu valori numerice și nici cuvintele nu pot exprima aspecte în acest sens.

Cortina a rămas trasă după spectacol, ca semn că aspectele expuse în piesa de teatru nu s-au încheiat în lumea reală, ci continuă nebunește. Dramaturgul a plecat, nu mai este printre noi și acum stăm să ne întrebăm, când vom avea puterea și motivația necesară să împingem la loc cortina, domnule Ștefan Goanță? Nu aș vrea să cobesc, însă există trista posibilitate să îl așteptăm pe dramaturg să facă acest lucru după viața de apoi!

Ovidiu COSTINAȘ

ICR lansează un concurs de idei de proiect pentru Olimpiada Culturală din Londra - 2012

Știri culturale

Institutul Cultural Român (ICR) anunță lansarea luni a unui concurs public de idei de proiect pentru Olimpiada Culturală organizată la Londra în 2012.

Potrivit Biroului de presă al ICR, Olimpiada Culturală este un program britanic complex, format din acțiuni și evenimente menite să celebreze creativitatea și diversitatea formelor de expresie artistică în contextul participării internaționale la Jocurile Olimpice, care are ca temă principală „Londra, văzută ca o capitală globală a creativității artistice”.

ICR intenționează să participe la Olimpiada Culturală cu un program de proiecte care să genereze un impact semnificativ și să distingă, prin excelență, oferta românească între cele peste 1.000 de evenimente artistice programate să se deruleze sub egi-

da Olimpiadei Culturale.

Programul românesc va fi constituit, în parte, din proiecte dezvoltate din inițiative avansate de operatori culturali independenți, persoane individuale sau organizații, selectate pe bază competitivă, printr-un concurs public de idei de proiect, ce se desfășoară în perioada 7 februarie - 6 martie.

La concurs pot participa operatori culturali independenți, persoane fizice de cetățenie sau origine română, cu vârsta de minimum 18 ani, sau persoane juridice înregistrate în România, care au ca obiect de activitate derularea de proiecte cultural-artistice. Toate informațiile privitoare la regulamentul și calendarul desfășurării Concursului se regăsesc pe paginile de web: www.icr.ro/concurs_olimpiada_culturala2012 și www.icr-london.co.uk AGERPRES

Cercuri pe apă

„Unde să mă duc?!” Unde să mă duc ?!”

Dacă-aș fi fără credință, micalită și ironică, aș reproduce un vers, un anunț care, iertați-mă, nu țin minte de unde-l știu și cui îi aparține: „Unde te duci când nimeni nu te-așteaptă?!” Dar sunt sinceră și frământată înăuntrul meu și mi se repetă, cu obsesie, un refren de la o cunoscută priceasnă: „Unde să mă duc/ Unde să mă duc/ Eu nu mă duc lisuse al meu/Dar te-aștept plângând mereu/ Eu nu mă duc lisuse drag/ Dar te-aștept plângând în prag”. Îmi place această priceasnă, îmi plac versurile, îmi place melodia, îmi place s-o cânt pierzându-mi-se vocea printre celelalte reunite în corul ad-hoc ce însoțește fiecare slujbă de duminică. Îmi place și când preotul vorbește despre unul dintre principiile fundamentale ale creștinătății: ... *iubește pe aproapele tău* (...). Credința, iubirea, iertarea, recunoștința, smerenia, mila, binele și frumosul creștin încercăm toți credincioșii să le cultivăm, atât cât ne stă în putință, învingând ispitele și relele acestei lumi și acestei vieți. Și cred că fiecare credincios, fie el de ce confesiune o fi, încearcă la fel. Și e normal, pentru că toți știm că Dumnezeu e unul singur și are aceeași lege pentru muritori. Lui

ne rugăm toți, într-un fel sau altul, într-o biserică sau alta, cu anumite cuvinte sau cu sinonimele lor. Și-atunci de ce cineva crede că o rugăciune este superioară și este mai primită decât alta? Ce diferență este între *spirit* și *duh*? Între *rob* și *serv*? Între *Doamne miluiește-ne!* sau *Doamne-ndură-te spre noi*? Dacă eu mă rog, din suflet, cu unele sau altele din cuvintele și sintagmele respective, Divinitatea mă aude mai mult sau mai puțin decât pe celălalt?! Dacă pledăm pentru multiculturalitate – inclusiv religioasă –, pentru ecumenism, pentru respectul sufletului, trăirilor, credințelor, culturii, ființei, în ultimă instanță, a apropiatului, atunci de ce ne pedepsim grav și de neînțeles, aici pe pământ, noi, oamenii, când toți trebuie să împlinim tocmai ce Dumnezeu prin Fiul Său ne-a poruncit: ... *iubește-ți aproapele*?! Adică, înțelege-l, respectă-l, prețuiește-i și-i acceptă valorile, împărțându-i-le, în același timp, pe ale tale. Și atunci, cum e posibil, ca unui preot de altă confesiune să i se interzică să participe la o ceremonie – nuntă, botez, înmormântare etc. – susținută de un preot cu aceeași credință în Dumnezeu, dar cu altă... așa-zisă religie?! Ba mai mult, dacă

o face, să fie pedepsit de mai marii săi, de la muștrări, până la schimbări din funcții, amenințări și alte practici pe care, sunt convinsă, Dumnezeu Tatăl nu le vede cu îngăduință... Dacă eu am prieteni și rude practicanți ai unor religii diferite, ca formă – ortodocși, greco-catolici, po-căiți (penticostali, baptiști) etc. – pe care îi respect, îi stimez, îi iubesc indiferent de religia lor și vreau să îi invit la botezul copilului sau nepotului meu, la căsătoria mea sau a celor apropiați, la înmormântarea celor dragi sau las cu limbă de moarte că vreau să mă conducă toți pe ultimul drum, să înțeleg că nu se poate, pentru că cineva, de pe acest pământ, interzice acest lucru?! Acela este muritor, păcătos el însuși, și nu are dreptul să o facă, atâta timp cât Dumnezeu Tatăl și Fiul Său îngăduie, poruncindu-ne *să ne iubim unii pe alții*. Cum ne iubim? Lovindu-ne, biciuindu-ne, chinuindu-ne, urându-ne, făcându-ne rău?! *Încotro ne ducem*?! Unde să ne ducem?! Dacă și drumul credinței este îngrădit, atunci nu ne rămâne nimic, nici măcar speranța...

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Apărarea

Bătrânii, Cuvântul și omul din noi

Bătrânii. În mijloacele de transport în comun îi dublează pe tinerii ce ocupă scaunele. Nu spun nimic, nu cer locul, așteaptă, cu toate că nimeni nu-ți oferă dezinteresat nimic, necum locul, *locul* din mijlocul de transport. Bunele mele maniere par venite dintr-un trecut necivilizat, animalic. Când le cedez scaunul, bătrânii îngână câte-un „mulțumesc” formal, uneori nici atât. Li se pare normal, sigur, eu aparțin lumii lor, acolo, aceste gesturi se fac la ordinea zilei, n-au conotații de evenimente majore în logica socială.

În metropola asta am renunțat la dimensiunea efervescentă a timpului, nici nu mă așez pe scaune, chiar dacă locurile sunt goale, mi-e groază că lângă mine va

apărea vreun bătrân cu buzele strânse și eu, rușinat, voi coborî la prima stație, voi pierde timp iar pavatorii de la British Council vor rămâne fără materiale. Mike ne va privi din nou ca pe niște creaturi inferioare care știu doar să spargă betoane și să tragă de timp. Mike este partea engleză a contractului, face alergie la săpătorii de șanțuri și gropi, este derutată partea engleză de întârzierea părții Dăncuș. Trăsăturile sale de tip germanic se contorsionează, el se strâmbă nemulțumit, devine român.

Nu-mi place să divaghez când plouă, mă îndepărtez de regnul universal. Dar simt că am mascat Cuvântul, l-am acoperit cu sinonime și neologisme, i-am con-

struit un cavou de toată frumusețea. Ne prelungim finalul, agonizăm cu seringile pline de sunet și materie lângă noi.

Omul de artă este una din ultimele conspirații decente, se încearcă, disperat, amânarea finalului, se caută ultime variante pentru disculparea umanității. Nu se sinchisește nimeni, s-a terminat cu noi, trebuie să ne naștem din nou, cum spune chiar Biblia. Vom dispărea numai pentru că diavolul, inconștient, își grăbește sfârșitul: el e un raționament cu rezultat fix, ecuația în care e implicat se apropie tot mai mult de zidul în fața căruia, niște români nemiloși, așteaptă comanda: “Foc!”

Ștefan Doru DĂNCUȘ

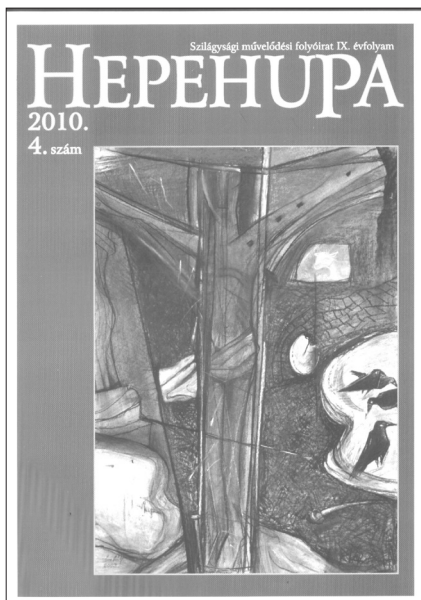

Malaxorul cu de toate. Nu chiar pentru toți

■ A apărut de curând un nou număr al revistei sălăjene de cultură trimestrială în limba maghiară „**Hepehupa**”, nr. 4/2010. Acest număr este ilustrat cu lucrări ale regretatului artist plastic Szabó Vilmos.

Semnează: Adorján Ilona, Bántó István, Ioan Bejinariu, Bitay Árpád, Csók Zsolt, Gáspár Attila, Hajdu Attila, Józsa László, Katona Lajos, Kiss László, Kovács Katona Jenő, Olasz Valéria, Simonfi István, Sztarmári Renáta, Tökölly Vajk, Varga D. István, Vári Fábian László și Zuh Imre. Poezie, pagini de jurnal, studii, evocări. Revista de cultură a Sălajului „Hepehupa” apare din 2002 editată de Color Print Zalău, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj, Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, directorului Tipografiei Color Print, Major István, și al Fundației „Communitas”. Redactor – șef: Fejér László, secretar de redacție: Szóke Anna. Anul acesta revista „Hepehupa” împlinește 10 ani de activitate, eveniment care va fi marcat printr-o manifestare, care va avea loc în luna aprilie.

■ În Sala „Porolissum” a Consiliului Județean Sălaj a avut loc vineri, 4 februarie a.c., o lansare de carte juridică, maestrul de ceremonii fiind secretarul județului Sălaj, Cosmin Radu Vlaicu: a șaptea carte semnată de **dr. Oliviu Puie**, „**Reglementări juridice în materia urbanismului. Dreptul de proprietate și contenciosul administrativ în materie**”, carte apărută în colecția „Monografii” a Editurii Universul Juridic din București, una dintre cele mai importante edituri din țară în domeniul juridic. Pasionat cercetător, în special în materia contenciosului administrativ, Oliviu Puie, doctor

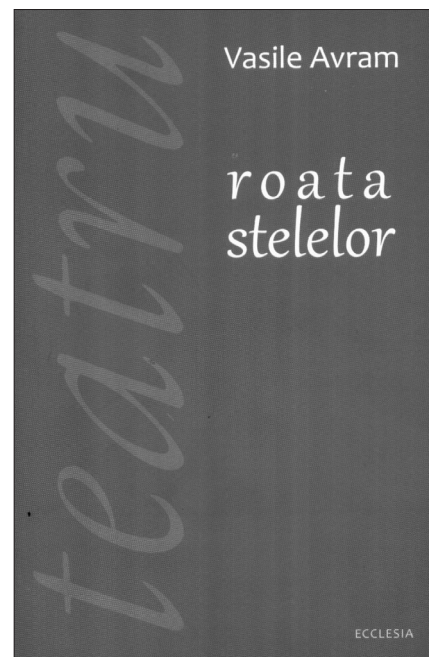
în drept al Universității „Babeș – Bolyai” din Cluj Napoca, merită, și în opinia noastră, să accedă la o carieră universitară, fie doar pentru respectul de care se bucură în mediile universitare de profil, cât și pentru, deja, opera sa, completată și cu peste 70 de articole publicate în cele mai prestigioase reviste juridice românești. Volumul intitulat „Reglementări juridice în materia urbanismului. Dreptul de proprietate și contenciosul administrativ în materie”, constituie, în opinia editorilor și a autorului, o monografie complexă consacrată acestui domeniu mai puțin explorat în literatura de specialitate, prin care se combină reglementările dreptului public care guvernează materia dreptului urbanismului și amenajării teritoriului cu reglementările din dreptul privat incidente în acest complex domeniu. Această monografie pornește, în abordarea problematicii analizate, de la obligațiile asumate de către statul român după integrarea în Uniunea Europeană în domeniul politicii urbanismului și amenajării teritoriului, fiind structurată în trei titluri, aflate într-o strânsă interdependență.

■ La Editura „Ecclesia” a apărut de curând o nouă carte semnată de regretatul scriitor **Vasile Avram**, „**Roata stelelor**”, carte ce cuprinde piesele de teatru „Roata stelelor”, „Depărtarea albă”, „Negustorul de sentimente” și „Pavel”. Ioan Mariș apreciază, în postfața volumului, că „Vasile Avram ne-a demonstrat și prin textele sale dramatice că e un scriitor autentic care și-a asumat marile provocări și dileme ale momentului istoric în care a trăit având vocația esențialului. «Vămile pustiei» pe care le-a trecut spre eternitate ni-l revelează ca pe un mare «scriitor de sertar», cenzurat în timpul vieții și împlinindu-se postum prin apariția mai multor volume”.

Vasile Avram s-a născut la 17 iunie 1940 în satul Lemniu, comuna Letca, județul Sălaj. S-a stins din viață pe 12 decembrie 2002 la Sfânta Mănăstire Nicula, unde este și înmormântat. Reamintim că Biblioteca Județeană Sălaj intenționează să ia numele lui Vasile Avram.

(D.S.)

■ **Adrian Suci, Viața fără urmări**, Ed. Brumar, Timișoara, 2010. Volumul (prefațat de Daniel Cristea-Enache, „tălăcit” grafic de Vlad Ciobanu, editor: Robert Șerban, coperta: Casandra Paul-Trif, paginare: Gheorghe Stanjic) cuprin-

de 6 grupaje de versuri: Inspirații minore, Mitologii amânate, XXX, Lucruri simple, Fotografii, Din anii cu secetă. „Adrian Suci scrie o poezie concentrată, deopotrivă metaforică și ironică, pe care îmi e greu s-o încadrez generaționist. Iată un indiciu sigur al originalității, nedebitoare unor formule de „autoritate” în contextul unor generații, al unor promoții – sau al unei epoci literare care le cuprinde pe toate. Într-o viitoare istorie a literaturii române contemporane, nume precum cel al lui Adrian Suci nu vor putea fi arondate unei falange poetice mai puternice decât individualitățile ce o compun. Autorul cu care acum faceți cunoștință nu e mai

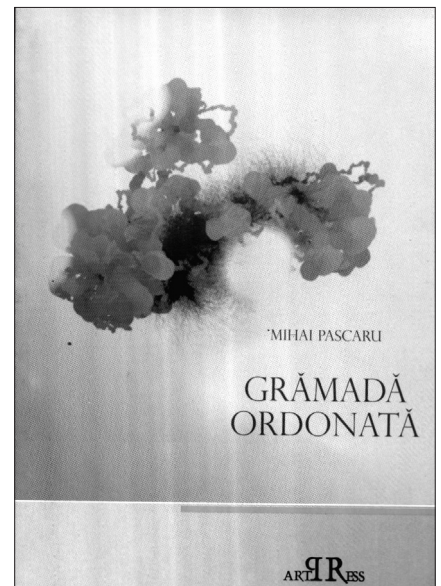

mult – dar nici mai puțin – decât imaginea esențializată a scrișului său. Nu un produs de serie, care multiplică și poate fi multiplicat, ci efectul absolut impredecibil al poeziei pe care o scrie” (Daniel Cristea-Enache). Pentru cititorii revistei „Caiete Silvane” vom cita *Scrisoarea X* (*Știi coastele mele subțiri*), poem ce încheie volumul: „Multe ceasuri ai stat în dreptul inimii și-ai ținut/ umbră./ Știi/ coastele mele subțiri de când stăteam în poarta inimii și unii mureau/ de-o boală care s-a tot întins cu seceta și cu trecerea vremii/ / În închipuire, demult, am fost fericit. Fluierul orb/ răscolea/ tainele casei și tu-mi spuneai că,/ din vreme în vreme,/ vor fi sărbători în care n-am loc./ / Risipește-ti proorocii – ei spun vorbe care se fac/ ruguri!/ Întoarce-ți fața la noi, istovește-ne în bătaii/ Rânduiește-ți clopotele la gleză, să știm când treci!/ Și nu lăsa fiii noștri să fie mângâiați!/ de mâini străine!”. Adrian Suci a mai scris: *E toamnă printre femei și în lume* (Ed. Echinox, Cluj, 1993); *Singur* (Ed. Euphorion, Sibiu, 1996); *Plus* (pamflete politice, Ed. Trimeră, Cluj, 1997); *Noapți și zile* (Ed. Arhipelag, Târgu Mureș, 1999); *Just Poems* (Ed. Cartimpex, Cluj, 2001); *Din anii cu secetă* (Ed. Grinta, Cluj, 2005); *Sex cu femei* - coautor Ștefan Doru Dăncuș (roman, Ed. Tritonic, București, 2008; premiul „Cartea Anului”, acordat de Uniunea Scriitorilor din România, filiala Sibiu).

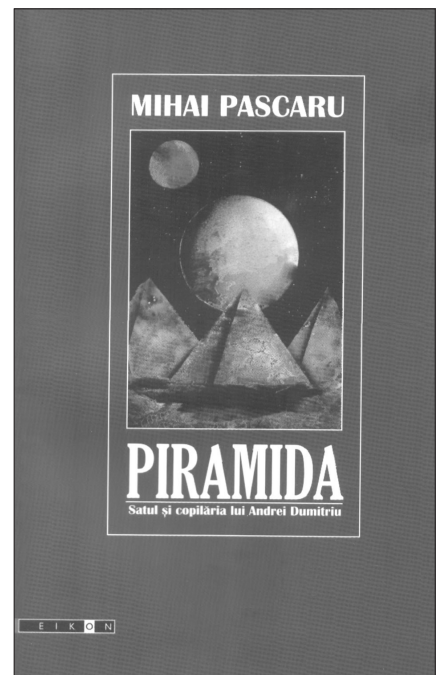
■ **Mihai Pascaru, Grămadă ordonată**, Ed. Artpress, Timișoara, 2009. Autorul s-a născut în județul Neamț (1959), a absolvit Facultatea de Istorie și Filosofie de la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj, actualmente fiind profesor la Catedra de Sociologie și Asistență Socială a Universității „1 Decembrie” din Alba Iulia. A debutat în volum cu *Gânduri scăpate de sub control* (Ed. Gallus, Alba Iulia, 1996), unele dintre „gânduri” (poeme, aforisme) fiind reluate în *Grămadă ordonată*. „Poezie condensată, sentențioasă, cu iz aforistic, propunând veritabile definiții. (...) Într-o vreme în care grafomanii dau năvală și boala autorlăcului face ravagii, rezervele și îngrijorările poetului / om de știință confirmă responsabilitatea înaltă a scrișului” – scrie Adrian Dinu Rachieru în prefața noului volum. Practic e vorba de o antologie întinsă pe mai bine de 20 de ani (1986-2009), în care găsim – așezate în ordine cronologi-

că – de la poeme cu rimă de câteva strofe (Poemul, Rugă, Dor, Miriapodul etc.), micro-poeme aforistice de câteva rânduri (majoritare), până la „definiții” din două-trei cuvinte (Râpă, Vid, Caz, Punct, Suflet etc.). Iată câteva din „gândurile” lui Mihai Pascaru: „Dumnezeu/ e mai prezent/ tocmai acolo unde/ i se simte lipsa/ mai puțin” (*Relativitate*); „O maimuță/ coborâtă/ din Pomul Cunoașterii” (*Darwin*); „În secolul acesta/ al navetismului/ fiecare dintre noi este/ mai mult/ sau mai puțin plecat/ de-acasă” (*Boală*); „Un om între bine/ și sine” (*Bolnavul*); „Pasărea paradisului/ românesc” (*Cioara*); „Praful din ochii/ lui David” (*Goliat*); „Aducem paranoia/ la normal” (*Tranziție*); „Cum știu ce vreau,/ nu mai sunt fraier,/ cu moartea ies/ din când în când/ la aer” (*Înțelepciune*); „Sărac/ cu trupul” (*Suflet*); „Rufe murdare-ntinse/ la uscat, / bordeluri – magazine de haine;/ poezii doar/ mai ies la agățat/ de taine” (*Criza*). Și încă un „gând” al autorului, ultimul din volum: „Prin curți nătânge/ și prin casă/ poetul cu cămașa scoasă/ grăbit să prindă/ și să-nchidă/ puii poemelor de rasă” (*Furtună*).

■ **Mihai Pascariu, Piramida. Satul și copilăria lui Andrei Dumitriu**, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2010 (coperta:

Sorin Luca; editor: Vasile George Dăncu). Autorul *Grămezii ordonate* revine de data aceasta cu un volum de povestiri (scrise în perioada 1983-1984, în localitățile Mușca și Abrud) despre care aflăm, din nota editurii, că a fost încredințat tiparului în urma încurajărilor criticului și omului de litere Diana Câmpan, care de altfel l-a și prefațat. „Cei doi poli ai povestirilor – satul și copilăria – se recompun după o strategie a confesiunii, căreia autorul îi conferă rol terapeutic și de tălmăcitor al unor amintiri zăvorâte în personalitatea oricui. Numai că în proza lui Mihai Pascaru nostalgia, confesiunile, tăcerile cu sens, apetențele pentru elementele-surpriză, exigența nebănuită din exercițiile de cunoaștere sunt detensionate și așezate în rost. Nu hazul copilăriei, nu neapărat valențele ludice ale preajmei, ci dorința de a reinstitui

firescul este suportul pe care scriitorul îl transformă în vocație” (Diana Câmpian). În mod cert, autorul a moștenit „gena” povestitorilor moldoveni. Un volum bine întocmit, din toate punctele de vedere... Felicitări tuturor celor ce au contribuit la apariția lui.

(D.H.)

■ Surprinzătoare cu fiecare apariție, revista de literatură și artă de la Sibiu, **Euphorion**, e, pe cât de bogată, pe atât de provocatoare și în numărul 11-12 din 2010. Tema centrală a publicației este una de interes major: **Titu Maiorescu, azi**, împinsă într-un periculos con de umbră, de care ne mai aducem aminte doar la intervale de câteva decenii, când simțim că literatura noastră își pierde direcția. Despre întemeietorul criticii literare românești și cel care a instituit cu autoritate autonomia esteticului semnează puncte de vedere penetrante critici din toate generațiile, prevalând cei tineri și foarte tineri: Cornel Moraru, Alexandru Dobrescu Alexandru Cistelean, Caius Dobrescu, Paul Cernat, Alex Goldiș, Andrei Terian. Pe aproape două pagini răspunde criticul Ion Simuț la întrebările redactorului Andrei Terian, într-un interviu dens, iar pe alocuri cel puțin curios. Concluzia e aproape insuportabilă: *Speranțele literaturii rămân internetul și universitățile. Librăriile, câte vor rezista, vor deveni anticariate, pentru cititori de modă veche (cum sunt și eu), iar bibliotecile vor fi copiate pe internet și apoi spațiile vor fi dezactivate. E un vis urât, dar nu pot scăpa de el.* Cronica literară e susținută de Paul Aretzu, Rita Chirian și Radu Vancu. Substanțiale grupaje de poezie alternează cu paginile de proză sau critică literară, sub semnăturile scriitorilor: Viorel Mureșan, Dorina Brândușa-Landén, Dan Dănilă, Sinziana-Maria Stroie, Ioan Radu Văcărescu. Din cuprins nu lipsesc nici cronici de artă și teatru, rubrica de carte străină, poezie în traduceri. Publicație cu deschidere europeană, **Euphorion** e un vis împlinit al cerchiștilor de odinioară.

■ **Dacia Literară**. Sumarul numărului 1 pe 2011 cuprinde trei mari secțiuni: **Ferestre luminate**, **Arca lui Noe** și **Bibliofil**. În deschiderea primei fascicule, o melancolică întoarcere spre trecut pe trei căi: *Textul regăsit* repro-

duce fragmente dintr-un interviu al lui Liviu Rebreanu, din 1924, pe tema destinului social al cărții și al scriitorului. *Fotografia regăsită* redă imaginea unui grup de personalități ieșene da la 1908, iar rubrica *Poemul regăsit* aduce sub ochii cititorului de azi o **Răsfrângere** de Cezar Baltag. O perspectivă cât se poate de interesantă și din multe puncte de vedere inedită asupra unor aspecte stilistice aduce studiul lui Stelian Dumistrăcel, **Paremiologia în publicistica eminesciană**. Prima secvență a revistei se încheie cu un amplu dialog cu Stefan Lemny, întors de la Paris ca să-l lanseze cartea **Cantemireștii. Aventura europeană a unei familii princiere din secolul al XVIII-lea**, apărută în traducere la Editura Polirom, precum și câteva scrisori din corespondența prinților Maria și Antioh Cantemir. Din secțiunea a doua, intitulată **Arca lui Noe**, ne reține atenția un excelent grupaj de poezie neogreacă. Critica de întâmpinare grupează cronici literare și recenzii la cărți de Ioan Petraș, Mihai Cimpoi, Florin Faifer, Constanța Buzea, Marcel Mureșeanu, Mircea Cărtărescu, la o carte de corespondență a lui Nicolae Labiș sau la reeditări de C. D. Zeletin, toate reunite sub genericul **Bibliofil**. Tiparul, de o calitate excelentă, capătă prestigiu în prezența unei ilustrații grafice variate, mergând de la fotografia de epocă, la fotografia contemporană, la *ex libris* sau desen.

(V.M.)

■ Sub egida Academiei Române – filiala Iași, a FCER, a Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, a **apărut al XI-lea volum de Studii Iudaice**, coordonat de profesorii dr. Silviu Sanie și dr. Dumitru Vitcu. Mihaela Paraschiv aduce un omagiu profesoarei Lucia Wald, personalitate în domeniul filologiei clasice, cu o carieră strălucită de circa 50 de ani, recunoscută în diverse țări ale lumii, în Europa și America. Istoricul Carol Iancu semnează un studiu referitor la renașterea națională evreiască în România, începând cu conferința sionistă de la Focșani (1882). Despre Ștefănești (Bucovina) ca loc al memoriei și tradiției, scrie Laurențiu Ursu. Radu Florian Bruja aduce la lumină o temă interesantă – „Evreii din România și Frontul Renașterii Naționale”. Cristina Spinei comentează sub un unghi de vedere original cartea lui Bernhard Schlink, „Cititorul”, care a trezit multe discuții polemice în Germania și nu numai. Avem și mărturia unui supraviețuitor al Trenului Morții Iași - Podu Iloaiei, ing. Iancu Țucărman. Sunte recenzate două apariții editoriale de la Ed. Hasefer, „Prezențe rabinice în perimetrul românesc”, autori B. Tercatin și L.Z. Herșcovici, ca și monografia despre fostul Șef Rabin Alexandru Șafran, a lui Carol Iancu. Mai semnează articole interesante prof. Ion Solcanu, Dinu Bălan, Oana Bauer, Vasile Lica, D. Vitcu, S. Sanie.

(B.M.)

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454 - 3028

Adresa redacției: Zalău, str. Unirii, nr. 7,
Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;

e-mail: caietesilvane@yahoo.com; www.caietesilvane.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul VII, Nr. 2 (73), februarie 2011.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 3 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Ileana Petrean-Păușan, Marin Pop - redactori

Viorel Mureșan, Györfi-Deák György, Viorel Tăutan,

Marcel Lucaciu, Imelda Chintă, Simone Györfi, Carmen Ardelean

- redactori asociați;

Marius Soare - tehnoredactor

Responsabil de număr: **Ileana Petrean-Păușan**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău; Biblioteca Județeană "Toniță Scipione Bădescu" Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar "Silvania"; Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane"
este membră a Asociației Publicațiilor
Literare și Editurilor din România (APLER)
și a Asociației Revistelor și Publicațiilor din Europa (ARPE).

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit
în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,

la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 3 lei. Pen-
tru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne
contactați la telefon 0260-612870. Revista poate fi
achiziționată și de la librăria de lângă Muzeul Litera-
turii Române din București.

Sumar

Dan Damaschin – Masaccio, Poem pentru
„Caiete Silvane” p.1

Carmen Ardelean, Mon(t)parnas pentru o zi p.2
Daniel Săuca, Poetul **Ioan Es. Pop** la „Transilvania
culturală”: „Poezia este fundamental un exercițiu
de mântuire” pp. 3-4

Viorel Mureșan, Geo Bogza: *Poemul invectivă și alte
poeme* pp. 5-6

Imelda Chintă, *Confesiune* în note distincte pp. 7-8

Marcel Lucaciu, Erudiție și sobrietate p. 9

Carmen Ardelean, Între două lumi pp. 10 – 12

Viorel Tăutan, Testamentul pp. 13-14

Ștefan Doru Dăncuș, Cărțile României p. 15

Poeme de **Ion Burnar** p. 16

Poeme de **Adelina Dozescu** pp. 17-18

Lucian Perța, Apelul de seară p. 18

Györfi – Deák György, Sfatul medicului pe Internet p. 19

Györfi – Deák György, Cartea din Kells p. 20

Franciscus Georgius, Locul unde se va deschide
cartea p. 21

Ileana Petrean – Păușan, Andrei Rus, pe drumul
spre film pp. 22-23

Daniel Hoblea, Florin Horvath – *Ultimul festin* p. 24

Iulia David, Nostalgie de iarnă p. 24

Daniel Mureșan, Laude, interese, perfidii p. 25

Ștefan Doru Dăncuș, Interviu neconvenționale.

Răspunde omul de cultură **A.I. Brumaru** p. 25

Jean Borella, Despre tradiție, traducere

de **Daniel Hoblea** p.26

Marin Pop, Iuliu Maniu și gruparea „acționistă”
din cadrul Tineretului Național Țărănesc (1931 – 1933)
pp. 27-29

Mihaela Rotaru, Obiceiuri și credințe legate de protecția
și creșterea copilului în Zona Etnografică Sălaj pp. 30-34

Maria Meze, Aspecte privind școala confesională
din localitatea Șumal pp. 35-37

Alexandru Bogdan Kürti, Aspecte ale relațiilor româno-
maghiare din Sălaj la sfârșitul primului război mondial
pp. 38 – 41

Ovidiu Costinaș, L-am cunoscut pe **Ștefan Goanță**
pp. 42 – 43

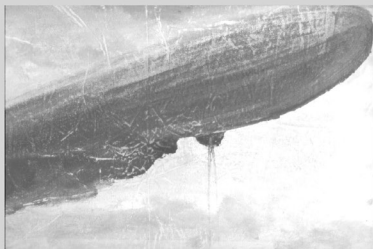
Ileana Petrean – Păușan, „Unde să mă duc?! Unde să mă
duc?!” p. 44

Ștefan Doru Dăncuș, Bătrânii, Cuvântul și omul din noi p. 44

Daniel Săuca, Daniel Hoblea, Viorel Mureșan,

Boris Marian, Malaxorul cu de toate. Nu chiar pentru
toți pp. 45 – 47

Copertele I – IV sunt ilustrate cu lucrări și pliante din
expoziția „Tineri artiști la Muzeul de Artă «Ioan Sima»”, de-
cembrie 2010. Criticul și artistul plastic **Szabó Attila**, șeful
secției de profil a Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău:
„Ultima din șirul de expoziții din acest an, expoziția ne oferă
o trecere în revistă a noilor tendințe artistice ale celei mai ti-
nere generații de artiști formați în prestigioasa școală clujea-
nă. Studiind sau chiar absolvind deja în cadrul programelor
postuniversitare de master sau programelor de studii docto-
rale, tinerii se prezintă cu un material expozițional deosebit
de incitant în tehnica picturii. Muzeul de Artă «Ioan Sima» se
implică și astfel în medierea între artiști și public promovând
valorile autentice ale picturii contemporane”.

Tematicile pe care le abordez se referă la un spațiu personal, în general exploatez acele imagini sau fragmente din memoria colectivă și individuală care nu fac trimitere la un dat exact. Adesea lucrările se constituie de manieră modulară prezentând multiple variațiuni de asamblare și înțelegere, în căutarea de a furniza o direcție de cercetare a unui vizual propriu, dar cu strânse legături în realitatea autohtonă și, mai cu seamă, în cea tradițională.

Mai aproape de demersul meu sunt acele albume de familie sau de amintiri ce sunt prezentate în spațiul bidimensional al peretelui. Aceste albume se constituie de regulă sub forma unui tablou de nuntă sau a unui ansamblu de colaj fotografic, încadrat de rama cu sticlă, la care, ulterior, s-au adăugat alte elemente vizuale, producându-se structuri compoziționale haotice și care lasă loc de vaste interpretări.

Tema și abordarea subiectului Hindenburg sunt o preocupare mai veche, considerând acest obiect ca pe o formă apropiată de perfecțiune și care dispare într-o clipă fatidică.

::Canapeaua roșie::

Studii:

2003 – absolvent al Liceului de Muzică și Arte Plastice Toduță, Deva
2007 – absolvent al Universității de Artă și Design Cluj (UAD), secția Pictură
2009 – absolvent al ciclului de master la UAD Cluj, secția Pictură
2009 – prezent – doctorand la UAD Cluj

Activități artistice:

2000 – participare la Concursul internațional "Carmen Sylva", Eforie Sud - Premiul II (grafică)
2001 – expoziție de grup, Deva
2001 – participare la faza pe țară a Olimpiadei Naționale de Arte Plastice; clasat pe locul al 6-lea la secția grafică
2001 – laureat la Grande Fete de la Cityennette, Franța
2002 – la Grande fete de la Cityennette, Franța
2002 – participare la faza pe țară a Olimpiadei Naționale de Arte Plastice
2002 – expoziție Genova, Italia
2002 – expoziție Deva
2003 – expoziție personală, Orăștie
2005 – participare la Conferința pe tema improvizației în artă, alături de Septemberfest și Evan Parker
2005 – expoziție Aiud, în cadrul Taberei Internaționale de Artă, organizată de Fundația Inter-Art Aiud și Centrul Cultural Liviu Rebreanu și Comisia Națională a României pentru UNESCO
2005 – bursier "Erasmus" (octombrie-decembrie), la "Universidad de Castilla la Mancha", Cuenca, Spania
2006 – expoziție personală, Cafeneaua artiștilor Art Cafe Sibiu
2006 – participare la expoziția "Dialoguri", în cadrul Festivalului NART 2006, Cafeneaua artiștilor Art Cafe Sibiu
2006 – participare la expoziția „An urban laboratory” - Cafeneaua artiștilor Art Cafe Sibiu. Eveniment inclus în programul Capitala Culturală Europeană 2007
2006 – participare la expoziția „Înjurături” - Cafeneaua artiștilor Art Cafe Sibiu. Eveniment inclus în programul Capitala Culturală Europeană 2007
2006 – participare la expoziția „A private view” - Cafeneaua artiștilor Art Cafe Sibiu. Eveniment inclus în programul Capitala Culturală Europeană 2007
2006 – participare la expoziția „Europe out” - Cafeneaua artiștilor Art Cafe Sibiu. Eveniment inclus în programul Capitala Culturală Europeană 2007
2007 – participare la expoziția „Europe in” - Cafeneaua artiștilor Art Cafe Sibiu. Eveniment inclus în programul Capitala Culturală Europeană 2007
2007 – participare la expoziția „Folk spirit” - Cafeneaua artiștilor Art Cafe Sibiu. Eveniment inclus în programul Capitala Culturală Europeană 2007
2007 – participare la expoziția „A private view”/”Into the light of things” - Cafeneaua artiștilor Art Cafe Sibiu. Eveniment inclus în programul Capitala Culturală Europeană 2007
2007 – participare la expoziția „A personal territory”/”Eu/Timp/Gest” - Galeria ArtVO Sibiu. Eveniment inclus în programul Capitala Culturală Europeană 2007
2007 – participare la expoziția de grup organizată de galeria ArtVO Sibiu la teatrul "Toni Bulandra" din Târgoviște, în cadrul festivalului de teatru "Babel"
2007 – participare la expoziția "Nopti" - Cafeneaua artiștilor Art Cafe - Sibiu. Evenimentul este inclus în programul Capitala Culturală Europeană 2007
2007 – participare la concursul de pictură / grafică "Contrapunct Bible Art" - Biserica Evanghelică - Csanadie
2007 – participare la expoziția de grup "2007 Art VO Review" - Sibiu
2007 – expoziție personală galeria Casa Matei Cluj-Napoca
2008 – expoziție U.A.P. - Turda
2008 – expoziție personală galleria ArtVo - Sibiu
2008 – expoziție personală în Akademie fuer darstellende Kunst - Ulm, Germania
2008 – expoziție de grup ICR, Madrid Spania (anulată din motive de cenzură)

2008 – expoziție de grup Institutul Cultural Carril del Conde - Madrid , Spania
2008 – ilustrații pentru textul "Androgynul atomic" de Gabriel Mîloia
2009 – câștigător al Mențiunii Speciale în cadrul premiului Henkel pentru artă 2009-2010 – coordonator al programului Posticum Visual Kontakt 2009-2010, Posticum Movementum Iuventutis Christianae, Oradea
2009 – expoziție personală „Retromemorie”, Posticum Movementum Iuventutis Christianae, Oradea
Scenografii:
Domnișoara Cristina- regie Vlad Borlea (Cluj)
Rinocerii- regie Luis Macuîl Cortes (Cuenca, Spania)
Blumendialoge- regie Gabriel Mîloia (Ulm, Germania)
Proiect q- regie Gabriel Mîloia (Ulm, Germania)
Proiect o- regie Gabriel Mîloia (

Andrei Ciurdărescu – Torre

19 decembrie 1984, Orăștie

CONTACT:
e-mail: ciurdarescu_andrei@yahoo.com
tel: +40 724 58 67 76

::Pictură vs Cinematografie::

Există astăzi o continuitate a cinematografiei în pictură, în sensul că pictura poate fi privită ca o fază contemporană a cinematografiei vechi.

Studii:

2008-2010

Instituția : Universitatea de Artă și Design, Cluj – Napoca, Facultatea de Arte Plastice

Specializarea: Masterat în Arte Vizuale (Pictură);

2008-2009

Instituția : Universitatea Babes-Bolyai, Cluj-Napoca, FSEGA, Specializarea: Masterat în Managementul Resurselor Umane

2004-2008

Instituția : Universitatea de Artă și Design, Facultatea de Arte Plastice, Cluj-Napoca,

Specializarea: (nivel licență) Pictură;

2004-2008

Instituția :Universitatea Babes-Bolyai, Cluj-Napoca, Facultatea de Studii Europene,

Specializarea: (nivel licență) Studii Europene și Relații Internaționale;

2000-2004

Instituția :Liceul de Arte Plastice R. Ladea, Cluj- Napoca

Specializarea: Pictură

Activitate expozițională:

Expoziții personale/de grup:

Iulie 2010 – Expoziția absolvenților Universității de Artă și Design, Expotransilvania, Cluj-Napoca;

Martie 2009 – Artvarium, "Clubul Muncitoresc", Cugir/Alba;

August 2009 – Expoziție de Artă Urbană, Irish&Music Pub, Cluj-Napoca;

Iunie 2008 - Expoziția absolvenților Universității de Artă și Design, Expotransilvania, Cluj-Napoca;

Septembrie 2008 – Festivalul "Toamna Cugireana", Cugir/Alba;

Februarie 2007 – The National College of Art and Design- Gallery, Dublin, Ireland;

Aprilie 2007 – The Douglas Hyde Gallery in Trinity College, Dublin Ireland;

Workshopuri:

Octombrie 2006 – workshop în cadrul Academiei de Toamnă Europa Artium, instalații - Sabine Kacunko, Casa Tranzit, Cluj-Napoca;

Martie 2007 – Simpozion "Lost Property Context", Sarah O' Neill, N.C.A.D., Dublin, Ireland;

Lucrări elaborate:

2008 – Exercițiul de intertextualitate;

2010 – Metonimie Interacțiune și complementaritate (Pictură vs Cinematografie);

Experiență acumulată în programe internaționale:

2006-2007 : Student la National College of art and Design, Dublin, Ireland, în cadrul programului de mobilități

"ERASMUS/SOCRATES"

CONTACT:

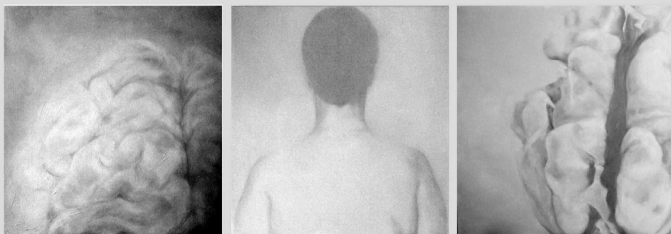
e-mail: prata_laura@yahoo.com

tel: +40 720 18 02 18

Laura Prața

20 iunie 1984, Cugir

::Antiportret::

Proiectul de față tratează problematica portretului într-o perspectivă de înțelegere a sa – ca „anti” – identificare, recunosibilitate, cosmetizare.

Proiectul conține patru tipuri de imagini picturale ce reprezintă trecerea prin mai multe registre simbolice. În demersul pictural se produce o îndepărtare treptată de la componenta umană ce are ca rezultat apropierea de universul vegetal. Portretul își depășește scopul de a „reda”, situându-se în opoziție cu tipul de abordare clasic. Reprezentarea din spate a figurii umane ilustrează convingerea (personală) că portretul clasic nu constituie o identificare autentică, fiind – din acest punct de vedere – supraevaluat. Creierul, în calitate de „motor” al ființei umane, constituie, de fapt, identitatea acesteia. Vizual, creierul este doar un organ mort, deși el este sursa tuturor funcțiilor vitale și cognitive, este identitatea însăși (din punct de vedere științific). Ceea ce înseamnă identitate în adevăratul sens al cuvântului este invizibil în reprezentare – așadar, antiportretul. Sâmburele de nucleu se constituie ca „ilustrare” vegetală a creierului uman, funcționând ca „portret al antiportretului”. Forma radicală a acestei decontextualizări o constituie originea vegetală a simbolului.

Antiportretul vizează îndepărtarea de recunosibilitate până la anulare. Vorbim despre refuzul construcției așazis identitare și recurgerea la elemente de natură simbolică în elaborarea plastică a acestui concept.

Studii:

2008 – 2010

Instituția: Universitatea de Artă și Design – Programul de Studii Postuniversitare de Master

Specializarea: Arte Plastice – Pictură

Instituția: Universitatea din Oradea – Departamentul pentru Pregătirea și Perfectionarea Personalului Didactic

Specializarea: Management Educațional

2004 – 2008

Instituția: Universitatea de Artă și Design Cluj-Napoca – Facultatea de Arte Plastice

Specializarea: Pictură

2000 – 2004

Instituția: Liceul de Artă, Oradea

Specializarea: Pictură

Experiență profesională:

2008 – 2009

Instituția: Liceul cu Program Sportiv Cluj-Napoca, Liceul Teoretic “Eugen Pora”, Cluj-Napoca

Funcția: Profesor suplinitor la catedra Educație plastică / artistică

Activitate expozițională:

Expoziții personale:

2010 – Muzeul Județean de Istorie și Artă – Zalău, Galeria de Artă « Ioan Sima »

2009 – Scârț Loc Lejer, Timișoara

2009 – Expoziție în cadrul proiectului “VISUAL KONTAKT”, POSTICUM, Oradea

2007 – “The Illth Temporal Vein”, De Muze Praatcafe and Gallery, Gent, Belgia

2006 – “CAFÉ ROUT’ART”, Club / Cirq Central, Gent, Belgia

Expoziții de grup:

2010 – Expoziția absolvenților Universității de Artă și Design, Cluj-Napoca

2008 – “YOUNG ARTISTS”, Mie Lefever Gallery, Destelbergen – Gent, Belgia

2008 – Expoziția absolvenților Universității de Artă și Design, Cluj-Napoca

2007 – Expoziție de artă urbană, Irish & Music Pub, Cluj-Napoca

2006 – “CAFÉ ROUT’ART”, De Muze Praatcafe and Gallery, Gent, Belgia

Lucrări elaborate și/sau publicate:

Ilustrație la cartea lui Havadi Nagy Istvan “Egyszavas versek”, Editura Kriterion, Cluj-Napoca, 2009

Experiență acumulată în programe internaționale:

2009

Schimb de experiență la Istituto Tecnico Commerciale, Turistico e per Geometri “Jean Monnet” Ostuni, Italia, prin proiectul “Together for Europe through active citizenship”, în cadrul programului sectorial “Grundtvig”. Parteneri: România, Italia, Turcia.

2006 – 2007

Student la Ecole Supérieure des Arts “Saint-Luc” Liege, Belgia, în cadrul programului de mobilități “Erasmus”

CONTACT:

e-mail: raluca_avramut@yahoo.com

tel: +40 771 42 11 22; +40 758 33 94 18

Raluca Avrămuț

19 august 1985, Oradea

::Pelerinaj::

Conceptul artistic „Pelerinaj” surprinde în contextul său plastic, acele conotații redată câinelui de-a lungul istoriei – de la mistificarea acestuia până la demistificarea lui și atribuțiunile pe care le avea acesta în societatea umană. Imaginea câinelui parcurge un adevărat „Pelerinaj” în istoria artei, atingând chiar un ciclu repetitiv, de la antic la modern și de la modern la antic, fiind un cilcu al reprezentărilor vizuale a celui mai drag și devotat prieten al omului, care i-a servit, a lucrat, s-a luptat, a murit, a vânat, a câștigat și continuă să împărtășească aceeași cărare către viitor, împreună cu omul.

Gama mononcromă pământie a lucrărilor, vine să facă legătura simbolică între imaginea câinelui din gândirea antică și imaginea câinelui din contemporaneitate și valoarea dată animalului în zilele noastre. Jocul între real și ireal redat în lucrările plastice aparținând conceptului „Pelerinaj”, evidențiază totodată și pierderea rangului și a respectului față de animal sau câine, de către unele popoare din zilele noastre. De-a lungul istoriei, fiind privit ca un animal adorat și dresat împărșind același spațiu cu omul, câinele comunitar de astăzi, ajunge să fie un animal de temut intrând parcă din nou în rangul celor sălbatice.

Conceptul artistic „Pelerinaj” abordează o temă socială, relatând prin imaginea plastică, devalorizarea câinelui în zilele noastre punând totodată accentul pe responsabilitatea ființei umane în a readuce în prim plan acele valori pierdute acordate câinelui în trecut istoric.

Studii:

2007 – 2009

Master, Universitatea de Artă și Design, Cluj-Napoca, România

Specializarea: Arte vizuale și decorative

2003 – 2007

Universitatea de Artă și Design, Cluj-Napoca, România

Specializarea: Pictură

1999 – 2003

Liceul de Artă, Targu-Mures, România

Expoziții de grup și personale:

2010 – Expoziție de Pictură, Casa de Cultura Eugen Nicoara Reghin

2010 – Simpozion Bata, Muzeul de Artă Arad

2010 – Expoziție de Pictură, Primaria Reghin

2010 – Expoziție de Pictură, COLORIDA Art Gallery, Lisabona, Portugalia

2009 – Expoziție de Pictură, UAP, Palatul Culturii, Târgu-Mureș România

2009 – Expoziție de Pictură, “Morphoza”. Cluj-Napoca. România

2009 – Expoziția Absolvenților, Expo-transilvania, Cluj-Napoca

2007 – Expoziție de Pictură, Academia di Belle Arte, Palermo, Italia

2006 – Expoziție de Pictură “Poszt”, International painting Competition (National Theatre Meeting in Pecs) Pecs Gallery, Pecs Ungaria

2004 – Expoziție de Pictură, INTERART, Aiud, România

2004 – Expoziție de Pictură Bulgakov Gallery, Cluj-Napoca, România

2003 – Expoziție de Pictură, Iernut, România

2003 – Expoziție de Pictură, Palatul Culturii, Târgu-Mureș România

2003 – Expoziție de Fotografie, Teatrul de Păpuși Ariel, Târgu-Mureș, România

2003 – Expoziție de Fotografie, “Festivalul Soarelui” Szentendre, Ungaria

2003 – Expoziție de Fotografie, Salonul de Fotografie “Culori” Suceava, România

2003 – Expoziție de Fotografie, Salonul de Fotografie “Toamna Românească”, Focșani, România

2002 – Expoziție de Pictură, Tabără de creație, Bistrița, România

Experiență acumulată în programe internaționale:

2006 – 2007: Mobilitate Socrates/Erasmus, Palermo, Italia

CONTACT:

e-mail: andreasart22@yahoo.com

tel: +40 743 06 65 90

Andrei Varga

22 decembrie 1984, Reghin